

WARANGSZO

NAPTAJ

AZ

19
47

EVRE

Húsvétra megjelenik díszkiadásban

Torkos András

210 éve elhunyt győri lelkésznek
a magyar pietizmus atyjának

Engesztelő áldozat

című imádságos könyve

Átírja és sajtó alá rendezi

Szabó József
győri lelkész

Már most ajánljuk konfirmációt ajándéknak.

Papírhiány miatt idei Naptárunk is csak szűkített terjedelemben jelenhetett meg.

*

Idei Naptárunk összefoglaló címe: Evangéliomi magyarság. Valamiképp ez alá a cím alá sorakozik minden cikk.

*

A borítólapot és a hónapok fejléceit Bozzay Dezső, a szöveg képeit Molnár Endre rajzolta.

A HARANGSZÓ KIADÓVÁLLALAT

ajánlja:

Új Harangszó

című hetilapját. Ezidőszerint az egyetlen magyar evangélikus egyházi lap.

Könyvkereskedését

Szállít mindennemű könyvet, papírárut és tanszert.

N y o m d á j á t

Készít: könyvet, ujságot, nyomtatványt és mindennemű nyomdai munkát.

Címe: G Y Ő R, P E T Ő F I - T É R 1. S Z Á M.

EVANGÉLIKUS KERESZTYÉNEK
KÉPES
HARANGSZÓ-NAPTÁRA

AZ 1947. ÉVRE

10. ÉVFOLYAM

SZERKESZTETTE :
SZABÓ JÓZSEF
GYŐRI LELEKÉSZ

A HARANGSZÓ-VÁLLALAT KIADÁSA

UTÁNNYOMÁSTILÓS

1—20.000 példány

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: GYŐR, PETŐFI-TÉR 1.

GYŐR, 1946.

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugta o. p.	kelte ó. d.	nyugta ó. p.
1 Szer.	Újév	Újév	102. zs. 12-23.		732	1603	1210	016
2 Csüt.	Abel	Makár	102. zs. 25-26.		732	1604	1232	128
3 Pént.	Benjamin	Genovéva sz.	89. zsold. 16-25.		732	1605	1257	249
4 Szó.	Leona	Titusz pk.	89. zsold. 2-6.		732	1606	1329	413
Újév napján: Galata 3, 23—29; Lukács 2, 21. Újév utáni vasárnap: 1. Pént. 3, 20—22; Máté 3, 13—13. Vízkeresztkor: Esaiás 60, 1—6; Máté 2, 1—12.								
5 Vas.	Simon	Jézus sz. n.	98. zsold. 4-9.		732	1606	1412	536
6 Hétfő	Vízkereszt	Vízkereszt	72. zsold. 1-4.		732	1607	1518	654
7 Kedd	Attila	Lucián vt.	72. zsold. 5-8.		732	1608	1618	801
8 Szer.	Szörény	Szörény	72. zsold. 9-12.		732	1610	1740	853
9 Csüt.	Marcel	Julián vt.	72. zsold. 13-14.		731	1611	1859	934
10 Pént.	Melánia	Vilmos pk.	72. zsold. 15-17.		73	1612	2020	1003
11 Szó.	Ágota	Higin p. vt.	72. zsold. 18-20.		730	1614	2136	1028
2. hét	Vízkereszt utáni 1. vasárnap: Róma 12, 1—5; Lukács 2, 41—52.							
12 Vas.	Ernő	Szentcsalád	100. zsold. 1-2.		7	01615	2248	1049
13 Hétfő	Vidor	Veronika	100. zsold. 3-5.		729	1616	2357	1107
14 Kedd	Bódog	Hilár pk. ea.	50. zsold. 1-6.		729	1618	—	1126
15 Szer.	Lóránt	Rem. Sz. Pál	50. zsold. 7-13.		729	1619	106	1145
16 Csüt.	Gusztáv	Marcell p. vt.	50. zsold. 14-15.		728	1620	213	1207
17 Pént.	Antal	Antal ap.	50. zsold. 16-23.		727	1621	319	1232
18 Szó.	Piroska	Piroska sz. vt.	111. zsold.		726	1623	424	1325
3. hét	Vízkereszt utáni 2. vasárnap: Róma 12, 6—16; János 2, 1—11.							
19 Vas.	E2. Sára	E2. Sz. Margit	107. zsold. 1.		725	1624	526	1339
20 Hétfő	Fáb. és Seb.	Fáb. és Seb.	107. zsold. 2-8.		724	1626	622	1425
21 Kedd	Ágnes	Ágnes sz. vt.	107. zsold. 9-15.		723	1627	711	1519
22 Szer.	Artur	Vince vt.	107. zs. 16-21.		722	1629	753	1620
23 Csüt.	Zelma	Raimund	107. zs. 22-28.		722	1631	826	1726
24 Pént.	Tádé	Timót pk.	107. zs. 29-39.		721	1631	852	1835
25 Szó.	Pál ford.	Pál megt.	107. zs. 40-43.		720	1633	912	1944
4. hét	Vízkereszt utáni 3. vasárnap: Róma 12, 17—21; Máté 8, 1—13.							
26 Vas.	E3. Vanda	E3. Polikarp	108. zsold. 1-3.		719	1635	937	2055
27 Hétfő	Lothár	A. Sz. János	108. zsold. 4-6.		718	1636	958	2205
28 Kedd	Károly	Noi. Sz. Péter	108. zsold. 7.		717	1638	1014	2319
29 Szer.	Adél	Szal. Sz. Fer.	56. zsold. 4.		716	1640	1034	2343
30 Csüt.	Mártonka	Martina sz.	56. zsold. 10-14.		715	1641	1058	—
31 Pént.	Virgilia	Bosco sz. J.	57. zsold. 2-6.		714	1642	1125	152

A Hold fényváltozásai.

Vízkereszt hava. Télhó.

Régente: Vízöntő hava.

- ☾ Holdtölte 7-én 4 ó. 47 p.
- ☾ Utolsó negyed 14-én 2 ó. 56 p.
- ☾ Újhold 22-én 8 ó. 34 p.
- ☾ Első negyed 30-án 0 ó. 7 p.

Elsajén a nap hossza 8 óra 31 perc, a hó végéig 55 perccel hosszabbodik.

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt o. p.	kelte ó. p.	nyugta ó p.
1 Szo.	Ignác	Ignác pk. vt.	57. zsolt. 8-12.	☾	712	1644	1202	312
5. hét Hetvened vasárnap: I. Korinthus 9, 24—10, 5; Máté 20, 1—16.								
2 Vas.	Hetv. vas.	E4. Gy. sz. B.	18. zsolt. 1-3.	☾	711	1645	1226	420
3 Hétfő	Balázs	Balázs pk.	18. zsolt. 4-7.	☾	709	1647	1351	540
4 Kedd	Ráhel	Korz. Andr.	18. zsolt. 8-20.	☾	708	1649	1454	639
5 Szer.	Ágota	Ágota sz. vt.	18. zsolt. 21-25.	☾	707	1651	1628	724
6 Csüt.	Dorottya	Dor. sz. vt.	18. zsolt. 26-30.	☾	706	1652	1739	800
7 Pént.	Tódor	Romuald ap.	18. zsolt. 31-46.	☾	704	1653	1906	827
8 Szo.	Aranka	Máth. sz. Ján.	18. zsolt. 47-51.	☾	703	1655	2025	850

6. hét Hatvanad vasárnap: II. Korinthus 11, 19—12, 9; Lukács 8, 4—15.

9 Vas.	Hatv. vas.	E5. Hatv. vas.	44. zsolt. 1-4.	☾	701	1656	2140	909
10 Hétfő	Elvira	Skolaszt.	44. zsolt. 5-8.	☾	700	1658	2254	928
11 Kedd	Bertold	Lurdi M.	44. zsolt. 9-15.	☾	658	1700	—	948
12 Szer.	Lidia	7 szervita al.	44. zsolt. 16-20.	☾	656	1702	000	1009
13 Csüt.	Ella	R. Sz. Kat.	44. zsolt. 21-22.	☾	655	1703	108	1033
14 Pént.	Bálint	Bálint vt.	44. zsolt. 23-27.	☾	654	1704	223	1101
15 Szo.	Fausztin	Kolom. Kol.	7. zsolt. 2., 18.	☾	652	1706	318	1136

7. hét Ötvened vasárnap: I. Korinthus 13, 1—10; Lukács 18, 31—43.

16 Vas.	Ötv. vas.	E6. Farsang	31. zsolt. 1-4.	☾	650	1707	416	1219
17 Hétfő	Donát	Donát pk vt.	31. zsolt. 5-7.	☾	648	1709	507	1310
18 Kedd	Konrád	Simon pk. vt.	31. zsolt. 8-9.	☾	646	1711	552	1410
19 Szer.	Zsuzsa	Hamv. sz. ttt	31. zsolt. 10-15.	☾	645	1713	627	1515
20 Csüt.	Álmos	Aladár pk.	31. zsolt. 16-19.	☾	644	1713	654	1624
21 Pént.	Eleonóra	Eleonóra	31. zsolt. 20-23.	☾	642	1715	721	1725
22 Szo.	Gerzson	Péter székf.	31. zsolt. 24-25.	☾	640	1717	743	1845

8. hét Böjt 1. vasárnapja: II. Korinthus 6, 1—10; Máté 4, 1—11.

23 Vas.	F1. Invocabi	E1. Invocabit	91. zsolt. 1-4.	☾	638	1718	802	1957
24 Hétfő	Mátyás	Mátyás aps.	91. zsolt. 5-7.	☾	636	1720	820	2110
25 Kedd	Géza	Géza vt.	91. zsolt. 8-13.	☾	635	1722	840	2224
26 Szer.	Sándor	K. Sz. Margit	91. zsolt. 14-16.	☾	633	1722	902	2341
27 Csüt.	Ákos	Gábor Passz.	9. zsolt. 10-11.	☾	631	1724	927	—
28 Pént.	Elemér	Román ap.	121. zsolt. 1-4.	☾	629	1726	959	054

A Hold fényváltozásai.

Bőjtelő hava. Télutó.

Régente: Halak hava.

Holdtölte 5-én 16 ó. 50 p.

Utolsó negyed 12-én 22 ó. 58 p.

Újhold 21-én 3 ó. 0 p.

Első negyed 28-án 10 ó. 12 p.

A nap hossza elsején 9 óra 32 perc, a hó végéig 88 perccel hosszabbodik.

*Minden lélek vagy Krisztus mátkája, vagy ördög cédája
Bod Péter.*

1712 február 22.-én, — 235 éve — született Erdélyben Bod Péter jeles székely papunk. Református volt, de az egész magyarság sokat köszönhet neki. Ő írta meg az első érdemleges magyar egyháztörténetet 1760-ban „Az Isten vitézkedő anyaszentegyháza állapotjának históriája” címen. Ennek előszavában elsőnek vetette fel „a magyar nyelv ékesgetésére” tudós emberekből Magyar Társaság gondolatát. Mert „ha valaha, most közel vagyon a magyar nyelv a megzavarodáshoz és romláshoz. A szentírás magyarázók, hogy ékesebb és hathatósabb legyen beszédük, minden harmadik szó közé deákot (latint) elegyítenek ilyen formán: A propositiót erős argumentumokkal demonstrálja az apostol és szépen declarálja a textusnak connexiójából és ezen írásnak scopusából akarja a magok opiniojokról elvonni a fascinált Galatziabelieket e conditiót tévén elejekbe a sanctificatióról, mely egybe vagyon kötve a justificatióval sat. Ezeket magyarul hathatósabban mondhatnád úgy pedig, hogy a deák nyelvet nem értő együgyű ember is megérthetné...” Ugyan e könyvének 19. oldalán adja a teremtett világ értelmének és céljának felülmulhatatlan meghatározását:

„Kezdetben teremtette Isten ezt a nagy világot, hogy legyen az Anyaszentegyház helye, hatalmának, jóságának, dicsősége gazdagságának megmutatására...” Ő írta az első magyar irodalomtörténetet s a magyar biblia történetét is ő írta meg elsőnek. Jól mondja róla egy régi vers:

*Bod Péter kétszer hét könyvet is írt.
Míg írt, futott, járadt és sírt.
Használt szóval s írással eddig
De használ írással valameddig
Magyarnak neve léssen
S Tiszából italt vészen.*

Meghalt 1769 március 3.-án.

Jegyzet

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt. o. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.
1 Szó.	Albin	Albin pk.	121. zsolt. 5-8.	☾	627	727	1042	207
9. hét Bójt 2. vasárnapja: I. Thessalonikai 4, 1—7; Máté 15, 21—28.								
2 Vas.	E2. Rem. cer	E2. Rem. cere	25. zsolt. 1-2.	☾	625	1729	1134	328
3 Hétfő	Kornélia	Kunigunda	25. zsolt. 4.	☾	624	1731	1243	430
4 Kedd	Kázmér	Kázmér	112. zsolt. 1-4.	☾	622	1731	1401	518
5 Szer.	Adorján	Özséb	128. zsolt. 1.	☾	620	1733	1522	557
6 Csüt.	Gottlieb	P. p. t. u. a	25. zsolt. 5.	☾	618	1735	1643	625
7 Pént.	Tamás	Aq Sz. Tam.	5. zsolt. 5-7.	☾	615	1736	1801	650
8 Szó.	Zoltán	Ist. János	5. zsolt. 12-13.	☾	613	1738	1916	711
10. hét Bójt 3. vasárnapja: Efezus 5, 1—9; Lukács 11, 14—28.								
9 Vas.	E3. Oculi	E3. Oculi	9. zsolt. 2.	☾	612	1740	2030	730
10 Hétfő	Olimpia	40 vértanu	9. zsolt. 3-9.	☾	610	1741	2141	749
11 Kedd	Aladár	Szilárd	9. zsolt. 10-13.	☾	608	1742	2251	810
12 Szer.	Gergely	I. Gergely pk.	9. zsolt. 14-17.	☾	606	1743	—	832
13 Csüt.	Krisztián	Szabin	9. zsolt. 18-19.	☾	603	1745	001	859
14 Pént.	Matild	Matild	9. zsolt. 20-21.	☾	601	1747	105	931
15 Szó.	Nemz. ünn.	Nemz. ünn.	11. zsolt. 5-7.	☾	559	1748	207	1011
11. hét Bójt 4. vasárnapja: Galata 4, 21—31; János 6, 1—15.								
16 Vas.	E4. Laetare	E4. Laetare	122. zsolt. 1-5.	☾	558	1750	302	1057
17 Hétfő	Gertrud	Patrik pk.	122. zsolt. 6-9.	☾	556	1750	346	1156
18 Kedd	Sándor, Ede	Sándor pk.	123. zsolt. 1-2.	☾	554	1752	427	300
19 Szer.	József	József	124. zsolt. 1-5.	☾	552	1754	456	1407
20 Csüt.	Hubert	B. Csák Mór	124. zsolt. 6-8.	☾	549	1755	525	1518
21 Pént.	Bendek	Benedek ap.	125. zsolt. 1-3.	☾	547	1757	547	1629
22 Szó.	Oktavián	G. Katalin	125. zsolt. 4-5.	☾	544	1758	607	1742
12. hét Bójt 5. vasárnapja: Zsidókhöz írt levél 9, 11—15; János 8, 46—59.								
23 Vas.	E5. Judica	E5. Fekete v	43. zsolt. 1-2.	☾	543	1800	625	1856
24 Hétfő	Gábor	Gábor főan.	38. zsolt. 9-11.	☾	541	1802	646	2012
25 Kedd	Irén	*Gy. o. B. A.	37. zsolt. 28-33.	☾	534	1802	706	2130
26 Szer.	Manó	Emánuel	35. zsolt. 23-24.	☾	537	1804	730	2253
27 Csüt.	Hajnalka	Dam János	26. zsolt. 1-3.	☾	535	1805	802	—
28 Pént.	Gedeon	Fájd. Szűz	43. zsolt. 3-4.	☾	533	1807	840	006
29 Szó.	Cirill	Augusztá	43. zsolt. 5.	☾	532	1808	929	116
13. hét Virágvasárnap: Filippi 2, 5—11; Máté 21, 1—9. Nagy-péntek: Ezsaiás 53, 5—10; János 19, 16—30.								
30 Vas.	E6. Virágv.	E6. Virágv.	73. zsolt. 1.	☾	530	1809	1013	225
31 Hétfő	Árpád	Guidó	73. zsolt. 21-24.	☾	527	1810	1144	317

A Hold fényváltozásai.

- ☾ Holdtölte 7-én 4 ó. 15 p.
- ☾ Utolsó negyed 14-én 19 ó. 28 p.
- ☾ Újhold 22-én 17 ó. 34 p.
- ☾ Első negyed 29-én 17 ó. 15 p.

A nap hossza elsején 11 óra 0 perc, a hó végéig 107 perccel hosszabbodik.

Bójt más hava. Tavaszelő.

Régente: Kos hava.

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt o. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.
1 Kedd	Hugó	Hugó	73. zsoltt. 25-28.		525	1812	1303	358
2 Szer.	Áron	Ferenc	102. zs. 17-22.		523	1814	423	426
3 Csüt.	Keresztély	Nagycsüt.	111. zs. 1-10.		521	1815	1540	454
4 Pént.	Nagypéntek	Nagyp ítt	69. zs. 1-5., 9-10		520	1817	1655	515
5 Szó.	Vince	Nagyszomb.	69. zsoltt. 17-22.		517	1817	1809	533

14. hét

Husvét 1. napján: I. Korinthus 5, 6-8; Márk 16, 1-8.
Husvét 2. napján: Csel. könyve 10, 34-41; Lukács 24, 13-35.

6 Vas.	E. Húsvétvas	E. Húsvétvas.	8. zsoltt. 1-3.		515	1819	1921	553
7 Hétfő	Húsvéthétfő	*Húsvéthétfő	8. zsoltt. 4-10.		513	1820	2023	612
8 Kedd	Lidia	Dénes pk.	16. zsoltt. 1-3.		511	1822	2143	632
9 Szer.	Erhardt	Kónrad	16. zsoltt. 4-5.		509	1824	2251	654
10 Csüt.	Zsolt	Ezekiel	16. zsoltt. 6-7.		508	1825	2356	727
11 Pént.	Leo	I. Leó p.	16. zsoltt. 8-9.		506	1826	—	804
12 Szó.	Gyula	Gyula p.	16. zsoltt. 10-11.		504	1827	054	852

15. hét

Husvét utáni 1. vasárnap: I. János 5, 4-10; János 20, 19-23.

13 Vas.	E1. Quasim	E1. Fehér v.	81. zsoltt. 1-2.		502	1829	144	942
14 Hétfő	Tibor	Jusztin	81. zsoltt. 3-5.		500	1830	226	1043
15 Kedd	Atala	Anasztázia	81. zsoltt. 6-7.		458	1832	259	1149
16 Szer.	Lambert	Labrei B. Jó.	81. zsoltt. 8.		456	1834	327	1259
17 Csüt.	Anicét	Anicét p.	81. zsoltt. 9-10.		454	1835	351	1408
18 Pént.	Ilma	Apollónius	81. zsoltt. 11-13.		452	1836	411	1521
19 Szó.	Kocsárd	Emma	81. zsoltt. 14-17.		450	1837	429	1634

16. hét

Husvét utáni 2. vasárnap: I. Péter 2, 21-25; János 10, 11-16.

20 Vas.	E2. Mis. Sajt	E2. Misericor.	33. zsoltt. 1-5.		448	1839	448	1751
21 Hétfő	Anzelm	Parzh Konrad	33. zsoltt. 6-9.		446	1840	508	1909
22 Kedd	Szótér	Szót, és Kajusz	33. zsoltt. 10-12.		444	1842	532	2031
23 Szer.	Béla	Sz. József ün.	33. zsoltt. 13-19.		443	1843	559	2154
24 Csüt.	György	György vt.	33. zsoltt. 20-22.		441	1844	636	2312
25 Pént.	Márk	Márk ev.	40. zsoltt. 2-5.		440	1846	722	—
26 Szó.	Ervin	Kitt es Marc.	40. zsoltt. 6.		438	1847	823	021

17. hét

Husvét utáni 3. vasárnap: I. Péter 2, 11-20; János 16, 16-23.

27 Vas.	E3. Jubilate	E3. Jubilate	66. zsoltt. 1-4.		436	1849	934	116
28 Hétfő	Valéria	Kereszt. Pál	66. zsoltt. 5-7.		434	1850	1051	201
29 Kedd	Albertina	Péter vt.	66. zsoltt. 8-9.		433	1852	1210	233
30 Szer.	Katalin	Katalin	66. zsoltt. 10-12.		431	1852	1327	300

A Hold fényváltozásai.

Húsvét hava. Tavaszho.

Régente: Bika hava.

- Holdtölte 5-én 16 ó. 28 p.
- Utolsó negyed 13-án 15 ó. 23 p.
- Újhold 21-én 5 ó. 19 p.
- Első negyed 27-én 23 ó. 18 p.

A nap hossza elsején 12 óra 47 perc, a hó végéig 98 perccel hosszabbodik.

„Meggfedettek némely tisztelendő Tanítóknak és Mestereknek külömb-külobmféle excessusok (kihágásuk), hogy ezután ne látogatnák a kocsmákat és ne táncolnának...“

A rózsahgyi zsinat határozataiból.

1707 április 3-án — 240 éve — nyitották meg a négy napos rózsahgyi evangélikus zsinatot amely 25 pontban fontos határozatokat hozott. Pl.: Több ünnepet el kell hagyni s csak a következőket szabad megtartani: újesztendő, három királyok, Pál fordulása, boldogasszony tisztulása, Mátyás apostol, boldogasszony köszöntése, nagypéntek, husvét három napja, Fülöp és Jakab apostol, Krisztus mennybemenetele, pünkösd három napja, Keresztelő János, Péter és Pál, boldogasszony látogatása, Jakab apostol, Úr színeváltozása, Bertalan apostol, Máté evangélista, Mihály arkangyal, Simon, Judás, András és Tamás apostol, karácsony, István vértanú, János apostol. Az ünnepek előtt böjt tartassék, de ebben a bűnbánat a fontos...

Jegyzet

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold		
					kelte o. p.	nyugta o. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.	
1 Csüt.	Fülöp	Fülöp és Jak.	66. zsolt. 13-15.		429	1854	1441	321	
2 Pént.	Zsigmond	Athanáz	66. zsolt. 16-19.		428	1855	1553	340	
3 Szó.	Irma	Sz. † feltal.	66. zsolt. 20.		426	1857	1716	357	
18. hét Husvét utáni 4. vasárnap: Jakab 1, 16—21; János 16, 5—15.									
4 Vas.	Cantate	Cantate	98. zsolt. 1.		424	1858	1816	416	
5 Hétfő	Gotthárd	V. Pius p.	98. zsolt. 2-3.		423	1900	1927	436	
6 Kedd	Frida	János ap. ev.	98. zsolt. 4-9.		422	1901	2036	454	
7 Szer.	Napoleon	B. Gizella	96. zsolt. 1-2.		420	1902	2143	526	
8 Csüt.	Gizella	M. fő. megj	96. zsolt. 3-7.		418	1904	2245	600	
9 Pént.	Gergely	Naz. Sz. Ger.	96. zsolt. 8-10.		417	1905	2344	642	
10 Szó.	Ármin	Antonin	96. zsolt. 11-13.		415	1906	—	732	
19. hét Husvét utáni 5. vasárnap: Jakab 1, 22—27; János 16, 23—30. Mennybemenetel: Csel. könyve 1, 1—11; Márk 16, 14—20.									
11 Vas.	Rogate	Rogate	5. zsolt. 1-4.		414	1905	029	830	
12 Hétfő	Pongrác	Pongrác	32. zsolt. 6-7.		413	1909	059	934	
13 Kedd	Szervác	Szervác	6. zsolt. 10.		411	1911	128	1000	
14 Szer.	Bonifác	Bonifác	116. zsolt. 1-2.		410	1911	153	1204	
15 Csüt.	Mennyb. ü.	Aldozócsüt.	47. zsolt. 1-5.		409	1913	214	1300	
16 Pént.	Mózes	Nep. János	47. zsolt. 6-8.		407	1914	233	411	
17 Szó.	Paskál	Paskál hv.	47. zsolt. 9-10.		406	1915	251	1525	
20. hét Husvét utáni 6. vasárnap: I. Péter 4, 7—11; János 15, 26—16, 4.									
18 Vas.	E6. Exaudi	E6. Exaudi	27. zsolt. 1-3.		404	1917	310	1642	
19 Hétfő	Ivó	Cölesztin	27. zsolt. 4.		403	1918	332	1804	
20 Kedd	Bernát	Bernardin	27. zsolt. 5-6.		403	1919	358	1927	
21 Szer.	Konstantin	B. András	27. zsolt. 7.		402	1920	430	2051	
22 Csüt.	Julia	Júlia sz. vt.	27. zsolt. 8-10.		400	1921	514	2209	
23 Pént.	Dezső	Dezső pk. vt.	27. zsolt. 11-12.		359	1922	610	2311	
24 Szó.	Eszter	Ker. segíts.	27. zsolt. 13-14.		358	1924	719	2359	
21. hét Pünkösd 1. napján: Cselekedetek könyve 2, 1—13; János 14, 23—31. Pünkösd 2. napján: Cselekedetek könyve 10, 42—48; János 3, 16—21.									
25 Vas.	E. Pünk. vas.	E. Pünk. vas.	118. zsolt. 1-4.		357	1925	837	—	
26 Hétfő	Pünk. hétfő	*Pünk. hétfő	118. zsolt. 5-7.		356	1926	956	037	
27 Kedd	Béda	Béda et.	118. zs. 8-12.		355	1927	1116	105	
28 Szer.	Emil	Ágoston	118. zs. 13-16.		355	1929	1322	128	
29 Csüt.	Maxim	Pazzi Magd.	118. zs. 17-21.		354	1930	1345	147	
30 Pént.	Sándor	Árka Janka	118. zs. 22-26.		353	1930	1453	205	
31 Szó.	Petronella	Kegy.-oszt. B.	118. zs. 27-29.		352	1931	1605	222	

Pünkösd hava. Tavaszutó.

Régente: Ikkrek hava.

A Hold fényváltozásai.

- ☾ Holdtölte 5-én 5 ó. 53 p.
☾ Utolsó negyed 13-án 9 ó. 8 p.
☾ Újhold 20-án 14 ó. 44 p.
☾ Első negyed 27-én 5 ó. 35 p.

A nap hossza elsőjén 14 óra 25 perc, a hó végéig 76 perccel hosszabbodik

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt o. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.
22. hét Szentháromság vasárnapja: Róma 11, 33—36; János 3, 1—15.								
1 Vas.	Szthároms.	E1. Szenthár.	67. zsolt. 1-3.		351	1932	1712	243
2 Hétfő	Anna	Erazmus	67. zsolt. 4-5.		351	1933	1824	303
3 Kedd	Klotild	Klotild	67. zsolt. 6-8.		350	1934	1931	329
4 Szer.	Kerény	Kar. Ferenc	65. zsolt. 1-3.		349	1935	2036	359
5 Csüt.	Bonifác	Ürnappa	65. zsolt. 5-9.		349	1936	2133	438
6 Pént.	Norbert	Norbert pk.	65. zsolt. 10-14.		348	1937	2210	525
7 Szó.	Róbert	Róbert hv.	144. zsolt. 13-15		348	1938	2300	620

23. hét Szentháromság utáni 1. vasárnap: I. János 4, 16—21; Lukács 16, 19—31.

8 Vas.	Medárd	Medárd	13. zsolt. 1-3.		348	1939	2331	722
9 Hétfő	Félix	Primusz és F.	77. zsolt. 8-10.		348	1939	2356	827
10 Kedd	Margit	Margit kir.-né	10. zsolt. 1.		347	1939	—	932
11 Szer.	Barnabás	Barnabás ap.	77. zsolt. 11-13.		347	1940	008	1041
12 Csüt.	Klaudiusz	Fakundói J.	13. zsolt. 4-5.		347	1940	034	1155
13 Pént.	Tóbiás	Jézus Sz. Szív	13. zsolt. 6.		346	1941	055	1303
14 Szó.	Vazul	Nagy Vazul	5. zsolt. 12.		346	1942	113	1417

24. hét Szentháromság utáni 2. vasárnap: I. János 3, 13—18; Lukács 14, 16—24.

15 Vas.	Vid	Jolán	95. zsolt. 1-5.		346	1942	133	1535
16 Hétfő	Jusztin	Régisz Ferenc	95. zsolt. 6-7.		346	1943	156	1656
17 Kedd	Töhötöm	Rainer hv.	95. zsolt. 8-11.		346	1913	223	1819
18 Szer.	Arnold	Efrém ea.	99. zsolt. 1-4.		346	1944	302	1942
19 Csüt.	Gyárfás	Gyárf., Prot.	99. zsolt. 6-8.		346	1944	352	2053
20 Pént.	Ráfael	Szilvér	99. zsolt. 5.		346	1944	457	2219
21 Szó.	Alajos	Gonz. Alajos	99. zsolt. 9.		346	1944	615	2236

25. hét Szentháromság utáni 3. vasárnap: I. Péter 5, 6—11; Lukács 15, 1—10.

22 Vas.	Paulin	Paulin pk.	55. zsolt. 1-3.		346	1945	738	2307
23 Hétfő	Zoltán	Ediltrud	55. zsolt. 4-8.		347	1945	901	2332
24 Kedd	Iván	Ker. Ján. sz.	55. zsolt. 9-12.		347	1945	1019	2353
25 Szer.	Vilmos	Vilmos	55. zsolt. 13-20.		347	1945	1134	—
26 Csüt.	János, Pál	János és Pál	55. zsolt. 23-24.		348	1945	1246	011
27 Pént.	László	László kir.	37. zsolt. 1-5.		348	1945	1357	029
28 Szó.	Arszlán	Ireneus	37. zsolt. 6-9.		348	1945	1506	048

26. hét Szentháromság utáni 4. vasárnap: Róma 8, 18—23; Lukács 6, 36—42.

29 Vas.	Péter, Pál	Péter, Pál	104. zsolt. 1-4.		349	1945	1615	108
30 Hétfő	Pál	Pál eml.	104. zs. 5-15.		349	1945	1723	132

Szentháromság hava.
Nyárelő.
Régente: Rák hava.

A Hold fényváltozásai.
☾ Holdtölte 3-án 20 ó. 27 p.
☾ Utolsó negyed 11-én 23 ó. 58 p.
☾ Újhold 18-án 22 ó. 26 p.
☾ Első negyed 25-én 13 ó. 25 p.

A nap hossza elsején 15 óra 41 perc, 22-ig 18 perccel hosszabbodik, a hónap végéig 4 perccel rövidebb lesz.

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte ó. p.	nyugt. ó. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.
1 Kedd	Tibold	Jézus sz. v.	104. zs. 16-18.		350	1945	1827	200
2 Szer.	Ottokár	Sarlós B. A.	104. zs. 19-23.		351	1945	928	237
3 Csüt.	Kornél	Mind. sz. p.	104. zsoldt. 24.		351	1945	2016	322
4 Pént.	Ulrik	Ulrik pk.	104. zs. 25-30.		352	1945	2100	414
5 Szo.	Enese	Zakh. Antal	104. zsoldt. 31-35		353	1944	2132	514

27. hét Szentháromság utáni 5. vasárnap: I. Péter 3, 8—15; Lukács 5, 1—11

6 Vas.	Ézajás	Izaiás pr.	84. zsoldt. 1-4.		353	1944	2200	618
7 Hétfő	Cirill	Cir., Met.	42. zsoldt. 1-3.		353	1944	2223	725
8 Kedd	Teréz	Erzs. kir-né	84. zsoldt. 5-8.		354	1943	2241	833
9 Szer.	Lukrécia	Veronika sz.	42. zsoldt. 6.		355	1942	2300	944
10 Csüt.	Amália	Amália	84. zsoldt. 9.		356	1942	2317	1048
11 Pént.	Lili	I. Piusz p.	84. zsoldt. 10-12.		357	1941	2335	1200
12 Szo.	Izabella	Gualb. János	84. zsoldt. 13.		358	1940	2356	1313

28. hét Szentháromság utáni 6. vasárnap: Róma 6, 3—11; Máté 5, 20—26.

13 Vas.	Jenő	Anaklét p.	6. zsoldt. 1-2.		359	1939	—	1430
14 Hétfő	Eörs	Bonavent.	51. zsoldt. 3-6.		400	1939	021	1552
15 Kedd	Henrik	Henrik cs.	6. zsoldt. 3-6.		401	1938	03	1713
16 Szer.	Valter	Karm. B. A.	6. zsoldt. 7-8.		402	1938	136	1830
17 Csüt.	Elek	Elek hv.	38. zsoldt. 18-19.		402	1937	234	1935
18 Pént.	Frigyes	Kamill hv.	51. zsoldt. 9-14.		403	1937	346	2004
19 Szo.	Emília	Páli Sz. Vince	6. zsoldt. 9-11.		404	1935	509	2104

29. hét Szentháromság utáni 7. vasárnap: Róma 6, 19—23; Márk 8, 1—9.

20 Vas.	Illés	Jeromos hv.	34. zsoldt. 1-4.		406	1934	634	2132
21 Hétfő	Dániel	Praxed.	34. zsoldt. 5-8.		407	1933	758	2200
22 Kedd	M. Magd.	M. Magd.	34. zsoldt. 9.		408	1932	917	2216
23 Szer.	Lenke	Apollinár pk.	34. zsoldt. 10-12.		409	1930	1033	2234
24 Csüt.	Krisztina	B. Kinga	34. zsoldt. 13-15.		411	1930	1150	2253
25 Pént.	Jakab	Jakab ap.	34. zsoldt. 16-19.		411	1929	1256	2312
26 Szo.	Anna	Anna assz.	34. zsoldt. 20-23.		412	1928	1406	2336

30. hét Szentháromság utáni 8. vasárnap: Róma 8, 12—17; Máté 7, 15—23.

27 Vas.	Olga	Pantaleon	48. zsoldt. 1-9.		413	1926	1514	—
28 Hétfő	Ince	Ince p.	48. zsoldt. 10-12.		415	1925	1620	026
29 Kedd	Márta	Márta sz.	48. zsoldt. 13-15.		416	1924	1722	036
30 Szer.	Judit	Judit vt.	46. zsoldt. 1-4.		418	1922	1815	118
31 Csüt.	Oszkár	Loy. Ignác	46. zsoldt. 5-8.		419	1922	1900	208

Jakab hava. Nyárhó.
Régente: Oroszlán hava.

A Hold fényváltozásai.
☾ Holdtölte 3-án 11 ó. 38 p.
☾ Utolsó negyed 11-én 11 ó. 54 p.
☾ Újhold 18-án 5 ó. 15 p.
☾ Első negyed 24-én 23 ó. 54 p.

A nap hossza elsején 15 óra 55 perc, a hó végéig 55 perccel rövidül.

Napok	Evangelikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál		Nap		Hold	
					kelte ó. p.	nyugt ó. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.
1 Pént.	Vasas Péter	Vasas Péter	46. zsolt. 9-10.		420	1920	1936	307
2 Szó.	Lehel	Lig. Alfonz	46. zsolt. 11-12.		421	1919	2004	411
31. hét Szentháromság utáni 9. vasárnap: I. Korinthus 10, 6—13; Lukács 16, 1—9.								
3 Vas.	Hermina	István e.	54. zsolt. 1-5.		422	1917	2029	517
4 Hétfő	Domonk.	Domonk.	54. zsolt. 6-7.		424	1916	2049	624
5 Kedd	Oszvald	Havas B. A.	54. zsolt. 8-9.		425	1914	2106	733
6 Szer.	Berta	Úr színvált.	30. zsolt. 1-4.		426	1912	2123	841
7 Csüt.	Ibolya	Kajetán hv.	30. zsolt. 5-6.		428	1912	2140	949
8 Pént.	László	Cirjék vt.	30. zsolt. 7-11.		429	1910	2200	1100
9 Szó.	Emőd	Viann. Ján.	30. zsolt. 12-13.		430	1908	2222	1215
32. hét Szentháromság utáni 10. vasárnap: I. Kor. 12, 1—11; Lukács 19, 41—48.								
10 Vas.	Lőrinc	Lőrinc	106. zsolt. 1-5.		431	1906	2249	1332
11 Hétfő	Tibor	Zsuzsan.	106. zs. 6-12.		433	1905	2326	1451
12 Kedd	Klára	Klára sz.	106. zs. 13-31.		434	1903	—	1608
13 Szer.	Ipoly	Ipoly, Kassz.	106. zs. 32-39.		436	1901	014	1717
14 Csüt.	Özséb	Özséb hv.	106. zs. 40-43.		438	1900	111	1817
15 Pént.	Mária	Nagy B. A.	106. zs. 44-46.		438	1858	237	1857
16 Szó.	Ábrahám	Joakim	106. zs. 47-48.		439	1856	402	1929
33. hét Szentháromság utáni 11. vasárnap: I. Kor. 15, 1—10; Lukács 18, 9—14.								
17 Vas.	Anasztáz	Jácint hv.	32. zsolt. 1-2.		441	1855	527	1956
18 Hétfő	Ilona	Ilona	32. zsolt. 3-4.		442	1853	651	2017
19 Kedd	Huba	Lajos pk.	32. zsolt. 5.		444	1851	811	2037
20 Szer.	István kir.	Szt. Istv. kir.	32. zsolt. 6-7.		445	1849	927	2055
21 Csüt.	Sámuel	Santal Franc.	32. zsolt. 8.		447	1848	1051	2116
22 Pént.	Menyhért	Timót	32. zsolt. 9.		447	1846	1153	2138
23 Szó.	Farkas	Ben. Fülöp	32. zsolt. 10-11.		449	1844	1304	2204
34. hét Szentháromság utáni 12. vasárnap: II. Kor. 3, 4—9; Márk 7, 31—37.								
24 Vas.	Bertalan	Bertalan ap.	141. zsolt. 1-2.		451	1842	1411	2236
25 Hétfő	Lajos	Lajos kir.	141. zsolt. 3.		452	1840	1515	2314
26 Kedd	Izsó	Zefirin p.	39. zsolt. 2.		453	1838	1611	—
27 Szer.	Gebhárd	Kalaz. Józs.	141. zsolt. 4.		455	1837	1638	001
28 Csüt.	Ágoston	Ágoston pk.	141. zsolt. 5.		455	1835	1737	057
29 Pént.	Erneszt	Ker. Ján. fejr	141. zsolt. 6-8.		456	1833	1808	200
30 Szó.	Róza	Limai Róza	141. zsolt. 9-10.		458	1831	1833	309
35. hét Szentháromság utáni 13. vasárnap: Galata 3, 15—22; Lukács 10, 23—37.								
31 Vas.	Erika	Rajmund	74. zsolt. 1-2.		500	1828	1854	414

A Hold fényváltozásai.

Nagyasszony hava.
Nyárutó.
Régente: Szűz hava.

- Holdtölte 2-án 2 ó. 50 p.
- Utolsó negyed 9-én 21 ó. 22 p.
- Újhold 16-án 12 ó. 12 p.
- Első negyed 23-án 13 ó. 40 p.
- Holdtölte 31-én 17 ó. 34 p.

A nap hossza elsején 15 óra 0 perc, a hó végéig 95 perccel rövidül.

1572. augusztus 23.-ról 24.-ére virradó éjszakán — 375 éve — volt az úgynevezett párizsi vértanúság. Henrik trónörökös esküvője éjszakáján adott jelre megkezdődött Párizsban a protestánsok (hugenották) irtása. A gyilkosok először a protestánsok vezérének, Coligny (Kolinyi) Gáspárnak otthonába rohantak. A tenger-nagy éppen bibliát olvasott. A támadók leszúrták, félholtan az emeletről kidobták az uccára, ahol ellenségei lefejezték. A párizsi vértanúság a történelem egyik legnagyobb szegényfoltja.

Jegyzet

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt. o. p.	kelte ó p.	nyugt. ó. p.
1 Hétfő	Egyed	Egyed	74. zsolt. 3-8.		5 01	18 26	19 12	5 23
2 Kedd	Rebeka	István kir.	74. zsolt. 9-11.		5 02	18 25	19 30	6 32
3 Szer.	Hilda	Manszvét pk.	74. zsolt. 12-18.		5 03	18 23	19 47	7 42
4 Csüt.	Rozália	Viterb. Róza	74. zsolt. 19-21.		5 05	18 21	20 05	8 52
5 Pént.	Viktor	J. Lőrinc	74. zsolt. 22-23.		5 06	18 19	20 25	10 05
6 Szó.	Zakariás	Ida	135. zsolt. 1-14.		5 07	18 17	20 51	11 21

36. hét Szentháromság utáni 14. vasárnap: Galata 5, 16—24; Lukács 17, 11—19.

7 Vas.	Regina	Kassai vt.	1. zsolt. 1-3.		5 09	18 15	21 22	12 39
8 Hétfő	Mária	Kis B. A.	1. zsolt. 4-6.		5 11	18 12	22 06	13 55
9 Kedd	Ádám	Kláv. Péter	36. zsolt. 8-11.		5 12	18 11	23 03	15 05
10 Szer.	Erik	Tol. Miklós	37. zsolt. 1-3.		5 12	18 09	—	16 05
11 Csüt.	Teodóra	Prot. és Jác.	37. zsolt. 4-6.		5 14	18 07	0 13	16 52
12 Pént.	Guidó	Mária neve	37. zsolt. 7-10.		5 15	18 05	1 34	17 26
13 Szó.	Ludovika	Notburga	37. zsolt. 18-20.		5 17	18 03	2 58	17 55

37. hét Szentháromság utáni 15. vasárnap: Galata 5, 25—6; Máté 6, 24—34.

14 Vas.	Szerénke	Sz. J. felm.	92. zsolt. 1.		5 18	18 00	4 22	18 19
15 Hétfő	Nikod.	Fájd. Sz.	92. zsolt. 2-3.		5 20	17 59	5 44	18 39
16 Kedd	Edit	Kornél p.	92. zsolt. 5-6.		5 20	17 57	7 02	18 57
17 Szer.	Ludmilla	Sz. Fer. sebh.	92. zsolt. 7-9.		5 22	17 55	8 19	19 17
18 Csüt.	Titusz	Kup József	92. zsolt. 10-12.		5 23	17 53	9 33	19 38
19 Pént.	Vilhelmina	Január vt.	92. zsolt. 13-16.		5 25	17 50	10 57	19 58
20 Szó.	Friderika	Euszták	145. zs. 17-21.		5 26	17 48	11 58	20 31

38. hét Szentháromság utáni 16. vasárnap: Efezus 3, 13—21; Lukács 7, 11—17.

21 Vas.	Máté	Máté ap.	86. zsolt. 1.		5 28	17 46	13 04	21 08
22 Hétfő	Móric	Móric vt.	86. zsolt. 2-3.		5 29	17 45	14 05	21 54
23 Kedd	Tekla	Tekla sz. vt.	86. zsolt. 4-5.		5 30	17 42	14 55	22 47
24 Szer.	Gellért	Fogolykiv. M.	86. zsolt. 6-10.		5 31	17 40	15 37	23 47
25 Csüt.	Kleofás	Gellért vt.	86. zsolt. 11.		5 33	17 38	16 10	—
26 Pént.	Jusztina	Cipr., Juszt.	86. zsolt. 12-13.		5 34	17 36	16 38	0 54
27 Szó.	Adalbert	Kozma, Dam.	86. zsolt. 14-17.		5 36	17 34	16 59	1 49

39. hét Szentháromság utáni 17. vasárnap: Efezus 4, 1—6; Lukács 14, 1—11.

28 Vas.	Vencel	Vencel kir.	119. zs. 137-138.		5 38	17 32	17 18	3 02
29 Hétfő	Mihály	Mihály főa.	119. zs. 139-141.		5 39	17 30	17 36	4 15
30 Kedd	Jeromos	Jeromos ea.	119. zs. 142-144.		5 40	17 28	17 53	5 28

Kisasszony hava. Őszelő.
Régente: Mérleg hava.

- A Hold fényváltozásai.**
- ☾ Utolsó negyed 8-án 4 ó. 57 p.
 - ☽ Újhold 14-én 20 ó. 28 p.
 - ☾ Első negyed 22-én 6 ó. 42 p.
 - ☽ Holdtölte 30-án 7 ó. 41 p.

A nap hossza elsején 13 óra 25 perc, a hó végéig 100 perccel rövidül.

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérónál	☾	Nap		Hold	
					kele ó. p.	nyugt ó. p.	kele ó. p.	nyugta ó. p.
1 Szerda	Malvin	Remig pk.	119. zs. 145-148.		541	1726	1810	640
2 Csüt.	Petra	Órangyalok	119. zs. 149-151.		543	1724	1831	823
3 Pént.	Helga	Liziói Teréz	119. zs. 152-156.		544	1721	1853	911
4 Szo.	Ferenc	Asszisi F.	119. zs. 157-160.		546	1719	1923	1029

40. hét Szentháromság utáni 18. vasárnap: I. Kor. 1, 4—9; Máté 22, 84—46.

5 Vas.	Aurél	Placid vt.	105. zs. 1-5.		547	1718	2003	1147
6 Hétfő	Brúnó	Brúnó	105. zs. 6-15.		548	1716	2054	1259
7 Kedd	Amália	Rózsafüzér	105. zs. 16-22.		549	1714	2159	1402
8 Szer.	Etelka	Magy. N. a.	105. zs. 23-37.		551	1712	2315	1450
9 Csüt.	Dénes	Dénes pk.	105. zs. 38-42.		553	1710	—	1529
10 Pént.	Gedeon	Borgias Fer.	105. zs. 43-45.		554	1708	037	1557
11 Szo.	Brigitta	Placidia	114. zoltár.		556	1706	159	1621

41. hét Szentháromság utáni 19. vasárnap: Efezus 4, 22—28; Máté 9, 1—8.

12 Vas.	Miksa	Miksa	78. zolt. 1-8.		556	1704	319	1642
13 Hétfő	Kálmán	Ede kir.	78. zolt. 9-33.		558	1702	437	1700
14 Kedd	Helén	Kalliszt. p.	78. zolt. 34-39.		559	1700	555	1719
15 Szer.	Teréz	Teréz sz.	78. zolt. 40-51.		601	1658	711	1739
16 Csüt.	Gál	Gál ap.	78. zolt. 52-57.		603	1656	826	1809
17 Pént.	Hedvig	Alacoque M.	78. zolt. 58-64.		604	1655	939	1822
18 Szo.	Lukács	Lukács ev.	78. zolt. 65-72.		605	1653	1049	1902

42. hét Szentháromság utáni 20. vasárnap: Efezus 5, 15—21; Máté 22, 1—14.

19 Vas.	Luciusz	Alk. Péter	119. zs. 1-3.		606	1651	1154	1944
20 Hétfő	Irén	Vendel	119. zs. 4-12.		608	1649	1249	2034
21 Kedd	Orsolya	Orsolya vt.	119. zs. 13-20.		610	1647	1335	2133
22 Szer.	Előd	Kordula sz.	119. zs. 21-29.		611	1645	1411	2237
23 Csüt.	Gyöngyike	Ignác pátr.	119. zs. 30-39.		613	1644	1440	2343
24 Pént.	Salamon	Ráfael főa.	119. zs. 40-42.		615	1642	1504	—
25 Szo.	Blanka	Mór pécsi pk.	119. zs. 43-48.		616	1640	1523	058

43. hét Szentháromság utáni 21. vasárnap: Efezus 6, 10—17; János 4, 47—54.

26 Vas.	Dömötör	E22. Kr. kir.	119. zs. 49-57.		617	1639	1541	201
27 Hétfő	Szabina	Szabin	119. zs. 58-66.		619	1637	1558	311
28 Kedd	Simon	Sim. és Jud.	119. zs. 67-72.		620	1635	1615	420
29 Szer.	Zeno	Nárcisz pk.	119. zs. 73-80.		622	1633	1634	536
30 Csüt.	Kolos	Rodr. Alfonz	119. zs. 81-88.		623	1632	1658	653
31 Péntek	Ref. eml. ü.	Farkas pk.	119. zs. 89-91.		624	1630	1726	812

A Hold fényváltozásai.

Reformáció hava. Őszhó.
Régente: Bököly hava.

- ☾ Utoisó negyed 7-én 11 ó. 29 p.
- ☽ Újhold 14-én 7 ó. 10 p.
- ☾ Első negyed 22-én 2 ó. 11 p.
- ☽ Holdtölte 29-én 21 ó. 7 p.

A nap hossza elsején 11 óra 45 perc, a hó végéig 102 perccel rövidül.

1517. október 17-én — 430 éve — szegezte ki Luther Márton dr a 95 tételt a wittenbergi vártemplom kapujára.

Az első tétel így hangzik: „Mikor Urunk és Mesterünk azt mondja: Térjetelek meg, azt akarja, hogy a hívek egész élete megtérés legyen.”

Ez a főtétel. A többi szinte csak ennek a magyarázata és részletezése. Sőt ez az első tétel kifejezi a reformáció egész szolgálatának a lényeges tartalmát is.

Jegyzet

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt o. p.	kelte o. p.	nyugta o. p.
1 Szo.	Marianna	Mindenszent.	119. zs. 92-97.		626	629	1800	933
44. hét Szentháromság utáni 22. vasárnap: Kolosse 1, 9—14; Máté 9, 18—26.								
2 Vas.	Achill	Viktória	116. zs. 1-2.		628	1627	848	1050
3 Hétfő	Győző	Halottak n.	116. zs. 3-4.		629	1625	1950	1156
4 Kedd	Károly	B. Károly	116. zs. 5-6.		631	1124	2104	1250
5 Szer.	Imre	Imre hg.	116. zs. 7-9.		632	1622	2224	1332
6 Csüt.	Lénárd	Lénárd hv.	116. zs. 10-11.		634	1621	2344	1402
7 Pént.	Dezsdó	Engelbert	116. zs. 12-15.		635	1620	—	1427
8 Szo.	Gottfried	Gottfried	116. zs. 16-19.		637	1618	103	1448
45. hét Szentháromság utáni 23. vasárnap: I. Thessalonika 4, 15—18; Máté 24, 15—28.								
9 Vas.	Tivadár	Tivadár vt.	4. zsoltt. 1-2.		638	1617	221	1506
10 Hétfő	Luthersz. n.	Av. And.	4. zsoltt. 3-4.		640	1615	336	1524
11 Kedd	Márton	Márton pk.	4. zsoltt. 5.		641	1614	451	1543
12 Szer.	Jónás	Márton p.	4. zsoltt. 6.		643	1613	606	1603
13 Csüt.	Szaniszló	K. Szaniszló	4. zsoltt. 7-9.		644	1612	719	1629
14 Pént.	Klementin	Jozafát vt.	3. zsoltt. 5-6.		645	1611	841	1658
15 Szo.	Lipót	N. Albert et.	3. zsoltt. 7-9.		647	1609	939	1737
46. hét Szentháromság utáni 24. vasárnap: II. Thessalonika 1, 3—10; Máté 25, 31—16.								
16 Vas.	Ottmár	Ödön pk.	90. zsoltt. 1-2.		649	1608	1039	1823
17 Hétfő	Hortense	Cs. Gergely	90. zsoltt. 3-4.		650	1607	1129	1920
18 Kedd	Ödön	Péter Pál b.	90. zsoltt. 5-8.		652	1606	1210	2021
19 Szer.	Erzsébet	Erzsébet a.	90. zsoltt. 9-10.		654	1605	1241	2127
20 Csüt.	Jolán	Val. Félix	90. zsoltt. 11-12.		655	1604	1307	2235
21 Pént.	Olivér	Sz. M. bemut.	90. zsoltt. 13-15.		656	1603	1327	2342
22 Szo.	Cecilia	Cecilia vt.	90. zsoltt. 16-17.		657	1602	1346	—
47. hét Szentháromság utáni 25. vasárnap: II. Péter 3, 3—14; Máté 25, 1—13.								
23 Vas.	Kelemen	Kelemen p.	126. zs. 1-2.		659	1601	1402	051
24 Hétfő	Emma	Ker. J.	126. zs. 3.		700	1600	1419	200
25 Kedd	Katalin	Katalin vt.	126. zs. 4.		702	1559	1437	312
26 Szer.	Milos	B. János	126. zs. 5.		703	1559	1457	427
27 Csüt.	Virgil	Érmes Mária	126. zs. 6.		705	1559	1523	546
28 Pént.	Stefánia	Pignatelli hv.	130. zs. 7-8.		706	1558	1554	709
29 Szo.	Noé	Szaturnin	135. zs. 3.		707	1557	1638	830

Az egyházi év kezdete.

48. hét	Advent 1. vasárnapja: Róma 13, 11—14; Máté 21, 1—9.							
30 Vas.	András	Adv. I. vas.	24. zsoltt. 1-2.		708	1556	1737	944

Utolsó dolgok hava.
Őszutó.
Régente: Nyilas hava.

A Hold fényváltozásai.
☾ Utolsó negyed 5-én 18 ó. 3 p.
☽ Újhold 12-én 20 ó. 1 p.
☾ Első negyed 20-án 22 ó. 44 p.
☽ Holdtölte 28-án 9 ó. 45 p.

A nap hossza elsején 10 óra 3 perc, a hó végéig 76 perccel rövidül.

Napok	Evangélikus	Római katolikus	Bibliai vezérfonál	☾	Nap		Hold	
					kelte o. p.	nyugt. o. p.	kelte ó. p.	nyugta ó. p.
1 Hétfő	Elza	Elegy pk.	24. zsolt. 3-6.		709	1556	1849	1113
2 Kedd	Aurélia	Bibiana vt.	24. zsolt. 7-8.		711	1555	2010	1133
3 Szer.	Olivia	Xavéri F.	24. zsolt. 9-10.		712	1555	2131	1206
4 Csüt.	Borbála	Borbála	130. zs. 5-6.		713	1554	2253	1233
5 Pént.	Vi'ma	Szabbasz ap.	68. zsolt. 25-27.		715	1554	—	1255
6 Szo.	Miklós	Miklós pk.	68. zsolt. 29-33.		716	1553	011	1313
49. hét Advent 2. vasárnapja: Róma 15, 4—13; Lukács 21, 25—36.								
7 Vas.	Ambrus	Ambrus pk.	80. zsolt. 1.		717	1553	126	1331
8 Hétfő	Mária	Sz. fogant.	80. zsolt. 2-3.		718	1554	239	1348
9 Kedd	Natália	Furier Péter	80. zsolt. 4-8.		719	1553	349	1408
10 Szer.	Judit	Melkiades p.	80. zsolt. 9-14.		720	1553	505	1422
11 Csüt.	Árpád	Damáz p.	80. zsolt. 15-20.		720	1553	617	1458
12 Pént.	Gáabriella	Otilia	79. zsolt. 1-4.		721	1553	726	1533
13 Szo.	Luca	Luca sz.	79. zsolt. 5-9.		722	1553	829	1618
50. hét Advent 3. vasárnapja: I. Korinthus 4, 1—5; Máté 11, 2—10.								
14 Vas.	Szilárdka	Nikáz pk.	93. zsolt. 1-2.		723	1553	923	1710
15 Hétfő	Johanna	Valér	93. zsolt. 3-5.		724	1553	1007	1819
16 Kedd	Albina	Etelka cs.	97. zsolt. 1-3.		725	1553	1042	1915
17 Szer.	Lázár	Lázár	97. zsolt. 4-7.		726	1554	1109	2019
18 Csüt.	Augusztá	Gracián	97. zsolt. 8-12.		727	1554	1149	2127
19 Pént.	Viola	Pelágia	145. zs. 1-7.		727	1554	1207	2234
20 Szo.	Teoil	Timót vt.	145. zs. 8-13.		728	1555	1222	2341
Advent 4. vasárnapja: Filippi 4, 4—7; János 1, 19—28. Karácsony 1. napján: Titus 2, 11—15; vagy Ezs. 9, 5—8; Lk. 2, 1—14. Karácsony 2. napján: Titus 3, 4—8; Lukács 2, 15—20.								
51. hét								
21 Vas.	Tamás	Tamás aps.	19. zsolt. 1-7.		729	1555	1239	—
22 Hétfő	Zénó	Zénó	19. zsolt. 8-12.		729	1555	1258	050
23 Kedd	Viktória	Viktória	19. zsolt. 13-15.		730	1556	1320	202
24 Szer.	Ádám, Éva	Ádám, Éva	110. zsolttár.		730	1557	1349	317
25 Csüt.	Karácsony	N.-karácsony	98. zsolt. 1-3.		730	1557	1426	437
26 Pént.	István 1. vt.	Sz. Istv. 1 vt.	103. zs. 1-7.		731	1558	1517	559
27 Szo.	János	János aps.	103. zs. 8-14.		731	1559	1625	719
52. hét Karácsony utáni vasárnap: Galata 4, 1—7; Lukács 2, 33—40.								
28 Vas.	Kamilla	Aprószentek	103. zs. 15-19.		731	1559	1746	828
29 Hétfő	Dávid	Tamás pk.	103. zs. 20-22.		732	1600	1911	923
30 Kedd	Zoárd	Dávid	90. zsolt. 1-2.		732	1601	2036	1004
31 Szer.	Szilveszter	Szilveszter	90. zsolt. 12.		732	1602	2158	1084

A Hold fényváltozásai.

- ☾ Utolsó negyed 5-én 1 ó. 55 p.
- ☾ Újhold 12-én 13 ó. 53 p.
- ☾ Első negyed 20-án 18 ó. 43 p.
- ☾ Holdtölte 27-én 21 ó. 27 p.

A nap hossza elsején 8 óra 47 perc, 22-ig 21 perccel rövidül, a hó végéig 4 perccel hosszabbodik.

Karácsony hava. Télelő.

Régente: Bak hava.

Véred tengere mélyébe
 Vesd bűnödmet árvizébe,
 Hogy azok ne vádoljanak,
 Se ellenem ne álljanak.

Ács Mihály.

Ács Mihály 1646-ban — 300 éve — született Csepregen s 1708 december 23-án — 239 éve — halt meg Nemescsón. Győrött iskolarektor, több helyen lelkész. Jeles műve 1696-ból Aranylánc című imádságos könyv, melynek ajánlását így kezdi Lövei Balázs győri lelkész: „Igen jól, kegyesen és istenesen gondoltad Krisztusban nálamnál öregjebb hű szolgatársom, hogy e Magyar Imádságos Könyvecskét írtad s a Szent Irással ottan-ottan megcsillagoztattad...” Az Aranyláncból való a következő imádságrészlet boldog kimulásért: „Oltalmaz, Uram, a hirtelen és véletlen haláltól. Véghetetlen nagy irgalmasságodért adj időt, hogy halálom előtt igaz penitenciával (megtérés) bűneimből kitisztuljak, Idvezítő Jézus Krisztusom szent testében-vérében részesüljek és halálom óráján csendes jó lelki-esmérettel szent kezedbe ajánlván lelkemet juthassak szent országodba, holott szent Fiaddal téged és dicsőséges Szentlelkedet dicsérjelek mindenkor az örök boldogságban. Amen.“

Jegyzet

Jeremiás siralma

Emlékezzél mi történék, Uram, mirajtunk,
És tekintsd meg, mely nagy szidalomban mi vagyunk
Mi bűnünkért, Uram tőled ostoroztatunk,
Azért szükség éjjel-nappal hozzád kiáltunk.

Örökségünk, édes hazánk másra fordula,
Az mi hazánk, jószágunk idegenre szálla,
Ügyünk juta, jaj minékünk nagy bujdosásra,
Mert Istennek nem akaránk térti útjára.

Árvaságra, nagy inségre miként maradánk,
Mert nincs nekünk földön házunk, sem pedig atyánk,
Ügyefogyott özvegységre marada anyánk,
Mert bűnünkért megharagudt mennyei Atyánk...

... Atyánk is vétkezének, de már megholtak,
Mi is követői voltunk álnokságoknak,
Ím, mint vásik meg beléje foguk fioknak,
Mert ellen tőnek Isten parancsolatinak.

Ím csak markunkban viseljük az mi lelkünket,
Nagy keserűséggel esszük mi kenyerünket,
Félelem és rettegés megemésztett minket,
Fegyver elől kietlenbe mentjük fejünket.

Éhség miatt az mi testünk megkeseredett,
Mint égő kemence, bőrünk megrepedezett,
Az mi szívünk bánat miatt megkeseredett,
Lelkünk pedig bűnünk miatt kétségbeesett...

... Nagy haragja vagyon rajtunk az Ūristennek,
Természeti ellen élünk szent igéjének,
És ellene járunk minden szerzéseinek,
Ezzel adunk okot minden büntetésének...

... Bizodalunk vagyon benned, felséges Isten,
Mert megmaradsz mindörökké dicsőségedben,
Ha gyötretünk bűnünk szerént az mi testiinkben,
Azért nem hagysz elszakadnunk tőled lelkünkben.

Mire, Uram, mindörökké, hogy elhagysz minket,
Ily sokáig kesergeted búsult lelkünket,
Kérünk téged, térítsd hozzád a mi szívünket,
Mert nem nyerjük nálad nélkül üdvösségünket.

Vedd le rólunk kérünk téged nagy haragidat,
És újítsd meg minékünk a mi napjainkat,
Kegyelmes Ūristen, tartsd meg az mi hazánkat,
Dicsérhessünk mindörökké, te Szentháromság. Ámen.

Névtelen magyar Jeremiás 1550 körül.

Rövid szentírásbeli vezérlés, az igaz keresztyéni életre

Kedves Jámborom!

A Te Teremtő Urad Istened, tégedet az örök életre teremtett egyebet nem kíván, hanem a te idei és örök boldogságodat. Annakokáé jól meggondold, miként élsz az ő szentséges színe előtt. Hogy igaz valóságos keresztyén vagy-é, avagy légyen-e arra kedved, hogy még igaz keresztyénné lehess. Lásd: II. Tim. 2 : 19. Róm. 2 : 28—29. I. Kor. 2 : 1 Filip. 2 : 15.

1. Hagyd megtéríteni valóban magadat a Szentlélek által Istened minden gonoszástól és képmutatástól. Jer. 31 : 12—18. Jak. 4 : 7. Csel. 20 : 21. és 26 : 18.

2. Tanuljad bűneidet valóban megösmerni és mint magát az ördög gyűlölni. Ézs. 46 : 8. I. Kor. 11 : 31. és II. Kor. 13 : 5. Róm. 7 : 7. 5 Zsolt. 19. II. Kor. 7 : 10—11. Róm. 6 : 2.

3. El ne hitessed magadat a te külső gyónásoddal, hogy ha a Szent Lélek munkálkodása által kedved és akarod nincsen életednek valóságos megjobbítására. Mt. 15 : 8. I. Kir. 21 : 29.

4. Leginkább is szorgalmatoskodjál az igaz eleven hitért, s az legyen csak merő és meddő tudomány, gondolat és vélekedés, hanem a Szent Léleknek malasztja és ereje szívedben. Zsid. 12 : 2. és 11 : II. Thess. 3 : 2. Jak. 2 : 14—26.

5. Imádjad szorgalmasan Istenedet azon eleven hitért, aki egyedül gerjesztheti szívedben. Kol. 2 : 12. Zsid. 12 : 2. II. Kor. 4 : 1

6. Mely végre adatott szent eszközökkel híven élj, Istennek igé halljad, olvassad és gyakoroljad szorgalmasan minden alkalmatossá gal. Róm. 10 : 17. II. Pét. 1 : 19—21. II. Tim. 3 : 15—16—17. Róm. 15 :

7. Gyakoroljad pedig főképpen otthon a tieiddel, kiket arra vezet szorgalmasan, hogy keresztyéni hivataljokat érthessék és aszerint élhessenek. Szerez magadnak e-végre egy jó könyvet, úgy mint a Szent Bibliát. Csel. 17 : 1. Ján. 5 : 39—40. V. Móz. 6 : 7. és 11 : 19.

8. Könyörögj mennél buzgóságosabban és ne állítsd hiába val dolognak lenni. Mt. 7 : 7—11. és 6 : 33. Jak. 1 : 17. Ján. 16 : 23—24.

9. Imádjad a Szentleket, hogy azon könyörgésed valóságos légy és nem ama képmutató és hiábavaló sok beszéd. Mt. 6 : 6—7. Já 4 : 23—24.

10. Hitesd el magaddal, hogy mindenkor lehet és kell is még külső munka közt is imádkoznod és abban meg nem restülnöd. Lu 18 : 1. I. Thess. 5 : 17.

11. Adj avégre helyt és szabadságot a Szentléleknek, az imádsá nak és minden egyéb jóságos dolognak szívedben való véghezvitelé Gal. 4 : 6. Róm. 8 : 15—16.

12. Légy bizonyos abban, hogy Krisztus nevében és az ő érdeméért meghallgattatol és megnyered mindazt, ami néked lelkiekben szükséges és testiekben hasznos lészen. Ján. 16:23—24. II. Kor. 1:10. I. Ján. 5:14—15. 145. Zsolt. 18—19.

13. Csak amaz hiábavaló gondolatokat és kételkedéseket ne tápláld szivedben, hanem fohászkodjál és tusakodjál ellenük. Jak. 1:5—7. és 5:14—15.

14. Semmi gonosz kívánságnak ne engedj uralkodnia és gyarapodnia benned, sőt midőn gerjedezni kezd, ragaszkodjál igaz hitben a Jézus kegyelméhez, míglen meg nem győződ. Jak. 1:14—15. I. Móz. 4:7. Róm. 6:12, 13, 14.

15. Azon képmutatás nélkül való hitben igazulj meg Istened előtt Jézus Krisztus Urunk által. Róm. 3:24—25. 4:3. 5:1. 19.

16. És úgy tovább nem fog vádolni és kárhozatni a te lelkiismereted az előbbeni bűneidért, hanem Krisztus maga ily igaz penitencia tartó embernek valóban Istentől igazságává lészen. Róm. 5:1 és 8:1. I. Kor. 1:30 és 6:11.

17. Meglásd, hogy szegény lelkiismeretedet tulajdon jóságos cselekedetekkel ne bátorítsad, és ama külső templomba és az Úr Vacsorájához való járásban (mint merő opus operatumban) ne bizakodjál, mint ha azzal Istennek meg kellene elégednie, jóllehet mind azt igaz eleven hitből nem cselekszed. Gal. 2:16. Róm. 3:24—25. és 11:6. Ef. 2:2, 8, 9. Tit. 3:5. Luk. 17:10. egybevetvén Jer. 7:3, 4, 5.

18. Gondoljad meg, hogy bűn az, ami igaz hitből nincsen és Krisztustól nem származik. Róm. 14:23. Ef. 3:17, 18. Ján. 15:1—5.

19. Sőt Krisztussal nem dicsekedhetel, hanem ha valóban megbékéltetel Istennel ő általa és megtisztítottatol az ő vére által minden bűneidből. II. Kor. 5:19—20. Zsid. 9:14. I. Ján. 1:7.

20. Hogyha pedig ilyenképpen megigazultál, akkor valóban igazzá és kegyessé léssesz: Mert az hitnek igazságára elválaszthatatlanul az életnek igazsága szokott következni. I. Ján. 3:7—8. és 2:29. Gal. 6:15—16. Róm. 8:3—4.

21. És így nem csak a bűnnek vétkétől és kárhozatjától, hanem annak uralkodásától is hagyd megváltani magadat. I. Ján. 3:5—8. Tit. 2:14. Ján. 8:34—36. Róm. 6:16.

22. Semmi szántsándékú bűnben ne süllyedez, egyébként hit nélkül léssesz, mert az a szívet tisztítani szokta. Gal. 2:17. Róm. 6:4, 17—22. Csel. 15:9.

23. Gondoljad, hogy Krisztus Jézus az ő érdeme által néked örök-életet szerzett, hogy ha néki igaz hitben engedelmeskedsz. Zsid. 5:9. I. Tim. 4:10.

24. Avégre szenvedett éretted, hogy a bűnnek meghalván (avagy akarodat tőle megvonván) az igazságnak élj. I. Pét. 2:21—24. Kol. 1:21—22.

25. Imé ilyenképpen bizonyossá lehetsz a te megtéréseid felől életednek megjobbítása által, hogy ha ennek utánna szántsándékkal nem vét-

kezel, sőt inkább mindennemű botlásidből a hit által azonnal felkapaszkodol. Ján. 5 : 14. 130. Zsolt. 4. I. Ján. 2 : 1—2.

26. Mert az igaz megtérésnek avagy penitenciának ereje és gyümölcse, az életnek igaz megjobbítása, aki erre nem igyekszik, annak sem igaz penitenciája (megtérés), sem gyónása, sem abszolutiója (feloldozás), sem pedig communiója (úrvacsora) nincsen, hanem sülyded a bűnben és kárhozatban. Jer. 5 : 3. és 6 : 8. 7 : 3. 35 : 13. 15. Mt. 11 : 20. 24. Luk. 13 : 3. és 17 : 3.

27. Mind ennek lehetetlensége felől pedig semmi parancsolatod nincsen, mert maga az Isten meg akar téríteni, csak engedj néki. Jer. 17 : 14. és 31 : 18, 19. Csel. 5 : 31.

28. Önnön maga Szentlelke által megvilágosít, annyira, hogy az ő akarátját szentséges igéjéből nyilván megösmérheted, ha csak ellen nem állasz néki. Ef. 1 : 17—18. I. Kor. 2 : 12. Ján. 7 : 17. és 6 : 45. Jer. 31 : 31. Zsid. 8 : 10.

29. Ezen megvilágosítás nélkül pedig Krisztusban nem hihetsz, sőt néked nem is használhat. I. Kor. 12 : 3. Ef. 1 : 17. és 5 : 14.

30. Annakokáért szívedet a Szentléleknek együgyűen engedjed és ne tarts ellent néki. Ján. 14 : 17. és 6 : 45. 7 : 17. I. Kor. 1 : 20—26.

31. A Szentlélek akarátodat is megjobbítja és megújítja, hogy így minden jóságos dologhoz indulatod, s kedved lehessen. Zsid. 10 : 16. Kol. 1 : 9, 10.

32. Azért az igaz isteni élettől és kegyességtől annyira ne irtózzál, mert maga az Isten az ő szeretete által mind azont könnyűvé és kedvessé teheti, valami az istenteleneknek nehéznek és lehetetlennek látszik. Mt. 11 : 25—30. Ján. 14 : 23. 15 : 10. I. Ján. 5 : 3.

33. Az ő kegyelme Jézus Krisztus által minden jóságot véghez viszen benned, csak engedj néki és légy hív a kevésen. Róm. 8 : 3. és 6 : 14. Luk. 16 : 10.

34. Sőt mindent végben vihetsz ő általa, amit ennek előtte, hitetlenségdből, lehetetlennek tartottál. Fil. 4 : 13. és 2 : 13. Ef. 6 : 10. Kol. 1 : 11. II. Kor. 12 : 9.

35. De Krisztus és a Szentlélek nélkül egyebet nem cselekedhetsz, hanem gonoszat. Hogy hogy maradhatsz pedig gonosszá és kárhozottá, holott istenessé, kegyessé és boldoggá lehetsz? Ján. 15 : 5. II. Kor. 3 : 5.

36. Ezért szükségesen kívántatik, hogy az Istennek engedelmes légy, s nem áll kedvedben, hogy ha engedni akarsz-e néki, vagy sem? sőt ha az ő parancsolatait meg nem tartod és kereszténynek nevezed magadat, hazug vagy. I. Ján. 2 : 3. 5. és 1 : 10. 4 : 12, 13, 18. Róm. 7 : 6.

37. Az pedig az ő parancsolatja, hogy az Istent és felebarátunkat szeressük. Ján. 15 : 12, 17. 13 : 34—35. I. Ján. 2 : 5. 4 : 2. 5 : 1—3. 3 : 17.

38. Szükséges és lehetséges, hogy Krisztus ereje által szerelmes Istenedet és Atyádat szívesen szeressed és azon hitbéli szeretetből minden álnokság nélkül hozzája ragaszkodjál. Ez legyen a te igaz isteni szolgálod. Mk. 12 : 30. Tit. 2 : 12. Róm. 12 : 1. Luk. 11 : 37.

39. És hogy felebarátodhoz is azon isteni szeretetnek erejében, minden válogatás nélkül kegyesen viseltessél, mint önnön magadhoz és mindazont cselekedjél néki, amit magad kívánsz ötöle. Jak. 2 : 1—4. Mt. 23 : 8,

9, 10. 22 : 39. 7 : 12. Gal. 5 : 14. Róm. 13 : 8, 10. I. Tim. 1 : 5, 9. Jak. 2 : 8.

40. Kiváltképpen szeress, tisztelj, keress istenfélő kegyes embereket és azokkal mindeneknek előtte örömet társalkodjál, s nyájaskodjál. I. Pét. 2 : 17. II. Pét. 1 : 7.

41. Sőt még csak egy embert sem lehet gyűlölnöd vagy utálnöd, hogy ha Istennek fia akarsz lenni és maradni. Mt. 5 : 44. Róm. 5 : 6—8. 12 : 19, 20. 9 : 1, 2. I. Thess. 3 : 14. Luk. 23 : 34.

42. A gonoszokat pedig, ellenkezőket és rágalmozókat eltűrjed, kerüljed és megbékéltesd amennyire tőled lehetséges. Mt. 5 : 23, 24. 6 : 14, 15. 18 : 21—25. I. Ján. 2 : 11. 3 : 15. 4 : 20. I. Tim. 2 : 8. Kol. 3 : 12, 13. II. Tim. 4 : 16.

43. Annál inkább valakit szidalmaznod, átkoznod, elnyomnod, üldöznöd, hazugsággal megkerülnöd, ártatlanul kárhozhatnod, irigyelned, fosztanod, megcsalnod, rágalmoznod, avagy egyébképpen megsértened nem lehet. Mert mindez merő istentelenség. I. Kor. 13 : 4—8. Róm. 12 : 14. Jak. 4 : 11. Ef. 4 : 25. Mt. 7 : 1. Róm. 14 : 4. I. Móz. 4 : 5. Jak. 3 : 4. Ef. 4 : 26. Jak. 2 : 13.

44. Ellenben minden emberekhez nyájasan, könyörületesen és tiszteletesen viselj magadat, ahol s ahogyan csak lehetséges tőled. Mt. 5 : 7. Kol. 3 : 12. Zsid. 13 : 16. I. Pét. 4 : 10. I. Tim. 6 : 17.

45. Főképpen pedig a szegény ügyefogyottaktól szívedet el ne zárd, sem azoknak értékét ne fogyasszad, uzsorával ne terheljed, s kopaszszad, hanem inkább nekik kölcsönt adj, tápláljad, ruházzad és reájuk gondot viselj. Mt. 5 : 42. I. Ján. 3 : 17. 4 : 20. Fil. 2 : 4. Róm. 12 : 15. Luk. 3 : 11. Ézs. 58 : 7. Mt. 25 : 34—36. 10 : 41, 42. Jak. 1 : 27. Gal. 6 : 10.

46. Hogyha mindezekhez még kedvetlen a szíved, tudjad, hogy meghalt a te hited és mindeddig képmutató vagy, ha szinte angyaloknak nyelvén szólnál is. I. Kor. 13. Jak. 2 : 17—26. Gal. 5 : 6. Ehez tartsd magadat!

47. Magadhoz pedig Istennek kegyelme által tisztán viselj magadat, tagadj meg minden világi kívánságokat és bontsd meg tulajdon magad akarotodat. Tit. 2 : 12. Luk. 14 : 26. Róm. 12 : 1, 2.

48. Kiváltképpen tanulj tiszta és szűz életűvé lenni, gondolatidban, indulataidban, viselésidben, beszédidben és cselekedeteidben. Kol. 2 : 56. Mt. 5 : 29, 30. 18 : 8, 9. I. Thess. 4 : 5, 7. I. Kor. 6 : 15, 19. és Zsid. 13 : 4.

49. Evégre gyakoroljad magadat, a keresztyéni mértékletességben és józanságban, könyörögj érette és óvjad magadat, a gonosz társalkodástól és az elfordítástól. Luk. 21 : 34, 35. Róm. 13 : 13, 14. I. Tim. 4 : 4—6. I. Móz. 39 : 9. 51. Zsolt. 12.

50. Minden hiábavaló csácsogást, tréfás csúfolást, tobzódást, bolondságot, idővesztegetést, hivalkodást, hiábavaló utást-futást és afélet utáljad, mint lelkednek bizonyos veszedelmét. I. Thess. 5 : 11. II. Kor. 1 : 17—18. Jak. 1 : 19. Kol. 3 : 16, 17. Fil. 4 : 8. Ef. 4 : 29. Mt. 11 : 36, 37.

51. Állandóan igyekezzél igaz hit által keresztyénül és kegyesen élni Istened előtt és félelemmel és rettegéssel vidd véghez az idvességedet, minthogy szoros az örökéletre vezető út és kevesen vannak azok, akik idvezülnek. Filip. 2 : 12. I. Pét. 1 : 15—17. II. Pét. 1 : 5—7. Mt. 7 : 13—14. Luk. 13 : 24.

52. Mind ezekben pedig követned kell Krisztusodat, hogy ha az ő tanítványa és igaz keresztyénné akarsz lenni, mely is néked az ő kegyelme által könnyű és lehetséges lészen. Mt. 11:29, 30. I. Ján. 2:6. 3:5. Mt. 10:22. 16:24. Filip. 2:5. I. Pét. 2:21.

53. Kiváltképpen pedig követned kell őtet a tűrésben és szenvedésben, és hasonlatossá lenned őhöz, mely végre elegendő erőt és kegyelmet nyújt. Filip. 3:10. Róm. 6:3, 7. Gal. 6:14. II. Tim. 2:11. II. Kor. 4:10, 14.

54. Ezen gyakorlásban pedig nem csak hallomásból, hanem valóságosan és elevenen ismered meg Krisztusodat, és ő benne az Atya Istent, hogy ha azon nagy boldogságban kívánatosan igyekszel részesülni. Ján. 6:44. 17:3. 14:21. Mt. 11:21.

55. És így a hit által lakik és uralkodik szívedben annyira, hogy véle lelki gyarapodásodrá, boldogságosan élhatsz. Kol. 1:26, 27. II. Kor. 13:5. Ef. 3:17. Ján. 14:23. 17:11.

56. Sőt a Jézus Krisztus lelkednek legdrágább kincsevé és vőlegényévé lészen, elannyira, hogy véle boldogságos közösség lészen és ő kivüle semmit nem kívánsz, oly nyugosztaló lelkednek édes szerelme. Hos. 2:18, 19. I. Kor. 1:9. és 6:17. Ef. 4:4. 5:23, 32.

57. És annak utánna nem élendesz testi kívánságaid szerint, hanem Krisztus él majd benned, mindennemű jóságos dolgot, azaz amaz igazságot, amely vagy on a Jézusban, benned véghezvivén. Gal. 2:20. Fil. 1:20. Ján. 15:1—5. Róm. 15:18. Ef. 4:41—22.

58. És így amidőn szívednek ajtaját felnyitándod néki, övele a hit által megegyesülvén, lelkiképpen veled vacsorál. Ján. Jel. 3:20. Ján. 6:55—58.

59. Imé illetéknéppen újonnan születettel és változtatol más emberré és igazán nevezettel Isten fiának, mellyel ennek előtte hamisan dicsekedtél. Ján. 1:12, 13. II. Kor. 5:17. Gal. 6:15, 16. Jak. 1:18. I. Pét. 3:23. II. Kor. 6:16—18.

60. Ez újonnan szülés, mind az szent keresztség, s mind pedig azon szövetségének megszegése után az Istennek szent igéje által, oly szükséges, hogy anélkül nem mehatsz bé az Isten országába. Ján. 3:5, 6. Gal. 6:15, 16. Tit. 3:5. I. Pét. 1:3, 4.

61. Annakokáért változtasd és jobbitasd magadat az idvességnek isteni és hatható eszközi által és el ne veresd róla magadat e világi akadályok és alkalmatlanságoktól. Mert egyébként vajjon hogy idvezülhetsz? Gal. 4:19. I. Kor. 4:15. Zsid. 3:14.

62. Óvjad pedig magadat e világnak minden mulandó kívánságaitól, mert azok akadályozzák és bontják az Isteni fiúságot. II. Pét. 1:4. Ef. 4:22.

63. Vizsgálj meg azon isteni fiúságot és idvességedet és meglásd, hogy ha lelki-ismeret ellen járó és készakaratbeli bűnben süllyedezel-e avagy, hogy benned a hit a világot meggyőzi-e? Ján. 3:9, 10. 5:1. Ef. 2:10.

64. Maga pedig az Isten kész arra, hogy új szívet teremtsen benned

és Szentlelke által bizonytságot tegyen, hogy az ő fia vagy. Ezék. 36 : 26. 51. Zsolt. 12. Ef. 2 : 20. Róm. 8 : 16, 17. Gal. 4 : 17.

65. És legottan jut Jézus Krisztus az ő feltett céljához. Mert avégre jött a világra engedelmes lévén Atyjának, mindhalálíg, tudni illik, hogy te amaz boldogtalan ördög fiából Isten fiává lehess. Gal. 4 : 3, 4, 5. I. Ján. 4 : 9. 3 : 1, 8, 9. Ján. 1 : 11—13. 12 : 46. Ef. 1 : 5.

66. Ha pedig immáron Isten fia vagy, tehát a Szentlélektől vezéreltetel, aki lakozik és munkálkodik benned, mindennemű jóságos dolgokat és cselekedeteket. Róm. 8 : 14. Gal. 5 : 22—25. I. Ján. 2 : 29. 3 : 14, 24. 5 : 18. 4 : 7, 8. Ef. 5 : 1. II. Kor. 1 : 4, 5. Luk. 6 : 35, 36. Mt. 5 : 44—48. Ján. 8 : 47. II. Kor. 1 : 21—22.

67. Leginkább pedig fiúi hozzájárulásod leszen az Atyához, minden jónak bizodalmas kérésére. I. Ján. 3 : 19, 20. 4 : 17, 18. 5 : 14. és Zsid. 14 : 4, 16. Ef. 3 : 12.

68. Melyből minden bizonnal merő lelki gyarapodás és előmenetel származik a jóban, úgy hogy erősebb leendsz a hitben, buzgóbb a szeretetben, állhatatosabb a reménységben és békességes türesemben, mely vagyon a Jézus Krisztusban. Kol. 1 : 11. 3 : 15, 16. II. Kor. 3 : 18. I. Ján. 11 : 12, 14.

69. Mert nem kelletik, hogy mind éltig gyermekek, csüggedzők, reménységtelenek, bátortalanok és félelmesek legyünk e világ előtt és amaz megholt cselekedetektől való megtérésnél rekedjünk meg, sőt inkább nevedünk napról-napra Krisztusban. Mert aki keresztyénségében vesztetg állani láttatik, vissza mégyen az. Ef. 4 : 13, 14. I. Kor. 14 : 20. Zsid. 5 : 12, 13. 6 : 1. I. Kor. 15 : 58. és 1 : 8, 9.

70. És úgy állandók és állhatatosok maradhatunk mind végig az Isten megmásolhatatlan hűségének erejében, aki az övéit megőrzi és megtartja. Fil. 1 : 6. I. Pét. 5 : 10. I. Kor. 15 : 58. és 1 : 8, 9.

71. Óh annakokáért a te önnön magad idvességéért igyekezzél szorgalmatosan keresni az Istennek országát és inkább mindent félrevetni, hogyses ezen mennyei kincs nélkül szükölködni. Kol. 3 : 2. Mt. 6 : 33. Fil. 3 : 13—15. Luk. 10 : 38—42.

72. Ne ragaszkodjál oly kívánatosan e világiakra, minthogy minden csalárd, mulandó és hivságos, hanem inkább azoknak hit által való igaz megtagadásában építsed üdvösségedet ama kösziklára Krisztus Jézusra. II. Kor. 4 : 18. 5 : 1. Zsid. 13 : 14. 11 : 10, 13. I. Kor. 7 : 29—31.

73. Gondold meg, hogy az Isten megfizet mindennek az ő cselekedetei szerint és hogy a jelenvaló csekély és rövid szenvedésre véghetetlen dicsőség fog következni. Róm. 11 : 5, 6. II. Kor. 5 : 10. Mt. 10 : 42. Róm. 8 : 18. II. Kor. 4 : 17. Mt. 5 : 12. Luk. 6 : 23.

74. A te Urad Istened örök életet ígér merő kegyelemből, hogy ha hív leendsz mindhalálíg. I. Ján. 11 : 25. 3 : 1. I. Kor. 15 : 19. Kol. 3 : 3, 4. I. Pét. 1 : 8. és II. Kor. 4 : 16—18. Jel. 11 : 7, 17, 26. 3 : 21. Ján. 17 : 22, 24.

75. Sőt immáron ezen életben kezdődik a te igaz boldogságod, idvességed, nyugodalmad és örömod az Istenben, mint amaz örökélet zálogja. Ján. 3 : 36. I. Ján. 5 : 11—13. Zsid. 6 : 4, 5. Róm. 8 : 24. Tit. 3 : 5.

MINDEZEN IGAZSÁGOKNAK ELLENTTARTANAK:

Mindnyájan az atheisták, epicureusok és istentelenek. 14. Zsolt 1. Róm. 1:28—31. Malak. 3:14—16. Ef. 4:17—21. kiváltképpen pedig:

A fősvények. Ef. 5:5. Kol. 3:5. I. Tim. 6:10. Zsid. 13:5.

A bujálkodók. I. Ján. 2:15, 16. II. Pét. 1:4. Ef. 5:3, 4, 5. 4:19, 29.

A kevélyek. Gal. 5:26. Fil. 2:3. Róm. 12:10, 16. I. Pét. 5:5.

Mindnyájan a képmutató színlelt keresztények az ő pusztá tudományokkal. I. Kor. 8:1, 13:1, 2. Mt. 7:21.

Megholt hitekkel és külső isteni szolgálatjokkal. Es. 29:13. Márk. 7:6. Jak. 2:17. Róm. 12:1, 2. Ján. 4:21—24.

Külső képmutató cselekedetekkel és lelki kevélységekkel. Luk. 18:11, 12. 17:10. Mát. 23:1.

* * *

Megholt hitekkel és külső isteni szolgálatjokkal. Es. 29:13. Márk. ember vetendő azt aratja. Mert aki vet az ő testének, a testből arat veszedelmet, aki pedig vet a léleknek a lélekből arat örökéletet. Gal. 6:7, 8.

ANNAKOKÁÉRT:

Ma, ha az ő szavát hallandjátok, meg ne keményítsétek a ti szíveketek! Zsid. 3:7, 8.

A Magyar Sion épülésére, a hívek serkentésére, Isten dicsőségére a Szent Írásból összeszedette és közvilágosságra bocsátotta 1713-ban

Bél Mátyás

az ágostai hitvalláson lévő lelki pásztor.

Mostan pedig egynémely nyelvbéli igazítással, egyébiránt szóról-szóra a hívek eleibe adja

Szabó József.

Hall-gass meg min-ket, Úr- is- ten, Te- kints re-ánk,

U- ram Is- ten, Ne hagyj el minket in- sé-günkben,

Hallgass meg minket, U- ram Is- ten.

Bornemisza énekeskönyvéből 1582.

Melanchton és Magyarország

Emlékezés születésének 450. évfordulójára

Luther Márton halálának négyszázadik évfordulóját egy év múltán legkiválóbb munkatársának, Melanchton Fülöp születésének négyszázötvenedik évfordulója követi. Az emlékezésnek ez az egymásutánja is arról tesz bizonyossá, hogy Jézus Krisztus anyaszentegyházának a re-

elszánt reformátor-egyéniség, mint Luther, hanem inkább csendes, szinte félték, a harcot kerülni igyekvő tudós. De éppen öreá is szüksége volt a reformáció sokrétű munkájának. Nem akart ő reformátor lenni, sőt még teológus, pap sem, csak csendes, szerény tudós és tanító.

Rendkívüli tehetségét már serdülő ifjú korában a régi latin és görög írók tanulmányozására használta fel. A görög nyelvnek olyan kiváló mestere lett, hogy már 21 éves korában görög nyelvtant írt. Ugyanekkor a wittenbergi egyetemnek éppen görög tanárra volt szüksége. Reuchlin János, a híres német humanista tudós, joggal ajánlhatta Bölcs Frigyes szász választófejedelemnek nagytudású unokaöccsét, az ifjú Melanchton Fülöpöt. (Eredeti Schwarzerd nevét is Reuchlin tanácsára görögösítette Melanchtonra, ezt pedig később egyszerűen Melanchthonnak írta.) Így került Melanchton 1518 augusztusában Wittenbergbe. Nem Luther személye vonzotta. Sőt, ha sejtette volna, hogy Luther oldalán ő is belekeveredik az egyház reformációjának fáradságos és küzdelmes ügyébe, de hogy is ment volna Wittenbergbe. Ő csak a tudományt akarta szolgálni.

Luther első hallásra megkedvelte a nála tizennégy évvel fiatalabb Melanchtont. (M. 1497 február 16-án született a Rajnához közel fekvő Bretten városkában.) A reformátor maga is

tanítványa lett a görög nyelvben. Fiatal tanártársát viszont csakhamar arra buzdította, hogy szerezze meg a teológiai képesítést is s görög tudását használja fel az Újszövetség magyarázására. Melanchtont hamarosan lenyűgözte Luther hatalmas egyéniségével, varázsa és lelkes hívévé lett. Bár a teológiai doktori fokot Luther biztatása ellenére sem szerezte meg, mégis kitűnő teológiai képzettségre tett szert. Pál apostol leveleit kezdte magyarázni, 1521-ben pedig már „Loci communes”

Melanchton Fülöp

formáció által megújult élete nemzedékek során át tovább folyik mindaddig, amíg utolsó ellensége is eltöröltetik és Isten lesz minden mindenkben (I. Kor. 15, 25—28).

Vessünk először is egy rövid pillanást Melanchtonnak az egyház reformációjában végzett munkájára, azután pedig Magyarországgal való kapcsolataira.

Melanchton Fülöp is Istennek választott eszköze volt az egyház megújulásának munkálásában. Nem volt ugyan olyan tüzes lelkű, tettekre kész és vértanúságra is

(a. m. a tanítás főhelyei, cikkei) címen egy kis könyvben közreadta Pál apostol tanításának a velejét. Ez egyszersmind Luther tanításának pompás, rövid és világos összefoglalása is volt. Luther nagy örömmel üdvözölte Melanchthonnak ezt a könyvecskéjét és azt a saját könyveinél is többre értékelte. Így lett Melanchthon Luthernek és a reformációnak értékes, tudós munkatársa. Azt mondták, hogy a bányász fia, Luther, felhozta a föld mélyéből az evangélium tisztá ércét, Melanchthon pedig, a fegyverkovács fia, fegyverré kovácsolta.

Később is azzal tette a leghasznosabb szolgálatot a reformáció ügyének Melanchthon, hogy azt az eleven evangéliumi hitet és tanítást, amit Luther a régi egyház tévedései ellen hadakozó, tüzes lélekkel hirdetett, ő higgadt és csiszolt formába öntötte. Ezt tette különösen az Ágostai Hitvallásban (1530), mely egyházunknak mindenütt elismert és több helyütt nevet adó hitvallásává lett. Ezt Luther is jóváhagyta, nem is változtatt rajta, csak azt jegyezte meg, hogy ő nem tudott volna olyan szelíd hangon írni, mint Melanchthon. Azért Melanchthon is megmutatta, hogy tud ő bátrabb és határozottabb is lenni, amikor meg kellett védelmeznie a Hitvallást az ellenfelek bírálata és támadása ellenében. Ezt tette a Hitvallás Apológiájában, azaz védőiratában. Melanchthonnak ez a két irata, de főképpen az Ágostai Hitvallás, Luther Kátéi mellett egyházunk evangéliumi hitének és tanításának mindig nélkülözhetetlen kifejezője és irányítója marad.

Ugyancsak nagy része volt Melanchthonnak Luther oldalán az egyházszervezés munkájában is. Gyakran vállalta a gyülekezetek látogatásának fáradságos feladatát. Külön útmutatást is írt az egyházlátogatás irányítására.

A legigazibb munkaterülete Melanchthonnak mégis a tanítás és nevelés volt. A tanári katedrán érezte magát igazán otthonosan. Itt közölhette gazdag tudását tanítványaival. Ezenfelül még külön-külön is örömmel foglalkozott velük, irányította, vezette őket, Wittenberghől való távozásuk után pedig levelezéssel tartotta fenn velük a kapcsolatot. Gondoskodott arról, hogy mindenfelé iskolák létesüljenek, tanácsokat, utasításokat adott ezek megszervezésére, a tanítás szellemére vonatkozólag és megfelelő vezetőket, tanítókat ajánlott tanítványai sorából. Ezért nevezték el őt „Németország tanítómes-terének“.

* * *

Melanchthonnak a reformációt terjesztő tanítói és nevelői tevékenysége messze terjedt Németország határain túl is. Sok-sok külföldi tanítványa sorában az elsők közt voltak a magyarok. Haláláig (1560) mintegy 450 magyar, illetve magyarországi diák fordult meg a wittenbergi egyetemen. Ezek még Luther életében is a nagy reformátoron kívül elsősorban Melanchthon tanítványai voltak, többen közülük kedvelt tanítványai, akiknek további sorsát, munkáját szerető gondoskodással figyelte.

A magyar diákokat nyilván Melanchthon tiszta és ékes latin nyelvű előadásai vonzották; amellet a személyes érintkezésben, társalgásban is szívesen használta a latin nyelvet. Luther ellenben latin nyelvű előadásait is német szavakkal, kifejezésekkel fűszerezte, baráti körben pedig leginkább német nyelven beszélt. A magyar nemzetiségű diákok persze nem igen tudtak németül, a latin nyelvet viszont az otthoni iskolákban már jól elsajátították, ezért azután szívesebben mentek Melanchthonhoz, mert őt jól megértették és könnyebben tudtak vele szeméyes és hazai dolgokról is beszélgetni. Melanchthon pedig melegen érdeklődött tőlük a magyarországi viszonyok felől, az evangélium és az iskolák ügyéről, a török hódításairól és pusztításairól. Az ilyenképen kapott értesüléseit Melanchthon azután közölte németországi barátjaival is. Lehetéges, hogy Melanchthonnak Magyarország iránti érdeklődését már első tanítója, Unger János ébresztette fel, aki nevének bizonyága szerint magyar származású lehetett.

Melanchthon jelentősebb magyar tanítványainak sorában elsőként Sylvester Jánost és Dévai Mátyást kell említenuk. Dévai (Biró) Mátyás két ízben is megfordult Wittenberghen s ott megnyerte Luther és Melanchthon jóindulatát egyaránt. Mindkettőjük asztalának is vendége volt. Amikor Dévai 1537-ben ismét hazatért, Melanchthon Nádasdy Tamásnak levelet írt s abban Dévait és Sylvestert egyaránt pártfogásába ajánlotta. Magyar tanítványaitól értesült arról, hogy Nádasdy nagy költséggel iskolát épített, s ezért különösen megdicséeri a magyar főurat, mert cselekedete nemcsak a tudományok nagyraecsalását bizonyítja, hanem a török pusztító dúlása ellenére hazája jobb jövőjében szilárdan bízakodó reménységét is. Ambar szerinte „a török szolgaság bűneink és bálványimádásunk büntetése“, — Ná-

dasy cselekedetében az eljövendő béke isteni előhírnökét látja. „Mátyásnak is gyakran mondtam — írja —, hogy szilárd reménységem szerint Pannonia (vagyis Magyarország) a török kiűzetése után csakhamar ismét élvezheti a békét.“

Ugyanilyen reménykedés, bátorítás és buzdítás csendül ki 1545-ben Perényi Péternek, a sárospataki — akkor még persze evangélikus — iskola alapítójának írt leveléből. Perényiről és az evangélium ügyéért végzett szolgálatáról Melancthon egy másik kedves magyar tanítványától, Gyalui Torda Zsigmondtól értesült, aki az említett évben jött haza Wittenbergből. Természetes, hogy kedves tanítványa részére, aki „nemcsak a latin és görög nyelvben, hanem az egyház tanításában is kiválóan képzett“ — hiszen Wittenbergben magiszteri címet is szerzett (megfelelő a mai bölcsészeti doktorátusnak) — Perényi pártfogását kéri. Persze, Gyalui Torda Zsigmond és Melancthon nem tudt arról, hogy Perényi időközben Ferdinánd király elfogatta. Ha levele ennek következtében nem juthatott is el a címzetthez, de tartalma éppen olyan érdekes marad és jellemzően mutatja, mennyire szívügye volt Melancthonnak Magyarország sorsa politikai és egyházi vonatkozásban egyaránt. „Nem kételkedem — írja —, hogy Isten a török barbárság elsöprése után nemsokára fel fogja virágoztatni a gyülekezeteket, valamint a keresztény tanítás és erények buzgó fejlesztését. De hogy ez megvalósuljon, már most törődni kell azzal, hogy legyenek veteményes kertek (azaz iskolák); s bármilyen történjék is, már pusztán az ilyen időben is az egyház javát szolgálni akaró jó szándék nagy mértékben enyhíti a szomorúságot. De én azt állítom, hogy ez a buzgóság és igyekezet Isten segítségével az Egyháznak javára fog válni.“

Érdekes Batizi Andrásnak 1543-ban Eperjesről Melancthonhoz intézett levele. Batizi ugyancsak tanítványa volt Melancthonnak. Alighogy haza érkezett Wittenbergből, ígéretéhez híven tudósítani akarja tanítómesterét a török zsarnokoskodásáról. Elmond egy esetet a török uralomságának jellemzésére. Jászberényi magyar kereskedők a töröktől kapott menlevél birtokában nyugodtan indultak útnak. A törökök mégis megtámadták őket s egyiküket elhurcolták. A kereskedők panaszt tettek a török parancsnoknál, s ugyanott felismerték és

megmutatták a támadókat is. A török parancsnok fogadkozott, hogy a támadókat, akik megsejtették a császár nevében kiadott menlevelet, nyomban lefejezteti. Az ítéletet a kereskedők szemeláttára hajtották végre, csakhogy a támadó török helyett az ő ruháikba öltöztetett magyar fegyveresek fejeztek le. Viszont tudott Batizi olyan esetekről is, amikor a török megelőző türelmet tanúsított az evangéliumi hírdetői iránt. Egyébként Batizinak Melancthonhoz való bensőséges viszonyát tanúsítja Batizinak az a kérése, hogy egy meg nem nevezett pártfogójától Wittenbergbe küldött 16 aranyat ő ossza ki azok között a honfitársaik között, akik őt kölcsönökkal segítették.

Melancthon legodaadóbb magyarországi tanítványa a bártfai származású Stöckel Lénárt volt. Anyira megkedvelte őt Melancthon, úgy szintén Luther is, hogy mindenképen Németországban akarták őt tartani. Két évig csakugyan Luther szülővárosában, Eisenlebenben volt iskolaigazgató (rektor). De mégis csak hazajött, hogy itthon szülővárosában gyümölcsöztesse azt a tudást, amit nagy tanítómestereitől sajátított el. Később is ismételten hívta őt Melancthon Németországba megfelelő egyházi állásra, de ő hazájának érezte magát elkötelezve. 1545 június 12-én Melancthonhoz intézett levelében leírja, milyen nehéz a döntése, amikor egyfelől Luthernek és Melancthonnak Mansfeldre hívó szavát hallja, s ezt ő szinte isteni tekintélyűnek érzi, másfelül azonban az itthoni gyülekezetek szorult helyzetét látja. „Ezek annyira elhagyottak a tudományok és egyházi szolgák tekintetében, hogy láttukon a kegyes ember nem fojtatja vissza könnyeit.“ Stöckel tehát tanítványi háláját Melancthon iránt itthoni buzgó munkássággal róttá le. Ennek bizonyossága elsősorban a nagyhírű fejlesztett bártfai iskolája. Itt kifejlesztett tanító-nevelő munkásságát már kortársai olyan nagyra értékelték, hogy a Melancthonnak juttatott kitüntető címmel „Magyarország tanítómesterének“ nevezték. A reformatori tanítás kifejtésében is Lutherhoz való hűséges ragaszkodással Melancthont követte. Az Ágostai Hitvallást olyan nagyra becsülte, hogy az őt északmagyarországi város (Eperjes, Bártfa, Lőcse, Kassa, Kiszzenben) hitvallását 1549-ben az Ágostai Hitvallás mintájára készítette el.

Melancthonnak Magyarországgal való kapcsolatai természetesen számos más

tanítványa révén is erősödtek s elértek a távoli Erdélyig. Levelezett egyes városok tanácsaival lelkészi, tanítói állások betöltéséről s tanítványai sorából megbízható embereket ajánlott. Ilyen ajánló leveleket írt pl. Selmechányára, Körmöcbányára, Bártfára, Késmárkra, stb. Mindez azt bizonyítja, hogy Melanchthon minden töle telhetőt megtett a reformáció ügyének Magyarországon való előmozdítása érdekében. Egy ízben azon-

használták. A Wittenbergből hazatérő diákok anyagi erejükhöz mérten igyekeztek a reformátoroknak minél több iratát megszerezni és hazahozni, sőt gyakran még emléksorokat is kértek tanítóiktól. A soproni líceum könyvtárában is van egy kötet, amely Luthernak egy és Melanchthonnak két iratát tartalmazza s az elején Melanchthonnak saját kezével írt emléksorai olvashatók. Ebben a bejegyzésben ismeretlen ma-

Gottlob Joad Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref
 Juref Juref Juref Juref Juref Juref

Melanchthon levele Körmöcbánya városi tanácsához.

ban kénytelen volt egyik tanítványáról kedvezőtlen ítéletet is mondani. Az eperjesiek nyilván Melanchthon ajánlása alapján választották lelkészüknék Lauterwald Mátyást. Ez azonban olyasmit tanított, hogy a megigazulást nem egyedül a hit nyeri el, hanem a hit és a jó cselekedetek. Ekkor az eperjesiek 1554-ben panasszal fordultak a wittenbergi egyetemhez és külön Melanchthonhoz is s az ő véleményüket kérték. Természetesen az egyetem és Melanchthon egyaránt helytelenítette Lauterwaldnak a reformátorokétól eltérő tanítását. Lauterwald el is hallgatott s Eperjesen helyreállt a nyugalom.

Melanchthon hatása Magyarországon azáltal is érvényesült, hogy könyveit terjesztették, olvasták s az iskolákban is

gyar tanítványának a Szentháromságban való hitet erősítő buzdítást ad.

Melanchthon szellemi hatása Magyarországon nem korlátozódott életének idejére. Legmaradandóbb műve az Agostai Hitvallás. Jórészt Melanchthon közvetlen tanítványai és hívei érték el azt, hogy már az 1545-ben tartott erdődi zsinaton az Agostai Hitvallás szelleme érvényesült. Azóta magyarországi evangélikus egyházunk változatlanul ragaszkodik ebben a főhitvallásunkban kifejezett hitéhez és tanításához. S amíg egyházunk magát „agostai hitvallású”-nak nevezi és ehhez a Hitvalláshoz hű is marad, addig mindenkor hálával emlékezik a Hitvallásnak Isten Lelkétől vezetett szerzőjére: Melanchthon Fülöpre.

Wiczián Dezső dr.

A magyar evangélikusság

történelmi földrajza

A hazai reformáció történetét azzal szokták kezdeni, hogy német kereskedők hozták a hírt, németek kezdtek terjeszteni Luther Márton tanítását, német városokban indult meg a reformáció. Ez a kezdés végzetesen befolyásolja a hazai reformáció szemléletét, sőt megrontja a hazai evangélikusság képét. A lutheri reformációra rátapad az a nézet, hogy idegenből hozták és idegen maradt is a magyar nép számára. Sajátságos, hogy az idegenségnek ez a bélyege elmosódott a reformáció helvét, svájci irányának a szemléletén. Széltiben-hosszában terjengett az a felfogás, hogy a magyar nép lelkéhez nem illet a lutheri keresztyénség, ellenben nagyon megfelelt neki a református, a kálvini keresztyénség. A református vallás egyenesen „a magyar vallás” dicsőségébe öltözött. Valóban illik-e rá ez a nevezet? Valóban annyira furcsa dolog-e az, hogy volt és van magyar evangélikusság? Körültekintethetnénk a világban, nézhetnénk a tót, német, német-svájci, franciasvájci, francia, holland, skót, angolamerikai és egyéb nemzetbeli reformátusságra. Vajjon hogyan fér meg az ennyiféle reformátusság tényével az a tétel, hogy a magyarság és a református vallás lelki rokonságban van egymással? De felesleges a földkerekséget beutaznunk. Maradjunk csak magyar területen. Körültekintés helyett nézzünk vissza a múltba. Próbáljuk meg néhány időpontban felvázolni magunknak a magyar evangélikusság térképét.

Válasszuk legelső időpontul 1527-et. Tíz évvel vagyunk a lutheri reformáció kezdete után, s túlvagyunk a mohácsi vészen. Magyarlaktá vidékekről vagy egyes magyar személyekről alig van olyan hírünk, hogy a reformáció hatása alatt állanának. Vegyük azonban számításba azt is, hogy a török hadjárata aránylag nagyobb magyar lakosságú területen pusztította a mult emlékeit, mint más lakosságú vidékeken. Egy másik oka pedig ennek a hiánynak az, hogy az 1520-as években a magyar származású diákok még inkább a krakkói egyetemre látogatták, és csak itt. közvetítéssel kerültek a reformáció hatása alá.

Lépjünk megint egy évtizedet. Közben megfordult a helyzet. Az 1537 körüli időnek az az érdekessége, hogy ezidőtájt inkább a magyarság közt találjuk a nyomait a reformációnak, mint a németiség közt. A magyar származású reformátorok működése mögött háttérbe szorul az idegeneké. Például Erdélyben a szászok közt feltűnően és érthetetlenül megtorpan a reformáció és csak 1540 után kap új erőre. Viszont a magyarság közt hatalmasan, lendületesen munkálkodnak a reformátorok. A fordulatot nyilván az okozza, hogy 1530 óta magyar ifjak is látogatják a wittenbergi egyetemet, s ezek nagyobb része már nem merül el az ismeretlenségbe, mint a korábbi német diákok. Néhány helyet is megnevezhetünk: íme, itt meg itt működtek a magyar reformátorok, megnevezhetjük például Sárosvárt, Budát, Kassát, a Körös-Maros között. De ezek igazán csak példák, és csak azt jelzik, hogy most már a magyarlaktá vidékek közül sem korlátozódott a reformáció egyikre vagy másikra. Magyar evangélikusság van szerteszét az országban.

1550-ben már azt kérdezhetjük, hol maradt meg a római katolikus vallás az országban. Nincs olyan szabad területe Magyarországnak, ahol ne volna már nyoma a lutheri tanításnak. A szilágysági és szatmárvidéki lelképásztorok 1545-ben az erdői zsinaton az Ágostai Hitvallással egyező tanítást foglalnak kánonba, sőt egyenesen utalnak rá, mint tanításuk foglalatára. Még a török alatt is hódít a lutheri reformáció. Nem az elterjedtségen múlt tehát, hogy a magyar nép egységesen nem foglalt határozottan állást a reformáció mellett vagy ellen, hanem a politikai körülményeken. A török már a fővárosig, Budáig toltá előre hódító ékét; három uralom alatt élt a magyar. Amennyire igaz az, hogy a reformáció azért tudott terjedni, mert a római katolikus vallást nem védte egységes királyi hatalom, éppen annyira szintén igaz, hogy a reformáció azért nem tudott gyorsan és egységesen végbemenni, mert az ország népe politikailag sem alkotott egységet.

Nézzünk aztán körül egy negyedszázad múlva. Úgy lehet, hogy már túljutottunk azon az időpontra, amelyben az evangélikusok elérték mind az ország lakosságában, mind éppen a magyarságban a legmagasabb arányszámot. A magyar lakosságból az 1560-as években kb. 60 százalék evangélikus volt, ez azonban nagyon is szerény számítás. Erdemesebb azonban 1575 táján körültekinteni, hol is van hát ekkor magyar evangélikusság. Erdélyben csak a Szászföldön vannak magyar evangélikus gyülekezetek, jobbagynép él bennük; más vidékek magyar evangélikusságát erősítő áramok nem tudnak folyani belőlük. Erdély több területén már megszűnt a magyar evangélikus püspökség. Elpusztította a szentháromságtagadó vallás. Ez érdekes tervszerűséggel maga előtt tölta a helvét irányt, úgy, hogy a magyar evangélikusság itt is, meg az ország más vidékein is nem közvetlenül került a szentháromságtagadó tanítók hálójába, hanem előbb megzavarta a svájci reformáció hatása. Zwingliánus tanítók eltérítették a hívek figyelmét a legfontosabb kérdésekről, az üdvözülésről, harmadik, negyedrendű kérdéseken rágódtak. Így aztán könnyűszerrel ámitották a népet a Szentháromság tagadóit. Az által is tévesztették az embereket, hogy nem támadták nyíltan Luthert, hanem a reformáció elindítójának hirdették.

Hasonló folyamat ment végbe a török uralom alatti vidékeken.

Amikor pedig a szentháromságtagadás tüze lelohadt, s a nép meghökkent, hova ragadja az a szellem, amely gyökereiben fúrja a keresztyén hitet — akkor nem voltak a közelben olyan hatalmas evangélikus tanítók, mint amilyen buzgó helvét irányúak. Elég Méliusz Juhász Pétert megneveznünk. Az ő neve mindjárt földrajzi név is: Debrecen társul vele ismeretünkben. Ez a hely volt a központja a helvét tanítású keresztyénségnek. Ellenben távol esett Sztárai Mihály és még távolabb Bornemisza Péter munkaterülete. Azok a visszahódításra lendülő római katolikus vallás ellen védtek a reformáció eredményét, az evangélikus keresztyénséget. Méliusz Juhász Péter háttal fordulhatott a Nyugatról támadó ellenségnek és teljes erejével harcolhatott a szentháromságtagadók ellen. Ez magyarázza meg s nem a magyar lélek, hogy az ország keleti felében a magyarság nagy tömege a XVI. század

utolsó negyedére a később reformátusnak nevezett vallás híve lett.

Másképpen alakul a történelem az ország nyugati felén, ott, ahol erős evangélikus eredmények működnek. Arrafelé is megpróbál terjeszkedni a zwinglikálini irány, de nem lép fel nyíltan, hanem rejtőzködve. Ott is meg a Felvidéken is az Ágostai Hitvallás mögé húzódnak a helvét eredetű tanítások követői. A gyülekezetek népe talán nem is veszi észre, hogy a lelkipásztora hűtlen a lutheri tanításhoz, az istentisztelet megmarad olyan, mint amilyenre a reformáció változtatta és az üdvözülésről tovább is azt hallja, hogy egyedül Isten kegyelméből Jézus Krisztus Urunkért a Szent Lélek munkája folytán igazulunk meg.

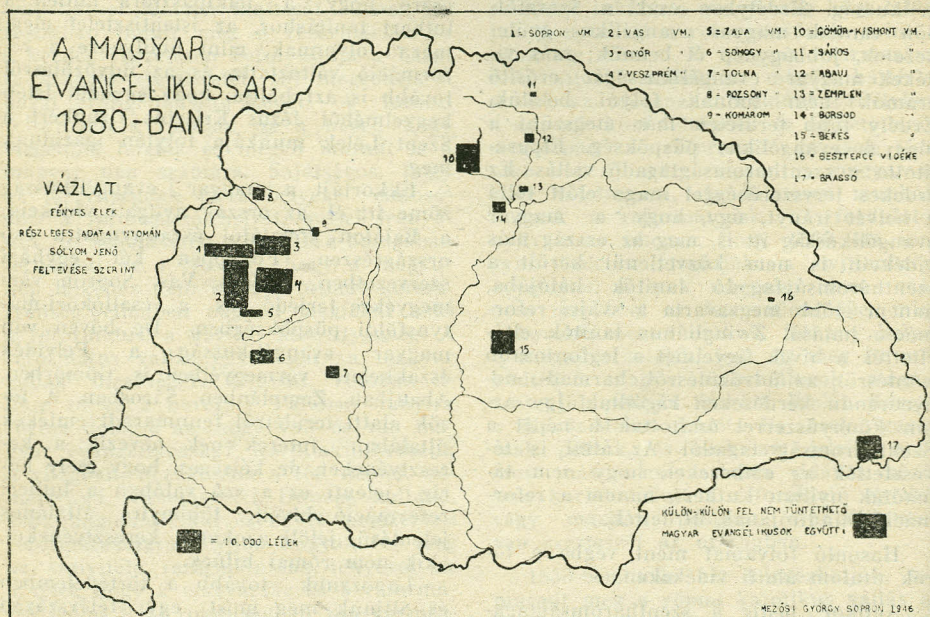
Ekkortájt a magyar evangélikusság zöme itt él, az ország nyugati vidékein, a Balaton vonalától északnyugatra eső országrészen. Főképpen két egyházi szervezetben, a Zala, Vas, Sopron vármegyékre terjedő és a csallóközi-mátyusföldi püspökségben. De bőven van magyar evangélikusság a Felvidék északkeleti vármegyéiben is, Gömörben, Abaujban, Zemplénben, Sárosban. A török alatti területről fennmaradt emlékek általában „luterék“-nek nevezik a keresztyéneket, de kétséges, hogy mely korig jelenti ez a szó valóban a lutheri reformáció híveit; többnyire általános jelentésű, jelöli azokat a keresztyéneket, akik nem római hitűek.

Lapozunk tovább a történelemben és álljunk meg most egy felévszázad után. 1625 körül már elkülönülten él Dunántúl és a Felsődnamelléken a magyar evangélikusság és a magyar reformátusság. Ebben a szétválásban részük volt nemlelki tényezőknek is. Így közrehatott a földesurak védelme. Továbbá az, hogy Bocskai István és Bethlen Gábor szabadságharcjai nyomán közjogi szabadságot kapott mind az ágostai, mind a helvét hitvallású egyház. Azonban a döntő mégis a helvét irányúak színvallása volt. A szenvedélyes viták nyomán kiderült, hogy melyik lelkész vallja az evangélikus hitvallásokban foglalt tanítást, és melyik nem. A tisztulás után a magyar evangélikusság száma lepad. De földrajzi képe alig változik. Evangélikus marad a Rábaköz. Kemenesalja, Fertő-és Répcemelléke magyar lakossága. Az Északkeleti-Felvidéken pedig Alvinczi Péter kassai lelkipásztor érdekes személye jelzi, hogy az

országának ebben a részében sem adta át a teret a magyar evangélikus kereszténység a református vallásnak.

A XVII. század közepéig állandósult volna a határ a magyar evangélikusság és a magyar reformátusság közt, ha egyéb súlyos próbák nem érik az evangélikus kereszténységet. De új tényező lépett közbe, egyre hatalmasabb erővel: a római katolikus egyház, újjáépülése. Ez az első nagy rohamot az ország nyu-

megfosztatás az evangélikus gyülekezetek megszűnésével. A gyülekezetek egyre öntudatosabbak. Ez a szó itt azt jelenti, hogy az evangélikusok a falvakban is egyre teljesebb számban ragaszkodnak evangélikus kereszténységükhöz, vágyódnak evangélikus istentiszteletre és mihelyt lehet, lelkipásztort hívnak maguk közé és templomi közösséget alkotnak. Mindezt csak futólag állunk meg a XVII. század végén, hogy rö-

gati fele ellen indítja, egyelőre távolesik tőle az ország keleti fele. Ekkor változik meg alaposan a magyar evangélikusság és a magyar reformátusság aránya. Amíg a magyar reformátusság viszonylag alig veszít, sőt az erdélyi fejedelemség fokozottan válik erőtgyűjtő bázisává, addig a magyar evangélikusság éppen azon a területen pusztul, ahol eddig a legtömörebben élt, Sopron és Vas vármegyében. Itt Nádasdy Ferenc hitelhagyása nyomán a magyar gyülekezetek hosszú sora hull ki az evangélikus kereszténységből. A megpróbáltatásoknak ezek az évtizedei nem alkalmasak a megállapodásra, nem találunk nyugvópontot. A XVII. század második felével ugyanis elérkezünk abban a korba, amelyben nem esik többé egybe az evangélikus templomok elvétele, a lelkipásztoroktól való

viden megállapításuk: az evangélikusságon belül a legnagyobb vesztesége a magyar evangélikusságnak volt, területileg aránytalanul sokat veszített.

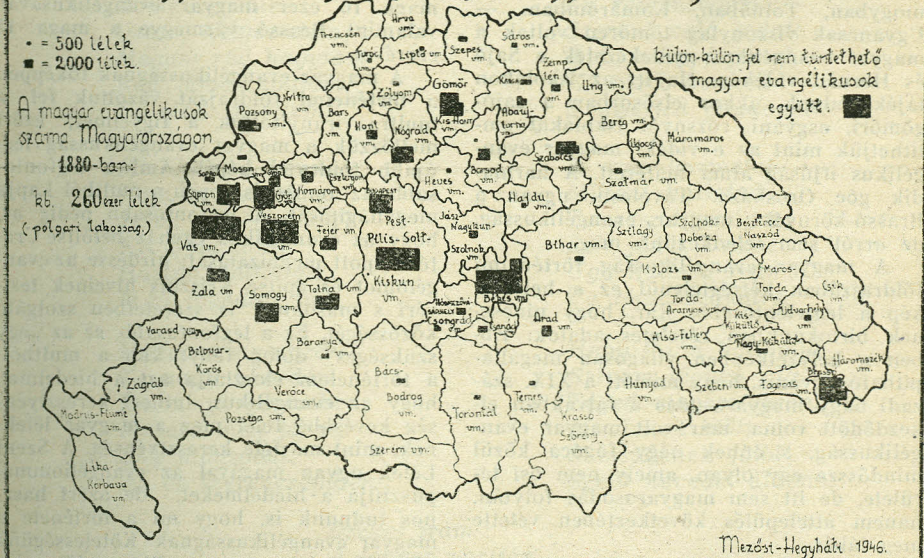
Ugyanezt mondhatjuk a XVIII. századról. Az evangélikusság apasztásának az előző századhoz képest, de abban nincsen különbség, hogy megint aránytalanul sokat veszít a magyar evangélikusság. Römlik az aránya mind az evangélikusok összességében, mind a reformátusokhoz való viszonyban. A német evangélikusság jelentősen gyarapszik a betelepítés útján, a tót evangélikusság azon a réven erősödik, hogy részese a belső telepítésnek. A Nagyalföld termékeny vidékeire történő telepítés módot ad neki szaporodásra és további terjeszkedésre. Ezzel szemben a magyar evan-

gélikusokat alig érinti a belső telepítés. A Dunántúl észlelhető némi mozdulás, említésre is méltó a tolnamegyei Sárszentlőrinc feléledése magyar evangélikusok odatelepítése folytán. A legnevezetesebb telepítés kétségtelenül Orosháza. Ez éppen úgy tudott rajokat kibocsátani magából, mint a főt evangélikus telepítések.

Ugyancsak a XVIII. századra esik az 1681-i soproni országgyűlés híres vallás-

galább tizenhétben volt érdekelve a magyar reformátusság, addig legfeljebb a felében a magyar evangélikusság. E rendelkezések folytán megint éppen a magyar evangélikusság szenvedett aránylag a legtöbbet, amikor végrehajtották az artikuláris (becikkelyezett) helyekre korlátozást. 1733-ban Kemenesalját is végigjárták a „papok” fegyveres erővel és elvették az evangélikusoktól templomaikat. Egykorú ének szerint:

A magyar evangélikusság Magyarországon 1880-ban.

ügyi törvényének a végrehajtása. E törvény két csoportba sorolta a vármegyéket. Az első csoportbelieket „korlátozott”, a másodikbelieket „kiváltságos” vármegyéknek szokták nevezni. Az első csoportba tizenegy vármegyét osztottak s ezek közül csak két, legfeljebb három vármegye vallásgyakorlati korlátozottsága érintette a magyar evangélikusságot az a tény, hogy ebbe a csoportba, tehát nem a kiváltságos vármegyékébe került Sopron és Vas vármegye. Itt csak két-két helyen nyert nyilvános vallásgyakorlatra szabadságot az evangélikus egyház. A kiváltságos vármegyékben az evangélikus és a református gyülekezetek birtokukban tarthatták a használatukban levő templomaikat, de amíg közülük le-

Most nyaggatják, rontják szép Kemenyesallyát.

Mert reája vívék a nagy száraz gallyát. Hadakat fegyverrel s így állá bosszúját Rajta az ellenség, rontja Krisztus nyáját. Oda van Asszonyfa, Csöngé és Mesteri. Sok próbakkal híres Saágh, nemes Simonyi,

Szent Márton és Vönöck, oda jó Magasi, Több szép Eklésiák, sír most a Szergényi.

Igaz, hogy 1781 után a Türelmi Rendelet nyomán sok gyülekezet éledt fel Kemenesalján is, szerte mindenütt az országban is. Azonban az elmúlt évtizedek próbáiban az egykor evangélikus lakosság utódainak legalább a fele feledkezett meg örökségéről, beleszokott az ősi templom római katolikus istentiszteletébe és

nem tért vissza az új templomokat építő testvérei közösségbe.

A XVIII. század végén mindössze 15%-ra becsülhetjük a magyarok arányszámát az evangélikusságban.

Ez az arány aligha változott **1830-ig**. Ekkor kb. 130 ezer volt a magyar evangélikusok száma. E számnak csaknem fele esik Vas, Sopron, Győr és Veszprém vármegyéire. Kemenesalján, a Rábaközben, Sokoróalján és Somló vidékén éltek legtömöröbben magyar evangélikus gyülekezetek. Laktak aztán még Zalában, e vármegyeének északi nyulványában, Somogyban, Tolnában, Komáromban. — Ugyancsak viszonylag tömören voltak a magyar evangélikus gyülekezetek a Sajó és Hernád vidékén. Ha itt az iskolákon tájékozódunk, akkor elsősorban a sajógömöri, osgyáni, rozsnói iskolákat említhetjük mint az e vidéki magyar evangélikus ifjúság alma materit. A harmadik góe Orosháza. Távolosik ugyan a Brassó-környéki magyar evangélikusság, de arról sem feledkezünk meg.

A magyar evangélikusság történelmi földrajzában kétségtelenül ez a helyzetkép a legjelentősebb. Kár, hogy nincsenek birtokunkban részletes adatok. Ebben a helyzetképben világosan megállapítható ugyanis, hogy mielőtt a XIX. századi nagy magyarosodás a falvakban elkezdődött volna, már volt magyar evangélikusság, s ennek négy főgóca közül mindössze egy olyan, amely nem ősi területe, de itt sem magyarosodás folytán, hanem áttelepülés következtében vetette meg lábát.

A magyarosodásnak az lesz a folyománya, hogy **1910-ben** az evangélikusok 31%-a magyar anyanyelvű, ekkor a magyar evangélikusok száma 418 ezer. De a számaránynak ebből a nagy változásból korántsem szabad arra következtetni, hogy mindazokon a vidékeken, amelyek a XIX. század elején nem találunk magyar evangélikusokat, a magyarosodás következményeképpen találunk ilyeneket. A hazai evangélikusság földrajzában a magyarosodásnál sokkal fontosabb tényező a XIX. században a szórványosodás. Az evangélikusok közül pedig éppen a magyarok jutottak legnagyobb mértékben a szórványosodás sorára. Egyes helyeken aztán a szórvány-

ból új tömörülés keletkezik. A szórványosodással párhuzamba lép a sűrűsödés. Így értjük meg, hogy a XX. század elejére a legnagyobb számban Budapesten és vonzókörében találunk magyar evangélikusokat. 1910-ben a fővárosban és Pestmegyében összesen 89 ezer a számuk. 42 ezer volt Békés vármegyéjében. De aztán újra Vas vármegye következik a sorban 33 ezer magyar evangélikussá-
val. Ezzel együtt a Dunántúl nyugati és középső vármegyéiben százezernél több magyar evangélikus élt. Ekkor is kiemelkedik Gömör és Kishont vármegye a maga 16 ezer magyar evangélikusával, valamint Brassó vármegye a maga 15 ezerével.

A magyar evangélikusságnak főképpen a **történelmi** földrajzát vázoltuk fel, a multira irányítottuk a figyelmet; ezért mellőzzük a magyar evangélikusság legújabb földrajzi képét. Ami a legfontosabb, az amúgy is éppen a multból kapja megvilágítását. A legfontosabb pedig az, hogy az evangélikus egyház betöltse Urától kapott megbízatását: hirdesse az evangéliomot és építse Krisztus híveinek testvéri s másoknak is szeretetben szolgáló közösségét. Ez a legfontosabb, ez az „egy szükséges“ dolog fényt kap a multból: a történelem eloszlatja azt a hiedelmet, hogy az evangélikus, lutheri keresztyénység kevésbé felel meg a magyar léleknek, mint másféle keresztyénység. A Szent Lélek ugyan magával az evangéliommal puszítítja a hiedelmeket, de azért hasznos tudnunk is, hogy mi a története a magyar evangélikusságnak. Kötelességünk eltávolítanunk az evangéliom elől mindent, ami megbotránkosztató. Igaz, hogy a hitetlen mindig megbotránkoszik Krisztus keresztyén, és mindig talál botránkosztókat azon a keresztyénység, amely az evangéliomról még a nevében is bizonyosságot tesz, — azonban mégis jó érzés tudnunk, hogy az evangélikus keresztyén egyház evangéliomhirdető megbízatása kiterjed a magyar népre is. Azokat az akadályokat, amelyeket az Isten próbaképpen rakott a multban a magyar evangélikusság köré, az anyaszentegyház Ura akkor s úgy fogja hidakká változtatni, amikor s ahogyan kegyelmessége és felséges tetszése szerint akarja.

Sólyom Jenő dr.

A bujdosó könyörgése

Kegyelmes Isten!
Kinek kezében
Életemet adtam;
Viseld gondomat,
Vezérelj utamat
Mert csak rád maradtam.

Most is csak benned
Reménségemet
Uram, helyzettem;
Magam rád hagytam
Rád támaszkodtam,
Te alád vetettem!

Mi hasznod benne
Hogyha veszélyre
Jutok kétség miatt?
Kit Fiad által
Hozzád váltottál,
Mint fogadott fiat.

Hallgass meg azért
Te nagy nevedért
Én könyörgésemben;
Mutasd meg jódat,
Sok áldásodat,
Az én szerencsémben!

Ezeket írák
A tenger partján,
Oceanum mellett,
Kilencvenegyet
Mikor jegyzettek
Másfél ezer felett.

Gyermekségemtől
Fogván egyedül
Csak tetőled vártam;
Mint atyja után
Fiú kiáltván
Könyörögven jártam.

Add meg énnékem
Én reménségem
Szerént való jódat;
Áldd meg fejemet,
Ki bízik benned
S viseljed gondomat!

A szép harmatot
Miként hullatot
Tavasszal virágra;
Sok jódat Uram!
Úgy hullasd reám,
Te régi szolgáladra,

Hogy mind holtomig
Szívem légyen víg,
Téged magasztalván,
Mindenek előtt
S mindenek fölött
Szent nevedet áldván.

Balassa Bálint
1591.

Mostan vannak azok az idők, melyekben szent Irenaeus vértanú mondanása szerint élők a holtakra és holtak az élőkre csakugyan irigykedhetnek az ördögnek az emberi nemzetséghez megkeményült gyűlölségéért, ki mennyirel közelebb látja érkezni a világ végét és az ítélő bíró Jézus Krisztus utolsó eljöveteletét, annyival inkább elméjének minden erejét kibocsátja, csakhogy az eget a földdel és a földet az éggel összekegytíthesse...

Alvinczi Péter: Magyarország panasza. 1620.

Evangelium és magyarság

Volt-e a magyarságnak találkozása az evangéliummal?

Történelmünknek különösen két szakába kell visszamennünk feleletért: a honfoglalás korába és a magyar reformáció századába.

*

A mult éppen a legizgalmasabb kérdésekre nem válaszol. A történelem áthatolhatatlan vasfüggőnye sokszor a legdöntőbb jeleneteket takarja el. Ki tudná megmondani azt a pillanatot, amikor az új haza felé vándorló magyarok először találkoztak a keresztyénséggel? Már a Fekete-tenger mellékétől kezdve láthattak őseink keresztyéneket, hiszen a vonuló magyar törzsek útjába eső területen már dolgozott a keresztyén miszió. Az előkelő bizánci császári udvarban megforduló magyar követek és vezérek tekintetét is megfoghatta a görögkeleti szertartások fénye. Vannak adatok arról is, hogy jóval a Kárpátok előtt már megfordultak keresztyén papok a magyar táborban. Mindenesetre mielőtt ráléptek volna őseink a mai magyar földre — az ismeretlen tájak, idegen népek, különös szokások ezerszínű benyomásai között már ott szerepeltek a keresztyénséggel való érintkezésnek első emlékei. Vajjon az első hatások közben őseink megéreztek-e valamit az evangélium erejéből, vagy nem ébredt lelkükben több az újszerűség kíváncsiságánál? — nem tudjuk.

A Kárpátok-koszorúza új hazában megtörtént azután a pogány magyar nép nagyszabású találkozása a keresztyén vallással. Egyszerre kétfelől is megindult a magyarok térítése. Az egyik öntudatlan, a másik tervszerű miszió volt. Az első belülről, a második kívülről jött.

Az itt talált és már néhány évtizede keresztyén hitre tért szláv népek önkéntelenül is közelebb vitték a keresztyén vallást a honfoglaló magyarokhoz. Ha nem találunk is ezeknél a frissen megkeresztelt népeknél átütő erejű, hódító keresztyén életet, mégis keresztyén szokásaik, egyházi szertartásaik, vallási szokásuk nem maradt hatástalanul a magyarokra. A meghódított területen a pogány magyarság a mindennapi élet révén állandó érintkezésbe került a keresztyénséggel.

Ezzel egyidőben megindult a környező keresztyén világ tudatos missziója. Egy század leforgása alatt a szélrózsa minden irányából érkeztek térítő papok a magyar földre. Először délről, Konstantinápolyból és bolgár földről. Azután nyugatról, Bayorországból és német földről. Északról cseh kolostorokból. De még messzebb Franciaországból és Olaszországból is. A legkülönbözőbb népek fiai: németek, olaszok, görögök, szlávok hozták a keresztyénséget a magyar népnek. Van abban valami megkapó, ahogyan — összefogó irányítás és megrendezés nélkül — az akkori egész keresztyén világ megmozdult őseink megtérítésére. Belekerültünk keresztyén gyűrűbe, s a keresztyén vallás hullámai innen is, onnan is becsaptak hozzánk.

Abban is van valami megkapó, hogy ez az egyetemes missziói munka java-részt **magyarok hívására** történt. Erdélybe Gyula görög szerzetest hoz a magyarok megkeresztelésére. Ugyancsak a keleti országrészbe később Ajtony hív idegen papokat. Géza fejedelem német fejedelmektől kér térítőket. Végül Szent István egészen kitárja Magyarországot kapuját benedekrendi szerzetesek előtt.

A keresztyén külföld megmozdulásába és a magyar fejedelmek hívó szavába sok **politikai vagy egyéni érdek** szövődött. Gézát kizárólag politikai megfontolás állította a keresztyénség oldalára. István király misziói lelkesedéséből nem hiányzott minden komoly keresztyén érzelme mellett az államférfi számító okossága. A keresztyén vallás terjesztői sem voltak mind önzetlen apostolok. Pilgrim passauai püspök, az egyik legelső magyarországi térítés irányítója, még okiratokat is hamisított, hogy a magyarországi püspökséggel megnövelje egyházfennhatóságának területét és érseki székbe ülhesen. A térítő papság meg nagyon sietett a tized beszedésével az egyház javára.

Azután sok **felületesség és erőszak** is vegyült a magyarok térítésébe. Az idegen papok megelégedtek a keresztség külső felvételével, de azzal kevésbé törődtek, hogy a magyarok lélekben már keresztyénekké lettek-e. A szívós és még hosszú idő múlva is újra meg újra feltörő pogánysággal nem annyira az ige fegyverét fordították szembe, hanem a kardnak élét és a hatalomnak súlyát.

Még sem vonhatjuk kétségbe **Isten Lelkének munkáját** a magyarság és keresztényiség nagyszabású találkozásánál. István király keresztényege bensőséges vallásosság. A térítő papok sorában látnunk szentéletű, missziói felelősségtől

gyar nép „megtérése“ nem volt megtérés, lelki ébredés. Két oka is volt ennek.

Az első oka az lehetett, hogy amit a magyarság a keresztényiségből kapott, **nem volt tiszta és mély evangélium**. Pedig az ezredik év közeledése felelevení-

A magyarság két találkozása a kereszténységgel.

István király erőszakos térítése és a reformáció evangéliumi szolgálata.

hajtott lelkeket. Isten kezét kell látnunk abban is, hogy alig egy század leforgása alatt az egész magyar nép érintkezésbe került a kereszténységgel.

Mégis a Krisztussal való találkozásnak ez az első alkalma a magyarság számára **hiába múlt el**. A magyar nép ugyan keresztényé lett, de az evangélium nem jutott el a szívéhez. A ma-

tette Jézus Krisztus visszajövetelének gondolatát egész Európában. Az utolsó nap várása izzott a lelkekben. Ezzel az evangéliumnak egyik elfeledett üzenete szólt meg, ha a dátumhoz kötöttsége miatt tévesen is. Ez azonban alig hatott közre a magyarok megtérésében. Abban az időben másfajta áramlat is tisztította a római katolikus egyházat. Ez a moz-

galom a clunyi kolostorból indult el, s a szerzetesi élet megjavításával és a komoly vallásosság ápolásával nagy szolgálatot tett az egyháznak. Ennek az elmélyült keresztyén irányzatnak bencés szerzetesei kerültek hozzánk Szent István hívására. De a komoly szerzetesi törekvés sem áthatott oly mélyre, hogy az evangélium eredeti tisztaságában és erejében kerülhetett volna a magyarsághoz. Őseink sem kaphattak többet és tisztábban Isten igéjéből, mint amennyi világgossággal a X. század egyháza rendelkezett.

A másik ok pedig: Amit kapott is a magyarság az evangéliumból, **nem magyarul kapta.** Idegenek hozták a keresztyéniséget, akik népünk lelkétől távol voltak. Magyar papok bizonyágtétele bizonyára közelebb tudott volna férkőzni a magyar lélekhez. Az is baj volt, hogy magyar népünkkel a keresztyéniséget kultúrával összeforrasztva akarták elfogadtatni. Nem is evangéliumot hoztak, hanem inkább keresztyén kultúrát s ez óriási különbség. Amit terjesztettek, az annak a kornak tiszteletreméltó, de mégis idegen szerzetes-kultúrája volt. Ennek a kultúrának magasságából megvetően néztek mindarra, ami magyar érték volt művelődésben, szokásban, nyelvben. Az idegen kultúra harcot indított a magyarság ősi értékei ellen azon a címen, hogy pogány. A magyar pogányság lázadása nem Jézus Krisztusnak szólt, hanem az idegen szellem, az idegen érdek térhódításának. Pedig az evangélium sohasem törli el egy-egy népek Istentől teremtett értékeit, csak megtisztítja és megszenteli azokat. Az evangéliumot sohasem szabad összetéveszteni bármiféle fejlett, magas kultúrával.

A döntő óra csodálatos alkalmá elmulott, de **két nagy tanulságot** kaptunk: 1. Az evangélium és magyarság igazi találkozása csak hamisítatlan, tiszta és bátran hangzó evangélium nyomán történhetik meg 2. Ahol az evangélium nem hatolhat a magyar lélek mélyére és nem helyezkedhet bele a magyar életbe, ott csak külsőséges, felszínes s erőszakolt lehet a találkozás.

* * *

Ötszáz év pergett le a történelem homokóráján, amire az Isten új találkozási alkalmat készített a magyarságnak az evangéliummal.

Akkor történt ez, amikor nyugaton a reformátorok kezében Isten Szentlelke

megvilágosította az Írást s bizonyágtételül nyomán Jézus Krisztus evangéliuma apostoli tisztaságban és pünkösdi erővel áradt szét a megromlott egyházban.

Így érkezett el hozzánk is a megfeszített és feltámadott Krisztusról szóló boldogító üzenet. A 16. század magyar prédikátorainál tiszta bibliai tanítást találunk s még a megfakult betűkből is felénk csap igehirdetésük erőteljessége és frissessége. Bornemissza például így beszél:

„Immár most elközelítvén az utolsó ítélet napja, Isten újonnan oly nagy világgossággal feltámasztá Igéjét a mi időnkben, hogy az apostolok idejétől megválva soha ennél világosabban nem volt mind az egész világon. A bűnbánat igazán prédikáltatik a tíz parancsolatnak igazi magyarázatából. Kiből sokan megutálják az Isten ellen való bűnöket. A megrettent szívek bizonyos foganatos vigasztalást vesznek az Evangéliumnak biztatása szerint. Az Úrnak szentséges sakramentumai szintén úgy szolgálnak, mint Krisztus Urunk szerette és mint az apostolok éltek vele. Még a gyermekek is a kátét tisztán tanulják, értik és hirdetik. A fejedelemség és a házasság méltósága szerint becsültetik Istennek Igéjéből. Az iskolában minden nyelven a jó tudományok hirdettetnek. A nyomtató szerszámok az Isten Igéjét minden nép körébe kiterjesztik. A Bibliát minden nemzet az ő nyelvén olvashatja. Az emberek igaz hitben, csendes szívvel, lelküket Istennek a Jézus Krisztus által ajánlván, békeségesen mulnak ki. Az Istennek ígért kegyelmében a sakramentumok őket megerősítvén és megpecsételvén, biztonnyal várják feltámadásukat és öröklék való örömeiket. Méltán mondhatjuk azért mi is: Boldogok a szemek, amelyek látják, amit mi látunk és boldogok a fülek, melyek hallják, amit mi hallunk.“

Az evangélium és magyarság 16. százdbeli találkozásánál nemcsak az evangélium tisztasága és mélysége, hanem **a másik tényezőnek: magyar voltunknak** komolyan vétele is megfigyelhető. E téren is nagy különbség választja el a magyar reformációt Szent István korától.

A 16. században magyarok lesznek az evangélium fákhahordozói Magyarországon. Magyarországi német ke-

reskedők és más németajkú városi polgárok révén is terjed ugyan a reformáció igazsága hazánkban. Erdemüket sem kisebbíteni, sem szégyelni nem akarjuk. Az evangéliumnak népeken és fajokon felülemelkedő hatalmát és testvériségét mutatja az a tény, hogy kezdettől fogva magyar, német és tót nemzetiségűek egyaránt szolgálták a reformáció ügyét. Mégis Isten iránt való hálával vesszük számba, hogy a munka derekas részét magyarok végezték. Ezt nem elfogult hazafiságból emlegetjük. A külmiszió is már rájött arra, hogy az evangélium döntő hatású terjesztését mindig az illető nép saját fiai végezhetik. Ezért válik felmérhetetlen jelentőségűvé, hogy az evangéliumot a reformáció korában magyarok hirdették a magyaroknak. Értethető, hogy mélyen megfogja a lelkünket, amikor Wittenbergben vagy a reformáció más fellegvárában tanuló magyar teológusok neveit olvassuk a 16. század feljegyzései között.

A reformáció korában az evangélium magyarul szólal meg. A 16. század magyar prédikációs nyelvezete tele van a magyar gondolkodás jellegzetességeivel, népies fordulatokkal, képekkel. Ezek a prédikációk a régi magyar nyelv szépségének, frissességének, a népi gondolkodásmódnak bőven ömlő kútforrása. A magyar reformátorok igehirdetése az evangélium drága kincsének nyújtása közben a magyar lelkiség pompás tükrözője. Nem esodálkozhatunk azon, hogy az ilyen — a szó legigazibb értelmében vett „népszerű” — prédikációk megtalálták népünk lelkéhez az utat.

Ebben a században az evangélium és a magyarság találkozása azért is lehetett olyan mély, mert az evangélium üzenete egészen beleágyazódott a magyar sorsba. A nemzet ezeréves történelmünknek legnagyobb tragédiáját élte át: a mohácsi vész. Utána török megszállás, az országnak háromfelé szakítása, aszály, járvány senyvesztették népünket. A megviselt, megtépázott, megnyomorodott szegény magyar néphez lehajoltak prédikátoraink az evangélium gyógyító balszármával. A magyarság döbbenes történelmi helyzetére megadták Isten ígérből a kemény magyarázatot és az áldott vigasztalást. Az őszösvetségi prófétaknak nagy nemzeti küldetése ismétlődött meg a magyar reformáció prédikátorainak szolgálatában. Hihetetlenül időszzerűvé merték tenni Isten ígét a néhez magyar jelen számára.

Az evangélium hatása nem rekedt meg a templomok falánál, hanem szétáradt a magyar élet különböző területén. Az evangélium beleszólt az udvari papok szaván keresztül a főúri udvarok életébe, politikába és a szegény nép szociális kérdéseibe. Az evangélium szóvivői irodalmat teremtettek, olyan magyar irodalmat, amelyhez fogható azóta sem látunk. A magyar szellem 16. századi fénykorára sóvárogva tekint vissza a magyar-lelkű hitetlen író is. Az evangélium nemcsak a várak fényes termeiben jutott szóhoz, hanem vándorló reformátorok barangolásában felkereste a zsellérlép szürke hétköznapjait is.

Az evangélium és a magyarság 16. századbeli találkozásának hatalmas a számszerű eredménye: a reformáció meghódította a magyarság nagy többségét. A mai viszonyainkhoz és kisebbségi sorsunkhoz mérten egészen hihetetlen pillanatot volt: a magyar nép egészenek szembe kellett néznie az evangéliummal s nagyobb részében mellé is állt az evangéliumnak. De talán még jelentősebb a belső eredmény: történelmünk folyamán először és többé még nem ismétlődően megtörtént a magyar lélek és az evangélium találkoása. **Mert a magyarság és az evangélium találkoása egyszerre mind a kettőt jelenti és igényli: a magyar nép és a magyar lelkiség találkozását az evangéliummal.**

Csak az a fájó, hogy a magyarság és az evangélium találkozásának lendülete megörökött. A folytatás elmaradt. Vajon mi volt az oka, hogy az evangélium nem mehetett tovább diadalmasan népünk életében és nem lett a 16. századbeli esodálatos alkalomból évszázadokra kiható lelki ébredés? Ez megint az egyháztörténelem titokzatos és csak homályban tapogatózó kérdései közé tartozik.

A reformáció-korabeli lelki megújulás megakadásának külső oka mindenestre az ellenreformáció térhódítása volt. Az üldözések megerősödése, az államhatalom erőszakossága, főurak visszahódítása és az egész vonalon megindult egyházi reakció gátat vetett az evangélium diadalútjának, sőt az evangélium ügyét az elért harcállásokból is visszavetette.

Ez azonban nem lehet elegendő magyarázat. Előrehaladt nagy lelki ébredést külső erőszak nem fojthat meg, ha a lelki megújulás belső erőkre támaszkodik. Ne foljuk át a felelősséget a protestáns magyarság válláról az ellenreformáció hadvezéreire! A reformáció meg-

torpanásának **belső oka** a mi sorainkban keresendő. Ez az ok többek között talán az lehetett, hogy az evangélium egy kicsit az urak ügye maradt, az uraknak meg nem volt tántoríthatatlan a hűsége. Elég volt néhány főúrunk hitehagyása, hogy maga után vonja jobbagyok tízezreinek elszakítását a reformációtól.

Az evangélium és magyarság találkozásának folytatása megszakadt, de **tanulást** megint kaptunk: A bogárhátú kis magyar falusi házakba kell mélyebben beleyökreznie az evangéliumnak, hogy tartós lehessen a magyarság és az evangélium találkozása.

* * *

És azóta?

Egyetlen megmozdulás volt, amely kíséiben magán hordozta az evangélium és magyarság találkozásának minden igazi jelét: a magyar pietizmus. Csakhogy ez területileg és felekezetiileg erősen korlátozott jelenség. Dunántúlra és ott is csak az evangélikusokra szorítkozott. De igazi evangélium izzott a magyar pietizmusban s ugyanakkor magyar lélek is. A dunántúli pietizmusnak magyarok az apostolai, igehirdetésük romlatlan magyar nyelven zendül és magyar lelkiséget sugároz. Jelentkeznek pietista papjainkon keresztül az evangélium hatása a magyar szellemi élet távolabbi területein. A magyar nyelv érdekében nagyon sokat tettek. Magyar földrajzot és történelmet írnak. Az általában nemzetietlennek tartott korban a magyar nemzeti szellemnek egészen kiemelkedő és lelkes szítói. A pietista kis magyar lelki ébredésnek gyümölese imádságos és áhitatoskönyvek hosszú sora, az egyházi énekírásnak fellendülése, három magyar bibliafordítás. Rövid időn belül annyira gazdag egyházi irodalmat termelt ez a lelki megújulás, hogy hozzáfoghatót-csak a 16. században találunk. A pietizmus hatásaképpen sok dunántúli magyar faluban lett életformáló hatalom népünk között az evan-

gélium. Nyomai szinte még ma is láthatók. Ahol csak házi áhitatoknak régi, örökölt szokásával találkozunk Dunántúlon, vagy felfedezzük két évtizede eltűnt gyakorlásának emlékét, ott szinte kivétel nélkül mindenütt az evangélium és magyarság 18. századbeli szükkörű találkozásának gyümölesével van dolgunk.

De végeredményben a magyar reformáció kora óta Jézus Krisztus érkezésének nagy óraja nem jött el magyar földre. Az evangélium apró kis lángokban itt is, ott is felparáztolt, átfogó és nagyszabású ébredéssé azonban még a protestáns egyházak területén nem lett, nem hogy a római katolikus magyarságot is átforrósító egyetemes lelki megújulásba torkolthatt volna. Az evangélium és magyarság találkozásának, a reformáció századának elmúlt csodálatos alkalma óta, nagy akadálya a felekezeti megosztottság. A protestáns egyházakban futó piünkösdi lángok előtt tűzfalként mered a római katolikus egyház elzárkózása az evangélium elől, a római katolikus egyházban bent pedig még nem indult meg komolyabb, lelki jellegű, evangéliumi megújulás. A 16. század lepergett órájának nagyszerűsége éppen az volt, hogy az evangélium az egyetemes magyarság ügyévé lett.

Tanulást: Az evangélium és magyarság találkozásának a jelenben is vannak jelei. De naggyá nem nőhet, mert megakadályozza a magyar evangéliumi egyházak tömegeinek lelki mozdulatlanlansága és a magyarság római katolikus többségének elzárkózása.

* * *

Ha tetszik Istennek, hozhat harmadszorra is új, nagy, egyetemes alkalmat népünk evangélizálására. Ember Isten óráját nem rendelheti meg. Azt szent Felsége igazgatja. A miénk csak a felelőség, hogy rajtunk ne múljon a nagy találkozás előkészítése.

Veöreös Imre.

„Az ébredés ügye most érkezett el az evangélikus egyház szempontjából arra a vonalra, amelyen igazi gyülekezeti ébredés és egyházi megújulás indulhat. Most tömörülnek azok a lelkészek, akik az ébredés ügyét nem akarják csak egyesületek izzó kohójában hagyni, hanem szükségesnek látják a gyülekezeti és általános egyházi ébredésért való imádkozást. Örvedetes jeleink vannak az evangélikus ébredés szempontjából abban, hogy szorosabb kapcsolatba kezdünk kerülni a lutheri keresztyénség legáldottabb két területével: a finn és württenbergi keresztyénséggel.“

Gáncs Aladár, 1932.

A magyar pietizmus üzenete

Ezerhétszáztizenháromban jelent meg a „saxoniai Hallában“ Freylingauseni Anasztáz dogmatikája*) Bél Mátvás fordításában, magyar nyelven e nemban az első. Ezen a munkán szeretnénk a magyar pietizmus értékét s jelentőségét felmérni s egyúttal belőle a napjainknak szóló üzenetet kiolvasni.

Az a szellemi mozgalom, amely az egyház életében a 17. század folyamán keletkezett a történelemben pietizmus néven ismeretes. „Pietista“ annyit jelent, mint „kegyes“, jámbor. Ezzel az elnevezéssel eredetileg gúnynévként illeték azokat, akik a mozgalomhoz csatlakoztak. Keletkezését a megelőző kor, az orthodoxia ismeretéből érthetjük meg. Az orthodoxia (a. m. igazhitűség) irányzata a reformáció örökségének, a tiszta, evangéliumi tanításnak minél hívebb megőrzését tűzte ki célul. A szándék helyes volt, de a véghezvitel már kevésbé sikerült. A keresztyén tanítás mindig hitből való, a hit pedig: élet. Az életet pedig nem lehet konzerválni, megőrizni, hanem csak élni és továbbadni. A reformáció lüktető hitéletéhez képest az orthodoxia sokszor olyanformán festett, mint az élő virághoz a préselt növény. Olyan volt, mint az igazi, csak a színe, illata hiányzott. Ezt a hibát, egyoldalúságot akarta kijavítani a pietizmus. Jelszava úgy hangzott: nem elég a tiszta tanítás és igaz hit, fontos a jámbor élet is. Ez már magában is hiba volt; mert a jámbor életet a hit mellett külön is emlegetni felesleges, ha a hit igazi hit. Így lett a pietizmus érdeklődésének tárgya s lassanként középpontja az ember s így kerül a Bél Mátvás dogmatikájának első témája: az Istenről szóló tanítás mellé második és egyenrangú témaként: az emberről szóló tanítás. Amint az előljáró beszédben maga mondja: „Ami pedig magát a tudományt illeti, mely ezen írásocskának rendiben kezembe adatik, az nem egyéb, hanem mind az keresztyéni hitnek és vallásnak, mind pedig a kegyes és Isteni életnek cikkelyei...“ A könyv elköltözése is magán viseli a pietizmus jellemvonásait, mikor olvasóit felhívja, hogy „mind azzal, amelyet eképpen olvastál...lelkednek épületire híven élj... az azokkal való élés is az igaz és kép-

mutatás nélkül való kegyességnek szívedben való felgyőztesztésére, nyilván mutattatik.“ És: „a tanítónak főképen abban kellett szorgalmatoskodnia, hogy...nem csak az értelemnek, hanem a szívnek és az akaratnak megjobbítását is célul feltegye magának“.

A pietizmusnak ez az emberi és az emberben is az érzelmi oldalt hangsúlyozó jellegzetessége érvényesül akkor is, amikor az ember Isten képére teremtettségéről azt mondja, hogy az „Istennek képe semmi nem egyéb volt, hanem amaz Istenhez való hasonlatosság, mellyel az ember ártatlanságának állapotjában bírt vala...“ A megigazulásról szóló cikkben pedig azt olvassuk, hogy „a megigazulásnak szerző okai, Isten részéről: az ő kegyelme és szent irgalmasága... Krisztus Urunknak érdeme és elégtétele. Az ember részéről pedig a megigazulásnak szerző oka az hit...“ A reformátorok ezt bizonyosan nem így mondták volna. A megigazulásról szóló tanítással való visszaélések felsorolásánál pedig helytelenítőleg említi fel azt a felfogást, mely szerint „a jó cselekedeteknek kegyelmes jutalmáról való ígélet semminek állítatik s hogy az Istennek szolgálni haszontalan“. Ellenben nem említi azt a legveszedelmesebb kísértést, hogy éppen azzal esünk vissza a cselekedetekből való megigazulás tévelygésébe, ha magát a „megigazító“ hitet véljük ilyen jó cselekedeteknek, emberi érdemnek.

Mindezeket csak azért soroltuk fel, hogy reámutassunk: Bél Mátvás dogmatikája korának, a pietizmus szellemi irányzatának, vonásait mutatja, ha mentes is ennek az irányzatnak későbbi korszakában megmutatkozott egyoldalúságaitól és végzetessé vált túlzásaitól. Jelentősége azonban ennél sokkal több: éppen, mert korának gyümölese, alkalmas arra, hogy megmutassa: mit adott a pietizmus a 18. századi magyarhoni evangélikus egyháznak és mit üzen ma nekünk.

Mindenekelőtt jelentős a könyv megjelenésének ténye. Az első magyar nyelvű rendszeres tanítással a pietizmus ajándékozta meg egyházunkat. Eppen az a pietizmus, amely a tiszta tan túlzott hangsúlyozásának ellenhatásaként szü-

*) Dogmatika = rendszeres, keresztyén tanítás.

letett meg, ebben a könyvecskében ugyancsak magvas és reformátori tanítással szolgálja népünk kegyeseit.

A fentebb felsoroltak ugyanis nem erőteljesebben meg azt az örvedes megállapítást, hogy bizony Bél Mátyás műve nagyon sokat őrzött meg a reformáció örökségéből. Mondjuk meg most mindjárt: **sokkal, de sokkal többet, mint mai egyházi köztudatunk.** Jó volna, nagyon is jó, ha mi, ma olyan orthodoxusok, igazhitűek, szóval a reformáció hív tanítványai lennénk, mint itt ezek a pietisták!

Mindjárt a bevezetésben felhívja figyelmünket arra, hogy „keresd fel a szent biliában mind azon szentírást, melyekkel az artikulusoknak cikkelyei megbizonyítottak, hogy így hited és vallásod fundamentoma **ne legyen emberi vélekedés,** hanem amaz szentírásnak ő és újtestamentomában megjelentett Istennek tökéletes akarattya“. Valóban, minden tételét bibliái helyek egész sorával támasztja alá. Ezzel szinte kényszerít olvasóit, hogy állandóan forgassák a szentírást.

A puszta bibliakusság azonban magában még nem minden. A biblia szorgalmas idézgetése még nem ment meg az eltévelyedéstől. Hiszen minden szekta és tévtanítás is a bibliára hivatkozik! Az írás hatalmas erejében csak akkor tudunk eligazodni, ha ismerjük az utat. Ha az vezet, aki maga az Út. Ezért mondja Luther, hogy a szentírásban mindig s mindenütt Krisztust kell keresni s mindent Krisztus felől kell értelmezni.

Bél Mátyás könyve e tekintetben megállja a próbát. Éppen a szentírásról szóló cikkelyben azt tanítja, hogy „Az egész írásnak szíve és veleje **Krisztus Jézus,** mivel ő felőle az őtestamentom, mint jövődő, az újtestamentom pedig, mint jelenvaló megvalósítást bizonyít“. Ez bizony tiszta reformátori tanítás. S hogy ezek a pietisták a reformációnak nem voltak éppen rossz tanítványai, azt a könyvnek három olyan fejezetén kívánjuk megmutatni, ami egyébként éppen a pietizmus tanításának a gyöngé oldalához szokott tartozni. Ezek a megtérésről, a jó cselekedetéről és az egyházról szóló cikkelyek.

A jó cselekedeteket az azt tanítja Bél Mátyás, hogy „Mind a jó cselekedeteknek fő szerzője a Szentháromság egy Isten“. Tehát nem magunktól indulunk fel azokra s nem is mi

cselekedjük azokat, hanem Isten cselekszi bennünk. „Azon eszköz pedig, amely által Isten bennünk a jó cselekedeteket véghez viszi, az ő szent igéje“. Már ebből is nyilvánvaló, hogy jó cselekedeteink nem a mi érdemünk. Még világosabban kitűnik ez abból a feleletből, amit arra a kérdésre kapunk, hogy miért szükséges a jócselekedetek gyakorlása? „A jó cselekedeteknek gyakorlása szükséges nem bűneink bocsánatjának avagy az idvességnek elnyerésére, hanem, hogy az újonnan való születésnek **kegyelméből önként folyjanak...**“ Ezekután egészen érthetően következnek az a szintén tiszta reformátori meglátás, hogy „Az imádság **nem emberi erőnek,** hanem a Szentléleknek munkája“.

A penitencia (bűnbánat) tartásáról és a megtérésről azt olvassuk, hogy: „A bűnbánat és a megtérés a **Szentháromság egy igaz Istennek munkája,** melyben az bűnben megholt ember sem mit sem tehet. Kívánatlak mindazáltal az embertől, mint az Isten rendtartásának egyik cikkelye, nem mintha maga tulajdon erejéből véghezvihetné, de a végre, hogy a Szentlélek malasztjának, melyet az Isten a megtérésre ajánl neki, szántszándékkal ellenben álljon, hanem annak helyt adjon és könyörgéssel, áhítottsággal, kereséssel és zörgetéssel magát Isten kegyelme által híven és szorgalmasan viselje“. Kevesebbet beszéljünk tehát a megtérésről, hanem inkább arról, hogy megtért minket az Isten! Arra is világos választ kapunk, hogy mi a megtérés? „... főképpen **elménknék és akaratumknak** legbelőbb megváltoztatásában...! Kezdetük pedig az igaz bűnbánat a mi mélyeséges romlásunknak esméretivel“. Igen meg szívlelendő az is, amit a megtérés akadályairól hallunk. Ezek: „A megtérésről való maga-elhitt vélekedés, holott még igaz bűnbánatot nem tartottunk... Tetetett „és képmutató bűnbánat...“ Micsoda már most ebben a dologban a mi tisztünk? — vagyis mit kell tennünk, hogy Isten megtéríthesse bennünket — ... az emberi akadályokat távoztassuk, ellenben a megtérést szerző Szentlélek malasztjának lelkünkben helyt adjunk.“ Nem valamiféle emberi erőlködésre van tehát szükség, hanem lelkünknek a Lélek fuvallata előtt való kitárására. Ha ezt jobban meggondolnánk, igen sok erőszakos és türelmetlen vonás eltűnnék napjaink ébredési mozgalmainak életéből.

Arra is igen nagy szüksége van a „megigazító” hit fontosságát hangoztató, „protestáns” voltára büszke népünknek, hogy észbe vegye: „A hit eredetiről észre kellett vennünk, hogy Istennek a műve és munkája”. Nem a mi érdemünk és hozzájárulásunk tehát az üdvösség megszerzéséhez. Az a reformátori tanítás is szinte egészen feledésbe ment már, hogy „az igaz hitnek három részei legyenek: az esméret, jóváhagyás és a bizodalom”. Nem azért olyan tartalmatlan és híg sokszor a hitünk, mert hiányzik belőle az ismeret (mennyit beszél a biblia az Isten ismeretről!), mert aligha mondhatjuk el az ének szavait: tudom, tudom kibem hiszek!...

Mit tanít Bél Mátyás az egyházról? „A keresztyén anyaszentegyháznak egyedül való tulajdon jelei az Isten ígéjének tiszta hirdetése és a szakramentomnak helyes kiszolgáltatása; mindazáltal nem oly értelemben, mintha mindazok, akik az Isten ígéjét hallják és a sakramentomokkal élnek az anyaszentegyháznak azonnal igaz tagjai volnának, hanem, hogy ott, ahol az Isten ígéje tisztán tanítatik, a szent sakramentomok Krisztus rendelése szerint kiszolgáltatnak, azon jelekből tudhatni, hogy ottan Istennek ígéretiből oly igaz gyülekezet légyen, melyben Istennek igaz fiai találhatnak.” Ahol az ígét hirdetik, ott bizonyosan van egyház! Mennyi kishitűségtől és sikereket számontartani akaró türelmellenségtől óvhat meg bennünket ennek a tudata! — „Az anyaszentegyház igaz tagjainak jelei... A hamisságtól való eltávolás; az Isten parancsolataihoz való engedelmesség... egymás közt való szeretet; a szükséges a jó cselekedetek gyakorlása? keresztes, avagy e világtól való megutálás”. Ahol egyház van, ott ennek jelei is vannak! Ez meg az önelégült kényelmességből és langymelegségből való felszerkentésünkre alkalmas üzenet.

Minden idők lelkészválasztására való arany szabálynak kínálkozik a következő megállapítás az egyházi szolgálatról: „Az egyházi szolgáknak választásában nemcsak a külső alkalmatosságra és a tanításhoz tartozandó, hanem a megszentelő ajándékokra is kell néznünk... Mert jóllehet az Isten ígéjének és a sakramentomoknak ereje és hatékonysága a prédikátoroknak istenes vagy istentelen életin nem függ; mindazáltal igenis kívánatik, hogy az hitnek titkát tudják tiszta felkiismerettel...” És még

egy figyelmeztetés a gyülekezetnek: keresztyéni tisztünk, „hogy érettük és az ő tisztúért szorgalmasan imádkozunk”. Ne hagyják a gyülekezetek magukra pásztoraikat, hanem álljanak mögöttük imádságukkal!

Sok értékét lehetne még megmutatnunk Bél Mátyásnak, a magyar pietizmus egyik legkiválóbb képviselőjének, ebből a munkájából. Hitünknek egészen elfeledett ágazataira mutat rá, amikből egészen kiestünk. Így pl. a **kulesok hatalmára**. „A megkötöző kulesok gyakorlása abban van, hogy a keresztyén gyülekezet azoknak, akik tagjainak tartják magukat, mindazáltal nyilvánvaló bűnökben élnek, Jézus Krisztus nevében bűnöket megtartja... és őket keresztyéni társaságra méltatlanokká ítéli...” Vajjon hány gyülekezetünk él ma a kulesok hatalmával? Melyik gyülekezet veti ki magából hitetlen és erkölcstelen tagjait?

Legyen azonban elég ennyi. Már ebből is felmérhetjük a magyar pietizmus szolgálatait és üzenetét. A maga körében kétségkívül a reformáció tiszta tanítása hív megőrzőjének bizonyult, inkább, mint külföldön. Hite igazi hit volt, mert gyümölcsöket termett és életet formált. Azért tanított, hogy a keresztyén ismeret életté váljék. Bél Mátyás munkájának minden cikkelye végén ott van két kérdés: „micsoda a mi tisztünk ezen tudomány szerint?, vagyis: mit kell már most ezen ismeret alapján cselekedjünk. És a másik: „Micsoda vigasztalásunk vagy on ebből?” Vagyis: hogyan válik Istennek tanított és tanult ígéje a hívő ember számára lábainak szövetségévé, az Úr vigasztalásának botjává és vesszejévé. Ugyanazért illesztette műve végére az „Együgyű rövid vezérlést az igaz keresztyéni életre” — mert egy szükséges dolog.

Nyilvánvaló, hogy ennek a pietizmusnak van üzenete a mi számunkra is. A fentiekből ez már jórészt kiolvasható. Legyünk a reformáció örökségének, a tiszta tanításnak legalább olyan hív megbecsülői, mint ezek a pietisták voltak! Megszégyenülve kell arra gondolnunk: ők elsőnek köteletségüknek tartották a nép kezébe a dogmatikát, **rendszeres tanítást** adni. Nekünk ma sincsen korszerű magyarnyelvű dogmatikánk. Tanításuk nyomán élet fakadt. Nálunk kevés a tanítás s ami élet van, az nem a tanítás érett gyümölcseként terem az egyház fáján. Bél Mátyásék magyarul, sőt magyarán hirdették

az ígét. A nép nyelvén a nép szívéhez szóltak. Csak a mostoha történelmi viszonyokon mulott, hogy mozgalmuk nem nőtt nagyszabású magyar ébredéssé. Így is megtermékenyítette a kor irodalmi és tudományos életét, egész nemzeti művelődésünket. A mai magyar ébredés még keresi nyelvét és formáit. Még nem tudott szabadulni külföldi minták ígéze-

tétől. Pedig csak indításokat lehet és kell átvenni, de életformát magunknak kell teremteni. Hogy okulva a magyar pietisták áldott szolgálatán, beteljesedjék végre a magyar reformátor szava: „Az ki sidóul és görögül és végre diákul szól vala régen, szól néked az itt magyarrul.“

Groó Gyula.

Magyar evangélikus bibliafordítások

Károli (Radics) Gáspár gönci református lelkész 1590-ben magyarra fordította a teljes bibliát. „Azon időtől fogva ezen fordítással élnek közönségesen a magyar protestánsok“.

Tudnunk kell azonban, hogy több evangélikus bibliafordításunk is van. Sőt a legelső teljes magyar nyelvű újszövetségfordítás is az evangélikus Erdősi Sylvester Jánosé.

A következő magyar evangélikus bibliafordítás a „Csepregi Lutheránus Kollegium“-é. Kiadási éve bizonytalan. Ez a teljesen elkallódott fordítás egyesek szerint tulajdonképpen az Erdősi-féle fordítás második kiadása volna.

Bél Mátyás pozsonyi evangélikus lelkész 1717-ben ad ki újabb újszövetségfordítást. Torkos József atyja bibliafordításának előszavában azt írja, hogy Bél Mátyás „látván a magyar evangélikusok között“ az evangélikus fordítás hiánya miatti „nagy lelki fogyatkozást, Károli fordítását a görög szöveg szerint és a **hitnek regulája szerint** megjobbítván“, az újszövetséget kiadta. Serpilius pozsonyi lelkész szerint is Bél Mátyás az új kiadással Károli szövegét a kálvinizmusoktól akarta megtisztítani.

Torkos András győri evangélikus lelkész újszövetség fordítása 1736-ban jelent meg Wittenbergben. Előszavában azt olvassuk, hogy a fordító „egyházi tisztének sok munkái között magát, Istennek együttmunkálkodó kegyelmében bízván, arra határozta, hogy a görög

szövegnek kütfejjéből úgy fordítaná magyar nyelvre az újszövetséget, hogy pontumról-pontumra minden versecskék a Szentlélek értelmével megegyezzenek“. Azt állítja viszont az előszó, hogy Károli „a szentírást nem a görög nyelvből, hanem Bésának latin szövegéből“ fordította.

Bizonyos, hogy Torkos András szintén a kálvinizmusokat akarta az újszövetség Károli fordításából kiküszöbölni. Jegyzetes fordításában a Római levél 9. fejezeténél pl. bő igehely felsorolással erőteljesen küzd a kettős predestináció ellen. Az 1. Kor. 1, 22. versénél pedig: „A zsidók jelt kívánnak a görögök bölcseséget keresnek“ ezt a jegyzetet találjuk: „Most is úgy vagon a dolog, a rómaiak (t. i. katolikusok) jeleket és csudákat kívánnak, a reformátusok a gyarló okoskodást urgeálják (= erőltetik) és hogy egyezzen Istennek tudománya a bizonytalan okossággal. De mi sem ezekkel, sem azokkal nem gondolunk, hanem szent Pál apostollal az evangéliomnak hiszünk.“

A magyar evangélikus bibliafordítókorában Szeniczai Bárány György következik. Fia, János és Szabó János közreműködésével lefordította az újszövetséget. Megjelent 1754-ben. Bárány György az ószövetséget is lefordította, de ez kéziratban maradt.

Bárány György újszövetségfordításánál érdemes kissé tovább is időzni. Ves-

sük össze itt-ott Károli szövegével nyel-
vileg is, tartalmilag is.

Érdekes, hogy Károlinál több a „vala”,
mint Baránynál.

Máté 6, 25: Károli: „**Avagy** nem több-é
az élet, **hogynem** az eledel és a test,
hogynem az öltözet?” 14 szó. — Barány:
„Nem nagyobb-é az élet az eledelnél és

tisztulására, mindegyikbe két, vagy há-
rom **esőbőr** fér.”

János 4, 34: Károli: „Az én **eledelem**
az, hogy annak akarattját cselekedjem...”
— Barány: Az én **étkem** az, hogy annak
akarattját cselekedjem. Az **étek** népiesebb,
mint az **eledel**.

Jel. 7, 11: Károli: „Az angyalok are-

Evangélikus magyar bibliafordítást az evangélikus magyarnak.

a test a ruháznál?” 11 szó. Ez utóbbi
egyszerűbb, magyarabb.

Máté 7, 2: Károli: „Amilyen mérték-
kel mértek, olyannal mérnek néktek.” —
Barány: „Aminémű mértékkel mértek,
visszamérik néktek.” Az eredeti szöveg-
hez is hívebb s erőteljesebb is az, hogy
visszamérik.

János 2, 6: Károli: „Hat köveder a
zsidók tisztálkodási módja szerint, egy-
be-egybe két három **métréta** fér vala.”
— Barány: „Hat vizesedény a zsidók

cal leborulának...” — Barány: „Az an-
gyalok **orcájukra** borulának.”

Máté 10, 6: Károli: „Menjetek Izrael
házának **eltévelyedett** juhaihoz.” — Bá-
rány: „Menjetek az Izrael házából **elve-
szett** juhokhoz.” Ez utóbbi sokkal jobb,
mert az eredeti szöveghez is híven kife-
jezi, hogy nem csupán eltévelyedésről
van szó, hanem elveszésről. Még hozzá
azt is megmondja, **honnét** veszték el a
juhok.

Lukács 17, 21: Károli: „Isten országa **tibennetek** van.“ — Bárány: „Isten országa **köztetek** van.“ Krisztus Urunk itt a farizeusoknak beszél. Nekik aligha mondhatta, hogy Isten országa **bennetek** van. Különben sínes az Isten országa az emberben, mert az ember romlott kora ifjúságától fogva: tetőtől talpig. Es. 1, 6. Károlinak erre a hibás „tibennetek“ fordítására alapította az egész mult század a maga téves teológiáját. A helyes értelmet Bárány adja: Jézus magára mutatva mondja: Isten országa az én személyemben itt van most köztetek. Mert Isten országa = Krisztus.

Lukács 1, 47: Károli: „Örvendez az én lelkem az én **megtartó** Istenemben.“ — Bárány: „Örvendez a lelkem **üdvözítő** Istenemben.“ A megfelelő görög igét Károli másutt is sokszor a színtelenebb „megtart“ szóval, Bárány pedig a teljesebb és hívebb „üdvözít“ szóval fordítja.

Máté 12, 36: Károli: „Minden **hivalkodó beszédért** számot adnak majd.“ — Bárány: „Minden **haszontalan szóról** számot adnak majd.“ Ez az utóbbi hívebb és komolyabb.

Máté 6, 33: Károli: „Keressétek először Istennek országát... és ezek mind megadatnak néktek.“ — Bárány: „Keressétek először Istennek országát és mindezek **hozzáadatul** néktek.“ Az eredeti szöveghez az utóbbi hívebb s ez fejezi ki azt a nagy csodát, hogy Isten az ő országa keresőiről csak úgy **ráadásul** testekben is gondoskodik.

Máté 16, 22—23: Károli: „Péter **előfogván** őt, kezdé **feddeni**, mondván: Ment sen Isten. Uram! Nem eshetik ez meg téveled. Ő pedig megfordulván monda Péternek: Távozz tőlem. Sátán; **hántásomra** vagy nékem.“ — Bárány: „**Magánvévén** őtet Péter, kezdé **dorgálni**: Ked-

vezz, Uram, **magadnak**... Ő pedig megfordulván monda Péternek: **Eredj hátam mögé**, Sátán, **botránkozásomra** vagy.“ Hívebb is, szemléletesebb is az utóbbi.

Lukács 2, 10: Károli: „Hirdetek néktek nagy örömet, mely az **egész népnek** öröme lészen.“ — Bárány: „Hirdetek néktek nagy örömet, mely lészen **minden népé**.“ Tehát nem csak az **egész** zsidó népé. Az evangéliom egyetemessége, ökümenicitása Károlinál elsikkad.

János 10, 16: Károli: „Más juhaim is vannak **nékem**, azokat is elő kell hoznom... és lészen egy **akol** és egy **pásztor**.“ — Bárány: „Más juhaim is vannak, azokat is elő kell hoznom... és lészen egy **nyáj** és egy **pásztor**.“ Ez utóbbi a helyes értelem.

A római levél 9. fejezetének 18., 21., 22. verse kapcsán a fordításban is, megérteljes jegyzetekben is Bárány György is hadakozik a kettős predestináció református értelmezése ellen. Tán itt tűnik ki legvilágosabban, hogy nem csupán **szaporítani** akarta a bibliafordításokat, hanem Bél Mátyás és Torkos András nyomán „Károli racionalizmusait és kálvinizmusait“ akarta kiküszöbölni „az evangélikus hit regulái“ szerint.

Ezek után Károli Gáspár iránti minden kegyeletes hálánk mellett is nyugodtan megállapíthatjuk: Kár, hogy ezekre a régi magyar evangélikus bibliafordításokra nem szenteltek több figyelmet. A biblia fordítása mindig egyúttal a biblia finom értelmezése. Bél Mátyás, Torkos András és Szeniczai Bárány György evangélikus módra fordították és értelmezték az újszövetséget.

Nálunk újabban evangélikus részről Kámori Sámuel, Masznyik Endre és Raffay Sándor fordította le a bibliát, illetve az újszövetséget. **Szabó József**

1. Tim. 6, 6: Nagy kereskedés az isteni szolgálat az elégséggel. Károli.
- „ „ „ „ Nagy kereskedés az isteni tisztelet a megelégedéssel. Torkos.
- „ „ „ „ Nagy kereskedés a kegyesség megelégedéssel. Bárány.
- „ „ „ „ Legjobb üzlet a megelégedéssel párosult kegyesség. Masznyik.
- „ „ „ „ Nagyon hasznos a kegyesség megelégedéssel. Raffay.

Magyar népi kegyesség

Keresztységünk vagy élet vagy semmi. Jézus Krisztus nem azért váltott meg drága vérére, hogy mindez csak olykori hangulat, üres szó, templomi magatartás és ünnepnap kiöltös legyen. Váltásunk nagy tényének mindennapi életünkön kell meglátszania. Még pedig annak minden vonatkozásán.

A reformációban a magyarság — történelme során először — olyan komolyan találkozott az evangéliummal, hogy a hit ereje élete minden vonatkozásán meglátszott. Ez a magyarságot annak a ma is példászerű jelenségnek, hogy 16., 17., 18. századi őseink keresztységüket és magyarságukat együtt élték. Nem volt meg náluk a „szent“-nek és „világi“-nak az a sajnálatos hasadása, amely mai életünknek olyan szomorú jellemzője. Nekik nem jelentett tejtörést, hogy először magyarok legyenek-e s csak aztán keresztények, vagy fordítva? Keresztény magyarok voltak s magyar keresztények. Keresztységük áthatotta magyarságukat s magyarságuk keresztységükbe ágyazódott. Magyarul voltak keresztények s keresztényül voltak magyarok. Innét van az, hogy a 16. századbeli magyar reformátorok és a 17., 18. századbeli magyar pietisták egyúttal a magyar ügynek is úttörői és hordozói. Bornemisza Péter jeles püspökünk egyúttal a magyar irodalom jelese is és Bél Mátyás pozsonyi pietista lelkész a magyar tudományok is úttörője. S innét van az is, hogy népünk hétköznapi élete még ma is őrzi az evangéliummal való, fentemlített találkozásnak számos emlékét. Ezért beszélhetünk magyar népi kegyességről. Ennek alább említendő néhány

megnyilatkozása ma már ugyan jórészt tartalmát veszített üres forma, de még így is figyelemre méltó. Drága bizonyosság a multból s biztató reménység a jövőre. Mert sokat tehetünk azért, hogy ezek a formák újra megteljenek élettel.

„Eredj Isten hírével!”

Egykor: missziói kiküldetés.

Ma: haragos ellátolás.

A keresztységnek és magyarságnak ezt a kapcsolódását három területen veszítjük szemügyre futólag: a nyelv, a zene és szokások területén.

I. **A nyelv.** Ezen a széles területen kezdjük a nevelést. Népünk a keresztységéből vette használatos keresztneveinek legtöbbszörét. Anna, Mária, Erzsébet, Magda, Péter, Pál, József, János stb., mind bibliai név. Ezekhez ma is a népünk ragaszkodik legjobban.

b) **Lefordíthatlan szavak.** Elsorolhatatlan azoknak a szavaknak száma, melyek eredeti alakban, vagy csak **magyarosodva** mentek át népünk nyelvébe. Templom, kereszt, pap, ostya, kehely, szent, eklézsia, biblia, testámentom, evangéliom, angyal, sátán, apostol, miszió stb. mind ilyenek. S milyen mély értelmű dolog az, mikor népünk a búza-kévéit „kereszt“-be rakja!

c) A keresztyénségből **lefordítottan** átkerült szavaknak meg épen se szere, se száma. Bajból szabadulás = **megváltás**. Amit igen szeretek, azt **imádom**, a boldogságom valóságos **mennország** s a bajbajutott embernek **pokol** az élete. Hinni, szeretni, remélni, imádkozni, felebarát, üdvösség, kárhozat, bűn, vétek, áldozat stb. mind-mind a keresztyénségből átkerült szavak. Igen megszegényednék a nyelvünk, ha ezeket kivennénk belőle.

d) Számos **szólásforma** is a keresztyénségből való. Ilyenek: bűnbak, égbekiáltó, ítéletidő, nemszeretem napok, siralomvölgy, rokon Ádámról-Éváról, sóbálvánnyá válni, egy tál lencse, áldomást adni, igézni, szállni az Úrhoz, Pálfordulás stb.

e) Bibliái **jelképes megjelölések:** Az igen öreg ember = Matuzsálem. A nagy vadász = Nimród. Az erős ember = Sámson, vagy Góliát. A szegény, vagy sóvány = Lázár. A kételkedő = Tamás. A koplalás = böjt. A rossz gyerek = tékozló fiú. A romlott viszonyok = Sodoma és Gomora.

f) Még megüresedetten is megkapók a következő **mondások:** Te vagy az én kenyeres pajtásom. Ez az úrvacsorai közösség maradványa. — Kenyértörsére kerül a dolog. Komoly cselekvés kezdődik, ez is az úrvacsorára utal. — Eredj a pokolba. Ez a legkomolyabb kárhoztatás. — Eredj Isten hírével. A missziói kiküldetés csökevénye, mert Isten híre, amivel menni kell = az evangéliom.

g) Hogy pedig **népköltészetünket** milyen mélyen megérintette a keresztyénség, annak bizonyágául legyen elég az alábbi egyetlen népballada az úrvacsoratisztességéről és megvetése kárhozatos következményéről:

*A búza mezőben
Háromféle virág,
A legelső virág
A szép búzavirág.*

*A második virág
A szép szöllővirág,
Az harmadik virág
A szép szekfűvirág.*

*Felele nékiek
A szép búzavirág:
„Szebb vagyok, jobb vagyok
Annyival náladnál,*

*Mer engemet visznek
Az oltári helyre,
Ott engem neveznek
Jézus szent testinek.“*

*Felele nékiek
A szép szőlővirág
„Szebb vagyok, jobb vagyok
Annyival náladnál,*

*Mer engemet visznek
Az oltár szegibe,
Ott engem neveznek,
Jézus szent vérinek.“*

*Felele nékiek
A szép szekfűvirág:
„Szebb vagyok s jobb vagyok
Annyival náladnál,*

*Mer engem leszednek
Koszorúba kötnék,
Legények, leányok
Kalapjukba tesznek.“
(Kevélyen viselnek
Pokolra vettetnek.)*

II. A keresztyénségnek és a magyarságnak **zenei** téren való érintkezésével külön cikk foglalkozik. Itt csak egyre mutassunk rá. Népünk egyházi és világi éneke nem egyszer közös gyökérből fakad. Szöveg tekintetében is, zeneileg is. Itt van pl. ez a népdal:

*Kiapadt a rétből mind a sár, mind a víz.
A szegény barom is mind a pász-
torra néz. —
Adj Uram, Teremtőm egy alkalmas
esőt.*

A szegény baromnak jó legelő mezőt!

Zeneileg is, tartalmilag is helyet foglalhatna énekeskönyvünkben.

Vizont itt van pl. ez a régi magyar istenes énekünk:

*Születteték a kicsinded Jézus,
Pásztoroknak angyal kit jelentett...
Ne féljete, mondok nagy örömet;
A kicsinded Jézus ma született.*

Szövegben is, dallamban is egészen népi.

III. A régi népi kegyesség számos jelét őrzik a mindennapi élet bizonyos szokásai.

Még ma is a legszebb köszöntés: **Adjon Isten jónapot!** Áldás ez és imádság. Semmiféle „kezitesókolom” és „alászlógája” nem fogható hozzá. Vajha ismét széltében tartalmasan használhatnánk!

Édesapám a szántást mindig „Jézus nevében kezdte: „**Na: Jézus segí meg!**” Bizonytalán Nála nélkül még szántani sem lehet.

Isten dicsérete — magyar szívvel

Az idegen tisztelete hihetetlen méreteket öltött népünkben. Már szinte imádatná fajult. A külföldi márka bűvölete olyan nagy, hogy vannak magyar gyártmányok, amikbe idegen védjegyet ütnek azért, hogy jobban elkeljenek. Szellemi javak dolgában még talán jobban hódolnak hazánkban az idegennek. Nem az a baj, hogy megismerkednek velük, hanem kritika nélkül átveszik és esküsznek rájuk. Így van ez művészetekben, tudományokban, politikában. A magyarba átültetett dolgok is csak külső ruhát kapnak. A lélek idegen marad. Pedig a megmagyarítás csak a magyar szív és lélek által lehet.

Ne mondja senki, hogy ma a nemzetköziség világában ez az igazság nem állhat meg. Sőt éppen az egész emberiség

Ma is kedves emlékem, mikor kapálás közben ránköszönt az arramenő: „**Jó munkát adjon Isten!**” Mi meg visszaszóltunk: „Ríse legyen benne!” Nem a bibliai szőlőművesek munkatársi községének öntudatlan emléke ez?

Ha pedig evéskor jóétvágyat kívánt a ráknknyító vendég, a felelet ez volt: „**Tessék hozzánk gyünni!**” Ime a bibliai agapé asztalközösségvágának maradványa!

Népünk ma sem szeg **kenyeret** anélkül, hogy a késsel **keresztet** ne vetne rá. Emlékezés az úrvacsora szereztetésére. A leesett kenyérdarabnak pedig **csók** jár engesztelésül.

Mikor estelente megkondult a harang: „**imádságra harangoztak.**” Édesanyám leintette a zsvajvt s azt mondta: „**Jézus segí meg!**” Egy kis csendesóra-tördék!

Lehetne még folytatni. De legyen elég ezúttal ennyi emlékeztetőül is arra a multra, amikor népünk **evangéliomi magyarság** volt s figyelmeztetőül is a jövőre, hogy a keresztyénség mindennapi élésével váljunk újra **evangéliomi magyarsággá!** Szabó József

számára részünkről csak annak van igazán értéke, ami sajátosan magyar, amivel új szintet kap az emberi élet. Más népek aszerint értékelnek bennünket, hogy mivel gazdagítjuk a világot. A szolgáló élet nem kiszolgáló élet, hanem dicsőség Istennek és magának a szolgálat tevőnek is.

Szolgálni azonban csak akkor tudunk valamivel, ha teljesen ismerjük és szinte vérünkkel válik az, amivel gazdagítanunk kell a világot. A magyar ének és zene dolgában csak feledésbe enyészik minden kincsünk, ha nem élünk vele. Kodály Zoltán és Bartók Béla úgy szerzett nevet a magyar zenének, hogy teljesen átítadódott szívük a magyar népdal hangjaival. Így világra szóló zene lett minden alkotásuk és gazdagították egészen új fejezettel a világ zenetörténetét.

Keresztyén énekekre is állanak az elébb elmondottak. — Mi szép számmal énekelünk külföldi keresztyén éneket. Közhasználatú énekeskönyvünkben sokkal kevesebb az igazi magyar ének, mint az idegen. Pedig valamikor az igazi magyar énekekkel szinte híveket hódítottak a magyar reformátorok az evangélium ügyének. Sztáray Mihály Déldunántúli énekes reformátora 120 evangélikus gyülekezetet alapított. Pázmány Péterről a magyar zenetörténet azt írja, hogy ő ismerte fel a reformáció népénekeiben rejlő nagy hódító erejét és ezért 1651-ben kiadják az ellenreformáció vezérei az első „Cantus Catholici” című népének-

annyra meg is szeretjük őket, hogy nem cserélnénk el mással, mint a magyar nyelvet sem adnánk oda másért.

Vannak ezek között a régi magyar istenes énekeink között olyanok, amelyek egészen a magyar nép lelkéből születtek. Lehetek ezek a dallamok népdalok is, de úgy is keletkezettek, hogy a nép valamelyik gyermekét ihlette meg Isten igéje és annak hatása alatt öntötte dalba hitét, bizonyosságtevését. (L. 1. sz. kottát.)

Ezt az éneket mint pünkösdi népdalt kedves népi játék, népszokás keretében több helyen is énekelik. Kodály Zoltán is feldolgozta. Tehát magyar szív

1.

A pün-kös-d-nek je - les nap-ján Szent-lé-lek

Is - ten szü - le - ték, E - rő - si - te - ni

hi - ve - ket az a - pos - to - lok - nak.

(A második sorban „születék” helyett „küldetek” olvasandó.)

gyűjteményt, melyben nagy részben a protestánsoktól átvett magyar népénekeket közölnek. Ezek a régi magyar népénekek részben ugyan már a reformáció előtt is megvoltak, de egyházi használatba újabbakkal együtt csak a reformátorok vették fel. Hamarosan aztán híres evangélikus és református énekeskönyvekben is megjelentek. Így azt mondhatjuk, felekezeti különbség nélkül, közös magyar keresztyén énekeink lettek egy időben. Ezekkel bizony szépen gazdagíthatnánk a világ keresztyén énekeskönyveit is, ha mi magunk is véka alá nem tettük volna őket. Eddig tudomásunk szerint, csupán a finn egyházi énekeskönyvbe vettek fel magyar egyházi énekeket. Pedig nemcsak szövegükben, hanem dallamaikban is nagyon eredetiek, igazán magyarok.

Figyeljük meg néhány ilyen régi magyar istenes ének dallamát, megérezzük, milyen jellegzetesen magyarok. Azután pedig ismerjük, tanuljuk meg őket. Egyszer majd — tapasztalat bizonyítja —

szülötte Isten pünkösdi csodájának ihletésére és dicsőségére.

Mi úgy eleveníthetnénk fel, hogy ahol pünkösdkor van a konfirmáció, mint Győrött is, kar és konfirmandusok váltakozó éneke gyanánt gazdagítanánk ünneplésünket ennek a dallamnak a másik szövegével.

1. Kar: A pünkösdkor jeles napján,
Gyermekek: Hála légyen az Istennek
Kar: Szent Lélek Isten küldeték.
Gyermekek: Dicséret Istennek.
2. Kar: A Krisztus hű szolgáinak,
Gyermekek: Hála légyen az Istennek,
Kar: Az ő hű tanítványinak.
Gyermekek: Dicséret Istennek.
3. Kar: Malasztal őket bétölté.
Gyermekek: Hála légyen az Istennek,
Kar: Igaz hitben erősíté,
Gyermekek: Dicséret Istennek.
4. Kar: Azért mi is keresztyének,

Gyermekek: Hála légyen az Istennek,

Kar: Felsővel ötlet kiáltuk,

Gyermekek: Dicséret Istennek.

5. Kar: Adj békességet minékünk,

Gyermekek: Hála légyen az Istennek,

Kar: Melyet a világ nem adhat,

Gyermekek: Dicséret Istennek.

6. Kar és gyermekek:

Dicsértessél Atyaisten,

Hála légyen az Istennek,

Fiú és Szentlélek Isten.

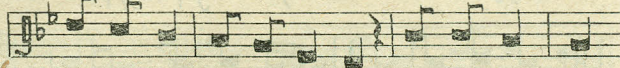
Dicséret Istennek.

van egy csodaszép darabja. Szövege az evangélikus Új Zengedező Mennyei Kar című énekeskönyvben és Balassi Bálint Istenes Énekeinek a függelékében található: „Szegény fejem Uramhoz óhajt...”, — Dallama azok közé a dallamok közé tartozhat, melyeket önálló zenei ihletésből valamelyik magyar énekszerző alkothatott. Eredetisége, magyarsága mellett nagy értéke a szöveggel való teljes benső összhangja. Amilyen nehéz énekelni a Dunántúli Énekeskönyv 14. énekének Istent magasztaló, örvendező szövegét a megjelölt temetési dallamra, olyan könnyű énekelni ezt a dallamot a saját

2.

Úr - is - ten, légy most mi - ve - lünk, Mert so - kan

tá - madta - nak el - le - nünk; Nin - csen ki - hez

a mi fe - jün - ket szűkségünk - ben haj - tanunk.

Ehez hasonló ének több is található a Régi Magyar Istenes Énekek című gyűjteményben. Jellemzőjük az, hogy népi eredetűek, népi változataik vannak, melyeket népszokásokban is használnak különböző vidékeken.

Jellegzetesen magyar a históriás ének: Tinódi Lantos Sebestyén korának igazi művésze volt ezen a téren. Dicséreteink és lelki énekeink között is van jó néhány ilyen énekünk. („Meggallgassad, Uram, én szólásomat“, „Mindenkoron áldom az én Uramat“, „Urísten, légy most mivelünk“.) A magyar éneklési módnak egyik jellegzetes formáját mutatják ezek az énekek. A legtöbb magyar éneket olyanféleképpen kell énekelni, mintha beszélünk. Hasonlít ez az éneklés a liturgikus énekekhez. A magyar nyelv és költészet, így a magyar zenei érzék nem idegen ettől a formától, sőt épen a beszédszerűen ritmikus énekek sok változatosságát, de ugyanakkor melegebb személyes formát adnak épen azoknak a szövegeknek, amelyek imádság gyanánt szállnak az Úr trónusa elé. (Lásd 2. számú kottát.)

A győri régi kéziratos korálkönyvnek

szövegével. Belefeledkezik az éneklő, átéli azt, amit a szöveg mond, bűnbánata elmélyül és megszentelődik. Ez a belső egység is magyar énekeink jellemzője. (Lásd 3. számú kottát.)

Valamikor az egyház papjai erősen hadakoztak a magyar nép énekei, dallamai ellen és a templomi gregorián éneklést tartották egyetlen igazi művészetnek. Latin szövegeikkel azonban távol maradtak a nép lelkétől. Viszont dallamaik művészi szépsége, az ú. n. egyházi hangnemek bizonyos rokonsága az ősi magyar ötfokú hangsorral népünk szívéhez férközött. Innen van az, hogy sok népdalunkban csendül fel egy-egy régi templomi szolozsma, szekvencia egy-egy sora. Majd pedig ezek az egyházi dallamokkal vegyült magyar népi dallamok később, különösen a reformáció korában templomi népénekekké fejlődtek és szinte az igazi magyar egyházi közénekeknek mintái lettek. Legszembek közé tartoznak: „Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk“, „Krisztus már feltámadt“. (Lásd 4. számú kottát.)

Ez a húsvéti szekvenciából származott. Csikrákos vidékén ismert népének.

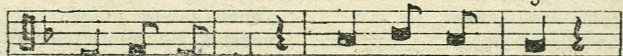
Huszár Gál evangélikus énekeskönyvében szerepel egy másik idetartozó ének „Krisztust megfeszítették...”. Ennek liturgikus használata is lehetett. Minden

a jellemzőjét, hogy mindegyik az ú. n. „gloria patri”-val, a kis dicsőítéssel végződik: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek.” Íme a liturgikus törvényt, hogy a zsoltárok, dicséretek végén a kisdicsőítésnek hangoznia kell,

3.

Sze-gényfe-jem U-ram-hoz ó-hajt,
Tö-rö-del-mes szí-vet né-ki hajt.

Óh Ís-te-nem! mely sok vét-kem,

Mu-tass né-kem aly a-lajt, hogy pa-kol-ban

ne ki-dít-sak vég-he-tet-len jajt.

versszak utolsó sora ugyanaz (refrain). Ez, mint a pünkösdi éneknél is láttuk, váltakozó, felelgető éneklésmódra mutat. Valószínű a kar énekelte: „Kegyelmes Krisztus, irgalmaz nekünk.”

A liturgikus énekekkel kapcsolatosan kell megemlítenünk a régi „Graduál” nevű énekeskönyveink sok énekének azt

templomi népeneinkben is alkalmazták. Erős bizonyosság ez arról, hogy a magyar lélek szívébe fogadta a Szentháromság egy igaz Isten hitét és szívesen énekelte.

E rövid írás keretében nem lehet mindenre kiterjednünk. Van azonban még egy nagyon érdekes felfedezésünk a régi magyar istenes énekek tárházában, amit

4.

Krisztus már fel-tá-ma-da, Mi bü-nün-ket

el-mo-sá, És ki-ket ő sze-re-te,

Mennyor-szág-ba fel-vi-ve, Úr-is-ten meg-

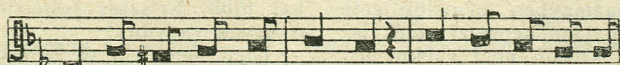
val-tá minde vi-lágot szent-ha-lá-lá-val.

épen a jellegzetes magyar énekléssel kapcsolatosan nem lehet elhallgatnunk.

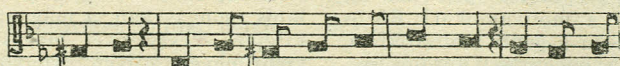
Már többször hallottunk arról, hogy a finn nép rokonunk. Ezt nemcsak a nyelvtan, hanem népdalok jellemző vo-

A „Siionin Kanteleen Sävelmistö“ (Sion Énekei) című finn énekgyűjteményben találtuk a 6. számmal jelzett dallamot.

5

Adjunk há-lát mindnyá-jan Az A-tya-úr-is-

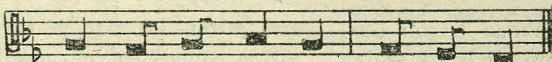
ten-nek, Es mondjunk di-csé-re-tet Mi te-rem-

tő Is - te-nünknek, Ki egy-be-gyűj-tött

most minket, Hogy ün-ne-pet szen-tel-jünk

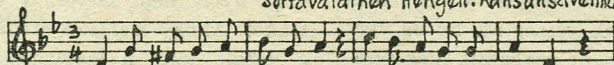
Es szent i - gé - je - vel el - jünk.

násain is kimutathatták. Mi evangélikus magyarok külön örvendezünk azon, hogy ez a 98%-ban evangélikus testvér-nép istenes énekeiben is találhatunk rokonságunk bizonyítására dallamot. (Lásd 5. számú kottát.)

A magyar dallam szakértői szerint ez a dallam nemcsak az evangélikus és református, hanem a Cantus Catholici nevű római katolikus énekeskönyvekben is megvan. Kálmán Farkas szerint Pálóczi Horváth Ádám „Mint sír a fehér hattyú“

Sortavalainen hengell. Kansansävelmä.

6.

Oi, Jee-sus Kris-tus, Her-ram-me. Sä nou-rit tai-vaa-see-si,

Ja is - tuit I - säis rin - nal - le, Sun - su - reen kirkkau - tee - si;

Va an kui - ten - kin oot luo - nam - me, Ja juu - ri nyt - kin kans - sam - me,

Kun ni - mesko - oon - num - me.

Szövege: Oh mi Urunk, Krisztus Jézus,
Ki fölmentél a mennybe:
Atyádnál tiéd a trónus
Örök dicsőségedbe

De mégis itt vagy közöttünk,
Mert nevedben összejöttünk:
Ezt ígérted minekünk.

kezdetű énekének változata. Első része Dávid Ferenc (1572) szerzeménye, második része egykorú halottas ének. A finn dallam azonban új gondolatokat ad. A két dallam első három sora majdnem pontosan hasonlít egymáshoz. A finn dallamnak a gyűjteményben megjelölt eredete: Szortavalaí (finn néprajzi vidék is) vallásos népdal. Vajjon nem valami ősi finn-ugor dallam-motívum csendül-e meg ezekben a sorokban? Dávid Ferenc a nép között járó-kelő prédikátor volt. Nem ott leste-e el ezeket a motívumokat? Közös forrásainkban: Sem a genfi zoltárookban, sem a német evangélikus korálokban, sem a latin himnuszokban, gregorián dallamokban eddig nem találtunk mására. — De akárhogyan bagozódik is ki ezeknek a dallamoknak izgalmas, belső titka, annyi bizonyos, hogy Krisztus finn evangélikus népe éneklé ennek az énekünknek változatát, jellegzetes finn éneket. Magyar változata a mi Zengedező Meny-

nyi Karunkban is ott van, énekeltek őseink. Mi is énekeljük örömmel, mert azt a boldogságot érezzük, mikor ezzel az ismerettel énekeljük, amit egy család Krisztusban hívó tagjai éreznek: nemcsak test és vér szerint, hanem ami ennél sokkal több, Krisztus testében és vérében is egyik vagyunk!

Isten meghívta és beleiktatta magyar népiünket is az egyetemes keresztyénségbe és megengedte, hogy nemcsak magyar nyelven, hanem magyar dallamok csodálatos zsongásában, a magyar szív minden kifejező készségével magasztaljuk az ő szent nevét. Milyen gyönyörű a virágzó rét, a teremtet világ Isten-dicsérete a maga száz és ezerféle és mégis harmónikus egységben zendülő muzsikájával. Így szép és ezért szép, Istennek is kedves a keresztyénség nagy egyetemességében az, ami magyar szívből, magyarul, magyar dallammal áldja az ő szent nevét.

Httés Mihály.

„Magyar“ Miatyánk

Mai bibliafordításunkban Károli Gáspár nyomán a következő Miatyánk-szöveg található:

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved; Jöjjön el a te országod; legyen meg a te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek. És ne vígy minket kísértetbe, de szabadíts meg minket a gonosztól, mert tiéd az ország és a hatalom és a dicsőség mind örökké. Ámen.

* * *

Ez a fordítás semmiképpen sem mondható magyarnak. Vegyük sorra:

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben. Szolgáiban szcszerinti fordítása a görög, latin vagy német szövegnek. Csakhogy a magyar nyelv természete egészen más, mint az indogermán nyelveké. Nevezetesen: tömörségénél fogva hacsak lehet

nem névmással, hanem raggal él, és kerül a vonatkozó névmásos mellékmondatokat. A görög, latin és német azt mondja: Pater **noster**. A magyar: Atyám. Az indogermán nyelvek így beszélnek: Láttam egy embert, **aki** a templomba ment. A magyar: Láttam egy embert, — templomba ment.

Szenteltessék meg a te neved. A magyar nyelv nem szereti a szenvedő igealakot. Ahogy tréfásan mondani szokták: a -latik, -tetik a magyarban nem használtatik.

Jöjjön el a te országod. A „el“ a magyarban inkább távolodást jelent. „Ország“ személytelen, lapos szó.

Legyen meg a te akaratod. „Legyen meg“ erőtlen kifejezés. Pedig itt olyasmiről van szó, ami feltétlenül végbemeget.

A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. Ez a fordítás az igazi értelem ellenkezőjére érthető félre. Éppen arról van szó, hogy Isten állandó függésben akarván tartani bennünket,

nem engedi a halmozást. Mindennap újra kell kérnem és megkapnom az aznapi kenyeret. Ma csak a maít kaphatom, nem pedig a mindennapit.

Bocsásd meg a **mi** vétkeinket. — Hát **másét** tán ne bocsássa meg?

Mert tied az ország és a hatalom és a dicsőség. A két és magyartalan.

* * *

A fordításnak e röviden említett helytelenégei nemcsak nyelvi vétségek, hanem káros értelmi eltolódást is okozhatnak. Legjobban szemlélhető ez mindjárt a megszólításon „**Mi** Atyánk.“ Az indogermán nyelvek — nem lévén ragjuk, csak névmásuk — nem lehetnek mást, mint **unser Vater** = **mi** Atyánk. A magyar nyelv azonban az egyszerű birtokviszonyt raggal fejezi ki: **Atyánk. Mi** Atyánkot akkor mond a magyar, ha ezzel meg akarja különböztetni a **ti** atyátoktól. Itt pedig nem arról van szó. Krisztus Urunk nem azért tanított meg bennünket erre az imádságra, hogy a **mi** Atyánkat szólítsuk meg valamilyen nem a mi atyánk helyett, hanem hogy Istent **Atyánknak** szólítsuk. Az éppen az evangéliom, hogy Istent Krisztus által Atyának szólíthatjuk. Mivel pedig a most használatos fordításban kimondás közben a hangsúly nem az „**Atyánk**“ra, hanem a „**mi**“ névmásra esik, — tulajdonképpen az evangéliom lényege sikad el a szánkon.

* * *

Most pedig vegyük sorra az egyes mondatok tartalmi értelmét.

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben. Ez azt jelenti, hogy Isten Krisztusban megbékélt velünk s ezért mi — bár a mennyben van dicsőséges Úrként — Atyánknak szólíthatjuk.

Szenteltesék meg a te neved. A mondat alanya Isten. Mert nevét csak ő maga szentelheti meg. De mert Isten minden ajándéka számunkra egyúttal feladat is, az eredeti szöveg általános alanyt használ: Úgy van, ahogy Luther mondja: „Isten neve ugyan magában is szent, de ebben az imádságban azt kérjük, hogy közöttünk is szent legyen.“ Értelem: szenteld meg bennünk, köztünk, általunk a nevedet.

Jöjjön el a te országod. Ez a teljes váltás, Krisztus visszajövele, Isten **királysága** nyilvánvaló helyreállása utáni **könyörgés.** Isten uralma útban van már, csak **megérkezésére** várunk.

Legyen meg a te akarated... Azaz menjen végbe, történjék meg minden áron.

A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma. Rendeld elő a mai egy napra való kenyerünket.

Bocsásd meg a mi vétkeinket. Ez a gyülekezet közös bűnbánata.

A többi szöveg értelme világos.

* * *

Ezek után a Miatyánkot **magyarul** tán így kellene mondanunk:

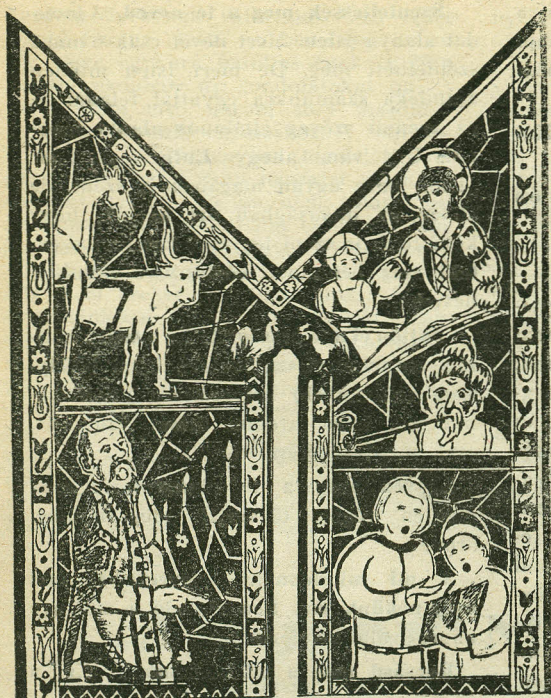
*Mennybéli Atyánk!
Szenteld meg köztünk nevedet!
Érkezzék meg királyságod!
Vidd végbe akarated
mennyen is, földön is!*

*Add meg mai kenyerünket!
Bocsásd meg vétkeinket,
mint mi is az ellenünk vétőkét!
Ne vigy bennünket kísértésbe,
sőt szabadíts meg a gonosztól!
Hiszen tied az uralom, az erő
és a dicsőség mindörökké. Ámen.*

Szabó József.

„Nem a nyelveket akartuk ékessen szólásra köszörölni, sem a füleket csiklandoztatni, hanem a szívet gyullasztani s az elme eleibe oly vastag falatokat szegdelni, melyeken nagy idvességesen rágódhatnak és ugyan kérődhetik...“

Sartorius Szabó János. 1741.

magyar karácsony

1647-ben

1647-et írunk. Tetőponton a török megszállás. Régen tart már s még ki tudja meddig. Nyomorgó szegénység s lefojtott keserűség mindenütt. A magyar Kánaán sáskajárta pusztaság, a magyar szabadság megaláztott koldus. Akkoriban kesergett bujdosó Jeremiások ajakán az ilyenféle ének:

*Megszomjúhozván a mi vizünket
drága pénzen isszuk,
Nagy fáradsággal bégyűjtött fánkat
immár áron vesszük.*

*Testünknek bőre, mint a kemence
elszáradt, elégett,
A nagy éhségnek ő tüze miatt ugyan
megsült s veszett.*

*Tisztes asszonyok tisztaságokban
meggyaláztatának
A gyenge szűzek sok városokban
szepelőket vallának...*

* * *

De ma karácsony van. A meggyérült magyar alföld egyik nádasok közé bujt kicsi falujában is. Másfél-ezer éve a bethlehemi angyal olyan felségeset hirdetett bele az éjszakába, hogy zengéséből ide s mostra is jutott: „Hirdetek néktek nagy örömet, mely az egész népnek öröme léssen: mert született néktek ma a Megtartó, Krisztus Úr...

* * *

Még alighogy alkonyodik, de Istenes Dénes családja már fedél alá húzódott. Szobájukban török katonák: nekik jó az istálló is. Pislákoló méces, nehéz fagyúszag. Az apa nyítt bocskorát tüzdeli, kitudja hányadszor. Felesége nagy fakanállal keveri a köleskását. A két nagyobb gyerek vitatkozik. Gábris, suttyó legényke és Pirojta, a serdülő leány. Így:

Gábris: Hogy nézheti mindezt az a Mennybéli? Vagy tán nem is törődik velünk? Ritkulunk, nyomorgunk. —

Pirojta: Hát nem a minap tanultuk az éneket? hogy:

*Mint a bő árvezek ugyan elfolytunk,
Rettegés, félelem fizetés rajtunk,
Sem éjjel, sem nappal nincs nyugodalmunk.*

*Kimélellen minket azért rontatál,
Mi ellenséginkkel elpusztítatál,
Mint a bárányokat megszagattatál.
Megaláztál Isten s a földhöz verél,
Minden vigasságot tőlünk elvevél,
Gonosz bűneinkért a tűzbe vetél...*

Gábris: Jó, jó —, de karácsonyeste istállóban?!

Pirojta: Hát Jézus Urunk nem ott született?!

*... Hideg istállót s jászlat nem utálad,
Sőt választottad.*

Gábris: Örökösen ez a baromszag!

Pirojta: Hát feleded-e, hogy kis-Jézus kályhácskái barmok voltak?!

Ötet édesanyja a Mária, pólába pólálá

*Tevé a jászolba, a rút istállóba
A nagy Királyt.*

*Kit ökör és szamár szagolással esmérnek Uruknek,
És a hideg ellen ök őrizik szépen
Fuvallással...*

Gábris: Jó heverőnkön idegen nyújtózik s mi szalmán főtörngünk.

Pirojta: Akárcsak Krisztusunk:

*... Nincs néked meleg helyecskéd,
Sem gyengén rengő bölcsőcskéd.*

*Néked bársonyod s tafotád
Asszú széna lágy párnácskád.
Noha nagy-dicső Király vagy
Értünk, imé, mely szegény vagy...*

Gábris: Nem is tom, mikor ettem birgehúst utoljára?! —

Pirojta: Krisztusról is azt énekeljük, hogy:

*Kevés téjjel nevelteték,
Kítői világ megtartaték...*

Azt meg szent Pál mondja, hogy Isten országa nem evés, ivás, hanem Szentlélekben való öröm. —

Gábris: Ugy papolsz, mint az a minapi rongyos vándorprédikátor. —

Pirojta: Hát igenis az épen nekünk hasogatta az igét: „A háborúság békességes tűrést nemz, a békességes tűrés pedig próbatételt, a próbatétel pedig reménységet; reménység pedig nem szegényít meg...”

Gábris: Még a végén megtéridet ez pogány törökjeinket.

Pirojta: Nékik sem ártana az evangéliom. Nálunknál is jobban rászorulnának. Gondoltam is már sokszor: nem azért engedte-e nyakunkra őket az a mennybéli Úr, hogy szóljuk nekik az ő drágalátos evangéliomát?! Mink is értjük már a nyelvüket, ők is rákaptak a mienkre, meg lehetne tenni.

Gábris: Nem fog ezeken a keresztyén hit.

Pirojta: Isten tehet csodát.

Gábris: No, csak várjad. Most is ortályoznak dél óta odabent.

Pirojta: És én mégis énekelek most nekik szentkarácsonyi éneket. Gyere Zsolt, meg Ferke, te is jöhetsz Jolánka, segítetek.

* * *

Kisvártatva az Istenes-testvérek ajkán megcsendült a szikrázó karácsonyi éjszakában a törökök ablaka alatt a karácsonyi ének:

*E nap nekünk dicséretes nap,
Bizony vigasságnak napja,
És idvességnek bizodalma
Mert született e nap nekünk mi vált-ságunkra*

*A Krisztus Jézus, Istennek Fia.
Áronnak vesszeje megvirágozék,
Tiszta szűztől gyermek születék.
Mennyei királyul nekünk adaték,
Krisztus Jézusnak nevezeték.*

Megtöretnek a pogány népek,
 Kik a gyermekben nem hisznek,
 A nagy Istennek nem kellenek,
 Az örögnök hatalmába örökké esnek
 A kik a bűnnek véget nem vetnek.
 Áronnak vesszeje megvirágozék,
 Tiszta szűztől gyermek születék
 Mennyei királyul nekünk adaték
 Krisztus Jézusnak nev...

Reccsen az ablak hártypapírja és
 a fagyos havon csörömpölve török
 ezer darabra a kivágott bors-
 bokálla.

* * *

Te Ibrahim, szolt utóbb ottbenn az
 egyik török, azért az az ének mégis
 szép volt.

Magyar kutyák Istenére ne légy
 kíváncsi.

Nekem tetszett.

Vettem már észre, hogy hajolsz a
 szavukra. Papjukat is meghallgat-
 tad...

* * *

Hogyan — hogyan — nem, ez a
 török ottragadt a faluban. Mai iva-
 dékát Török Baláznak hívják.

* * *

Istenes Pirojta átkozódás helyett
 bizonyosságot tett. Akkor is bátor hit
 kellett hozzá. De nem volt hiába.

Szabó József.

Paraszt párba

Bivalyerős ember volt a falunkban
 Márton Kovács József.

A falunk gazdag zsidájának volt első
 kaszása: a bandavezér. Ebbe az arató-
 bandában csak a legerősebb emberek, le-
 gények és lányok mertek jelentkezni,
 mertha József bácsi elkezdett kaszálni,
 nem volt irgalom: ott rogyásig kellett
 szoritani a munkát.

Télen sokszor eljött hozzánk ásni a
 szőlőbe. Mikor megtudták, hogy a József
 bácsi lesz a bandavezér, de sokan ki-
 mentették magukat, hogy majd máskor
 leszolgálják a tartozásukat. Féltek azok-
 tól a rettenetes tenyerektől, melyekkel,
 ha megszorította az ásónyelet, csakúgy
 füstölgött a munka.

Valami bámulatos kutyahúség dob-
 gott ennek a nagyerejű embernek a mel-
 lében. Mikor gazdája másvidékre ment,
 nem vállalt többet aratást, beszegődött
 csősznek. A gazdák addig kunyeráltak
 néki, amíg elvállalta. Mert nagy bajok
 voltak a határban! Az öreg Sajmét bá-
 csi keze alatt ugyancsak elvadult a ha-
 tár. A tejes kukorica, az új krumpli
 egyre-másra a tolvajok zsákmánya lett.
 Már az apró gulyás gyerekek is azzal a
 gúnyverssel csúfolták az öreg csősz:

Sajmét bácsi olyan csősz
 Fut a hegyre, mint az őz.

Előveszi a gyufát,
 Süti a kukoricát.

Ha az öreg nem is állt a tolvajok
 közű, az bizonyos, hogy azok rá sem
 fűtyültek.

Ezért kellett, hogy Márton K. Józsi
 legyen a határ szeme.

Lett is rend! Először a tolvaj és ci-
 gánynépség megpróbálkozott, de Józsi
 bácsi eszén nem tudtak kifogni. Ismerte
 ennek a népségnek még a fehér máját
 is. Volt olyan, akit hajnalban a saját
 udvarában „Szerencsés jó reggelt”-tel
 köszöntött éppen akkor, amikor az
 utolsó hálanyögéssel ledobta a zsák ku-
 koricát. „Látom, ezt meg a Horváth Is-
 tókéből hoztad, úgy-e!... no gyere
 csak vigyük neki szépen haza, míg meg
 nem virrad, mert még azt hiszik, hogy
 úgy loptad!” Egyszer valamelyik sza-
 badkozott, mire József bácsi csak úgy
 barátságból megszorította a karját azok-
 kal a bütykökcs ujjjaival, úgy, hogy a bőr
 lecsúszott róla.

Az asszonynépséggel egyszerűbben
 bánt el. Mikor már megszédíték a zsákok
 és kontyra emelték, akkorát kiáltott Jő-
 zsef bácsi zengő torkából, hogy a sze-
 gény tolvajt a nyavalya menten kitor-
 té és eldobta a zsákok.

A nagy tisztogatásból már csak a kolompár cigányok hiányoztak. Ezek voltak a legveszedelmesebbek, akikről nem egyszer a csendőrök is megrettentek. Karavánban jöttek a vajda vezérélete alatt mindig a patonai vásárba. Három nappal előtte már ott voltak és három nappal utána mentek el tizenöt-husz kocsival, húsz-harminc darab, parasztszénára éhes lóval. Ha valahol szénaboglyát,

mellett. Tizenöt-husz markos cigány neki a legközelebb eső lóheretrencéknek. A rongyokkal fedett ekhós szekér úgy elnyelte őket, mintha mesebeli táltos lenne. Már csak a szélső petrence volt hátra. Ebben húzódtott meg Józsi bácsi a fokossal, meg a borjúkötéssel...

A vajda rászólt a fiára: „Hát azt már csak nem hagyod Zsiga a bides parasztnak!” Zsiga, a vajda szemefénye elindult

Parasztpárbaj.

vagy lóheretrencét láttak, szinte eltűntették a föld színéről. Mert volna csak valaki szólni, előkerültek a fejszék és a kovácsolt nyársak a purdék alól...

József bácsi nem ijedt meg, csak kezébe vette a csőszök ősi fegyverét, a nyeles baltát, az ősmagyarok kampósbotját. Tudta, hogy a cigányok csak éjjel jönnek. Az országúthoz legtávolabb eső, szép lóheretrencébe szépen beagyazta magát s megigazította a csatra vetett borjúkötelet...

Jól számított. Hajnal felé jött a karaván. A tolvajvér néma vezényszava megállt a tizenöt kocsi a petrencék

a petrence felé. Mikor széttárt karokkal lehajolt, hogy összenyalábolja petrence kontyát, úgy vágódott hanyatt egy kötérlántástól, mintha mennykő vágott volna belé. József bácsi egyik lábával rálépett a hasára, balkezeben a kötél vége, jobbkezeben a felemelt fokos.

A cigányok először dermedt rémülettel bámultak oda, azután kések, meg balták után kapkodtak. Józsi bácsi olyat ordított, mint a mennydörgés: „Ha valaki megmozdul, rögtön kettéhasítom a fejét!” Csak a kölykét védő anyatigris bömbölhet így és Józsi bácsi életét ez a csontremegtető ordítása mentette meg.

A vajda összecsuklott és könyörgött és ígért: aranyat és „Dzsémántot“, de Józsi bácsi nem engedett. „Az egész azonnal felül a kocsikra és megyünk a csendőrségre. Ha valaki megmozdul, vagy elől gyorsabban hajt, a vajda fiát azonnal darábokra hasítojt!“

Igy hajtotta be „borúkötélen“ ez a vaderejű ember a karavánt, amitől a falu rettegett. Az egész vásár erről beszélt és az emberek ujjal mutogattak rá. Mikor a lacikonyhán vérig sértegették a híres kétméteres vaszari legényt, hogy Józsi bácsival merjen kikezdeni, nem hagyta magán száradni a vaszari bese-nyő sem a gyávaság vádját, hanem oda-bökte Józsi bácsinak: „Oszt ez is valami

„Hát ez semmi — szólt Józsi bácsi — hanem ez a valami“, és olyan csárdást húzott a behemót legény képébe, hogy azonnal összecsuklott, mint a kajári bícsak. Lett is becsület a faluban és a határban! Józsi bácsi nyugodtan aludhatott.

Hanemhát mióta a világ, még minden bajnok emberére akadt és bizony Józsi bácsi félelmes hírnevét kezdtek aláásní a nagydémi nyelvek, hogy van az ő falujukban egy legény, a Keserű Pista, aki kenvére keni a híres patonai csösz. Azt mondták, hogy a multkor megsüllyedt egy fuvaros két lóval és Keserű Pista kifogta őket és a kocsit maga kiemelgette a sárból. A rongyos zsidó agyonhajsolt lova nem tudott felállni, Keserű Pista csak alányult és letette a lovat négy lábára. Csépléskor a nyomóruddal — egy liter borért — felemelte a cséplő „bikájának“, a harminc mázsás motornak hátulját...

Pincékben, lakodalmakon, tollfosztáson tárgyalgatták, hogy milyen „gyönyörű“ verekedés lenne, ha ezt a két szörnyeteg embert egymásnak lehetne uszítani. De nem lehetett... egy lakodalmában ott volt mindegyik, de egymás mellett szépen eldanoigattak és mindenki elismerte, hogy olyan szép hangja, mint Józsi bácsinak, senkinek sincs hétéfalu határában. A két falusi öserő nem csapott össze: félték egymástól...

Hanem egyszer mégis meglett a félelmetes párbaj ott, ahol csak az erdő, a metes, meg az Ürsten látta.

Úgy volt, hogy a Kiskovács István feles krumplit adott Józsi bácsinak a gazdaerdő és urasági erdő sarkában. Krumplivirágzásakor történt a vérforraló vakmerőség. Józsi bácsi feles újkrumpliját alaposan megszedték. Alig akart

hinni a szemének. „Ilyen gyalázat — csúrgott belőle a szó — ... no megállj, akárki légy, összetöröm a csontjaidat!“

Két éjjel, két nap lesett rá... hiába. A tolvaj nem jött meg. Józsi bácsi alig mert az emberek szemébe nézni. Az ételt is csak turkálta...

De — úgy látszik — nemcsak a tolvajoknak van ösztönük, hanem a jó csösznek is „kutyaoorra“ van. Vasárnap hajnal előtt csak kiugrik Józsi bácsi az ágyból; annyit mond: „No most megjön az én emberem...“ — sé már megy is kis hökkonyval a hóna alatt. Az erdő sarkánál hatalmas nyárfát vett ki valaki gyökerestől, annak a gödrébe behúzódik és ágat híz maga fölé. Az erdő felséges csendben ünnepel, a madarak alusznak még. Józsi bácsi behúnyja a szemét, földre hajtja a fülét és egyszerre csak vérrözsa fut az arcára. Jón!

Lapuló csendben, de egyre közelebb jön egy jegenyetestű, hatalmas ember. Elmegy pár méterre Józsi bácsi mellett, a zsákot fejére dobta és megy a krumpli felé. Az erdőszarkon mindenfelé néz, mint a vizsla, de Józsi bácsit nem láthatta. A csösz is csak akkor nézett ki, amikor ballotta, hogy ropog a krumpligyökér. Háttal volt a tolvajnak és nyugodtan megvárta, amíg teleszedte a félzsákot. Akkor csak úgy félkézzel a vállára dobta és el akart inálni, de Józsi bácsi odaugrott a hátamögé, mint az ítélet és ráharsogott:

— Megállj!

A tolvaj hátáról lepottyant a zsák és visszapattant, mint a sértett vad. Mindegyiknek cövek lett a lába.

— Keserű Pista! — hördült fel a csösz.

— Józsi bácsi! — mordult vissza a nagy hasáb ember.

A csösz felemelte a fokost és keserűségének halálos erejével vágni akart.

Keserű Pista ekkor hátraugrott, mint a macska.

— Ne szaladj, a teremtedet, ha olyan nagy legénynek tartod magad — sziszegte a csösz.

— Olyan ember még nem született, aki elől én elszaladjak — vágott vissza Keserű Pista —, de azt gondoltam, hogy a híres patonai csösz becsületes ember és nem ugrik fokossal az ürestenyérű emberre. Ha nem szégyelli magát, hát csak üssön most már, majd megmutatom, hogy az első ütés után a nyele már az én kezemben lesz.

Józsi bácsi úgy ordított fel, mint aki nek szemébe szúrnak.

— A te kezében?, azt a keservit a fajtádnak, ne, itt van, fogd meg te is két marokkal s majd meglátjuk, hogy ki viszi haza a fokost!

Keserü Pista meglepődött.

— Begazoltál? ... — szolt rá a csösz.

— Én? — üvöltött rá a másik és úgy ugrott két medvetenyérével a baltanyélnek, hogy belesajgott tenyerén a hús. — Kezdhetjük — rázta ki magából a szót Keserü. És elkezdődött a két óriási roppant párbaja... a fokosért, a virtusért, a becsületért...

Először mindegyik villámgyőzelmet akart: a pillanat ezredésére összeszedett borzalmas erővel kirántani a másik kezéből a fokost. De mikor mindegyik egysezre rántott, úgy érezték, hogy hónaljából szakad ki a karjuk, de az acélpántokká merevedett ujjak egy pillanatra sem lazultak meg. Hamarosan rájöttek, hogy mindegyik legény a talpán és itt nem a pillanatnyi erőkülönbség dönt, hanem, hogy ki bírja tovább. Oszlopként megvetett lábukkal már kutat ástak a puha földbe s ekkor mindegyik arra számított, hogy kiugrik a gödörből és a másik alulmaradva, nem tud úgy mozogni és oldalvást kiesavarja kezéből a balatnyelet. Ezért lesték úgy egymás szemét, mint két egymásnak uszított bika. A fiatalabb Keserü Pista nagy lélekzetszipantás után úgy dobta fel magát, mintha bomba csapott volna mellé, de Józsi bácsit nem lehetett kijátszani. Egyik lábát a gödörben hagyva, a másikkal hagyta magát körberángatni, de a fokos a kezében maradt.

Ha a fokos kissé lazult valamelyik kezében s nem ízelt a tenyernek a rücskös nyélen a fogás, a pihenés pillanatának milliomod részében úgy csapott rá mindegyik a nyélre, mint a héjja. Ezeket a pillanatokat is kiakarták lesni egymás szeméből, de nem tudták becsapni így sem a másik erejét. A fokosnyél már gőzölgött az izzadságtól és a megrepedt tenyérből vértől. Mindegy volt mostmár, hogy hol fogják és ekkor kezdődött csak az igazi csata.

Keserü Pista rájött, hogy hamar ráfizet, ha ő szaladgal a csösz körül, nyugodtan türte hát, hogy Józsi bácsi kiugorjék másik lábával is a gödörből és makacsul hozzánót tenyerekkal megbeszélően megegyezéssel jobb terepet kerestek. Szólni már alig tudott volna

egyik is, csak hörögtek és csikorgáltak, mint a kidöntött fa gyökerei.

Az új terepen új harcifogás kezdődött. Most nem elrántani akarta egyik a másikat, hanem szörnvi oldalvágásokkal, váratlan félre ugrással elakarták egymást vágni, mint mikor gyermekkorukban ostorost játszottak. Már akkor terepet tiportak össze, mintha valami vadkancsorda itt akarná kiirtani egymást.

Az ég aljára már felkőnyökölt az első hajnalsugár, a bokrokban s falombokban a madarak átfütyölgettek egymásnak, de a két rémés paraszt még egymás szemébe lihegett. Egyik sem engedett...

Egyszer Keserü Pistának majdnem sikerült kicsikarni a dicsőséget. Mikor szédítő gyorsan tekerték egymást körbe, a csösz lába beleakadt egy erdőszéli akácgyökérbe s a rettenet erejű ember elesett. De az állati ösztön villámgyorsaságával inkább magára rántotta a másikat is, semhogy a vaskapcsok leszakdjanak a fokos nyeléről. Mikor a másik rázuhant, már oldalra is pöndörödött és megkezdődött az állóharc után a fekvőharc. Ez volt még csak a borzalom. A karok, vállak és a kéz szorítókapcsai már úgy ellankadtak, hogy remegett mindegyiknek a keze és egy tizenkét éves gyermek el tudta volna venni tőlük az ősi pásztorfegyvert, de egymással nem bírtak. Ekkor nekimentek fejfel egymásnak. A fiatalabb támadott. Csontos homlokával úgy nekiergott a csösz fejének, hogy az megszédült belé, de megszédült a támadó is. A makacs harc jogán éppúgy visszaadta ugyan a csösz is a támadást, de mindegyik örült, amikor a másik ezt abbahagyta. Helyette jött a nyakizmok megvetésével egymásnak a földről való kitérása. A hátáról szinte megfedkeztek, de kidülledt szemekkel, vérfobos hörgéssel szorították hátra a másikat. A düh villamai már olyan üzeneteket villogtak a másik szemébe, hogy itt egyiknek meg kell veszekedni, itt már nincs megállás. Mindegyik érezte, hogy most kell leszámolni a másikkal, mert sokáig már nem bírja. A kezük már nem volt szabad, karjuk, lábuk, nyakuk, fejük nem bírta és ekkor estek vicsergő fogakkal egymás torkának. Csakhogy egyik sem engedte közel a másik fogait a torkához. Hajcsomót még kiharaptak egymás fejről, de ha fülhöz kapott az egyik, a másik olyat vágott fejével a másik fogához,

hogy felrepedt a szája. Ettől a vértől vadultak meg mindketten, mert nem tudták, hogy kié... Mintha eddig mísem történt volna, úgy ugrottak talpra, majd újra földrezuhantak és rémesen gomolygó embertestek zuhantak az árok felé, amikor vagy száz méterről puskadurranás hasított a fülükbe.

Az urasági erdőkerülő volt. A tolvaj megrezzent egy pillanatra és ekkor mint villámcsikázás Márton Kovács József, a félelmes csősz kirántotta szörnyű erejű Keserű Pista kezéből a foksát. Úgy lohogtatta, mint valami diadalzástól és a feje fölé emelte...

— Most már üthet — szölt Keserű Pista —, de azért a verekedés nem érvényes, ez a puskadurranás megrezzentett...

— Hát el tudta volna venni tőlem?... azt hiszi...

— Nem, de maga sem éntőlem...

Józsí bácsi nem ütött.

— Menjen haza... a verekedés a kettőnk dolga volt, a krumpli dögába szóljon a gazda...

Mindegyik elvánszorgott..., de a krumplit és fokost a csősz vitte haza.

Csak hogy az erdőkerülő a két véres embert látván, a csősznek pártján feljelentést tett a csendőröknél.

Már Miatyánkra harangoztak, amikor sziporgó asszonybeszédre ébred Márton Kovács József.

— Kertek alól szaladtam, hogy előbb ideérjek, mint a csendőrök az urammal. Az Istenre kérem, könnyörüljenek az uramon, két kis gyereke van, az uram orosz fogságban volt, azt fogják rá, hogy kommunista és nem hívják még napszámba sem. Éhen pusztulunk, ha most becsukják, megöl a szégven és inkább kútba ugrom a gyerekeimmel...

Az ablak alatt csendőrszűrony villan s a csősz felesége a kamrába tuszkolta a démi asszonyt, hogy itt ne találják.

A földes szobában lábhoz eresztett puskával kísérték be a büszke Keserű Pistát.

— Itt hozzuk ezt a jómadarat, hallom, hogy krumplit lopott és magát félholtra verte — szölt az őrmester.

— Engem? — szölt mérgesen Józsí bácsi. — Szeretnék én olyan embert látni e széles világon!

— Hiszen mindkettőjünkön vérnyomok vannak — erősködött a csendőr.

— Vannak hát, mert... tudja őrmester úr, bírkóztunk egy kicsit és én

olyan ügyetlenül botlottam meg, hogy belehenteregtünk egy akác bokorba.

— De hát hogy került Keserű Pista a patonái határba?

— A múltkor, a lakodalomban azt ígére, hogy egyszer elmeséli, hogy mint vót a dolga Oroszországban és mondtam, hogy vasárnap hajnalban úgyis lesem a krumplitolvajt, akkor eljöhet és szép csendesen elmondhat egyet-mást...

— Az erdőkerülő azt mondja, hogy lopni akart és a zsákon is az ő neve van!

— Lehet, há... szén én mondtam neki, hogy hozzon valami zsákfélét, mert a gyerekeinek akarok küldeni az én feles krumpliból: majd a gazdával én elszámolok, az az én gondom.

— Enyje, hát ezért a vénasszonyomiséért kell nekünk vasárnap is szolgálatba lenni — morgott a két csendőr és ott hagyta a két embert a szobában.

Keserű Pista úgy állt tétován a szoba közepén, mint a szélütött.

— Hát ezt meg mért tette velem? — szölt panaszosan, mintha arculütötték volna.

Erre sompolygott be Keserű Pista felesége, aki sarkos kötényével törülgette a szemeit.

Az ember mindent megértett...

Nagyokat nyelt, mert visszakergette torkáról a melegséget.

— Ha tudtam volna, hogy azt a földet is maga őrzi, nem tettem volna a lábamat rá. Azt hittem, hogy urodalmi föld... megha tudtam volna, hogy ennyi emberség van magában, nem verekedtem volna meg, mert mégiscsak maga az erősebb...

— Nincs semmi baj, Pista — szölt a csősz —, de a krumplit azt haza kell vinned a két gyermeknek, mert megoldogtál érte... becsülettel! Holnap eljöhetsz kapálni is, mert nálunk nem igen akad napszámos...

Keserű Pista, a rettenetes erejű ember, alig tudta felemelni a kezét, mikor József bácsi búcsúzásra nyújtotta félméter széles tenyerét.

Aztán elhallgattak, a megcsendesedett kis asszony és a hatalmas ember... Márton Kovács Józsi, a híres csősz pedig hosszan utánok nézett a kertajtóból és nem is vette észre, hogy a szemeiből valami nedvesség rácsorgott a pipaszárra...

Bácsi Sándor.

Jézus a kuckóban

Acs fia volt. Iparosember.

Bizonnyal az volt.

Fiatalkorában ott dolgozott a műhelyben. Fűrészszel a kezében verejtékezett. Gyermekkorában az út porában játszott. Mondják, hogy sárból kis alakokat szeretett gyúrni. Madarakat s mindentfélét. Az utcagyerekekkel dagasztotta formálhatóvá a sarat. Növekedvén munkásemberekkel dolgozott együtt s térdig porosan, gyalog járt sok kilométert, míg feljutott nagyünnepen a templomba.

Élete küzdés volt s a környezete szegényes. Akkor is, amikor már Isten dicsősége glóriázta körül az alakját, megmaradt a nincstelenek között. Halászemberek vették körül. Urak nem is igen érintkeztek vele. Legfeljebb éjjel mentek hozzá titokban, nehogy mások megtudják.

Ismerte az üres gyomor korgását is. Ha zenét írnának az éhezésről, arról a negyven napról, amit a pusztában töltött, az éhség szimfóniáját lehetne megkomponálni.

De Isten dicsősége annál jobban ragyogott rajta. Mennyei Atyja oly nevet adott neki, melyre minden térd meghajol. Mennyeieké, földieké, föld alatt valóké. Gazdagoké és szegényeké. Mindenké.

Térdet hajtott Kután Mihály is, családostul. Pusztai ember volt. Zsellér volt. Mindig a más földjét túrta. Verejtékezett naphosszat, még sem volt semmije. Összes ingósága egy suba volt s egy kondér. No meg a hat gyerek. Ebédkor a kondért nem is volt mire tenni. Így esett, hogy egy étkezés előtt a legkisebb gyereke — alig mászott még négykézláb — beleesett a földön álló kondérba s a forró leves halálra perzselte.

„Gondatlanságból okozott emberölés vétsége” — mondta az ügyész és mondta a bíró. Kiszabták rá a büntetést, hónuk alá fogták az aktatáskát, s jólőtözten, mosolyogva siettek haza ebédelni.

Igen, térdet hajtottak ők a maguk módján. Pedig se gyülekezetük, se templomuk. Csak keresztlevelük volt. Térdet hajtásuk is csak valami ösztönös hívés volt. Abban, aki mindvégig a szegények között volt.

Kelemen Péterék is így voltak.

Távol templomtól, gyülekezettől.

És nincstelenül.

A vásárhelyi torony csak a horizont csikján ködlött s a legközelebbi tanya is jó fél kilométerre volt tőlük. A gyerekek iskolába három kilométerre jártak. Hóban, sárban rendszerint meztláb, mert négyüknek csak egy pár cipője volt. Ha a nap meleggé simogatta a gypet, kiültek a csirkeól mellé s úgy tanultak.

Húsvétkor kimentem hozzájuk istentiszteletet tartani s úrvacsorát osztani.

A télvíz feláztatta a talajt. A kis motor beleragadt a dűlőút sarába. Az első a levegőben lógott. Szürke, végtelen felhők tették sivárrá és reménytelen szomorúvá a rónát. A tekintet sem elcsúszni, sem megbotlani nem tudott, mert tompa volt minden s még fa sem bontotta meg az egyhangúságot.

Vállon cipeltem a masinát a legközelebbi tanyaába.

Kelemenéknél ünnepi arccal fogadtak. Hogyne, hiszen az Úr Jézussal jövek, az igével s az urvacsorával.

Fel is készülünk az istentiszteletre. Magamra veszem a Luther-kabátot, előveszem a fehér terítőt, a kegyszereket, hogy oltárt terítsek.

Akkor nézek csak körül. Hová tegyem az oltárt? Az egész bútorzat két rozoga ágy, egy szekrényféle, három ingadozó szék s egy lóca. No és a boglyakemence.

Igen. Ennek a szobának kell most templommá válnia — nézek körül. Az alacsony mestergerenda hajlott, mintha a ház gondját ő hordaná. Padló nincs, de a döngölt föld tisztára van söpörve. Az egyik ágy alatt deszkával elkerített zugban csirkék csipognak. Az első keletés.

Asztal nincs. Nem tanakodhattam sokáig. Szegénységük miatt zavarba sem hozhattam a lócán áhítattal szorongó családot.

Így került az Úr Jézus a boglyakemence kuckójába.

Ott terítettem oltárt, onnan hirdetem az ígét, onnan osztottam az urvacsorát.

A kicsiny tanyai szoba pedig templommá vált. Nem volt fényes oltár. Templompadok, gótikus ívek s halk orgonaszó. Rongyosan ült a család a lócan s a csibék mintha halkabban csipogtak volna. Talán azok is Istent dicsérelték.

Templommá Jézus tette, aki ott volt a kuckóban.

Mert Krisztus volt ott maga. A kuckóban ült. Fehér palástja bő redőkben omlott le sudár alakjáról. Szelíd szeme végigsimogatta a gondbarázdált zsellércsökeket és ványadt gyermekeket. Hogyne, hiszen úgy szerette és oly mélyen szánta a nyomorultakat. Mindig csak közöttük szeretett lenni.

A ráncok pedig elsimultak s a gyermekszemekben mosoly fickándozott. Béke sugárzott szét a hajlott mestergereenda alatt.

A kis csibék halkán csipogtak a kottó szárnyai alatt.

Az alkonyi verőfény áttörte a szürke felhőket s vékony csikban beszökött a szobába.

Krisztus szíveket vizsgált, csitított és áldott.

Tudom, azóta a kuckóban s a padkán üldögélve elmereng néha a család egy-egy tagja s arra az ablakon beszököő alkonyi sugárra gondol.

S a szívébe békesség száll.

Koren Emil.

Komoly tréfák — jó mondások

Mejyik a leggonoszabb tagja az embernek?

A nyelv. Noha a nyelvben nincsen csont, mégis minden csontot megront.

Ki jut hamar szegénységre?

A tékozló, vendégeskedő, rest, peres, veszekedő.

Gyertyavilágnál mit nem jó választani?

Posztót és feleséget, mindenikben megcsalathozható.

A tréfával hogy kell élni?

Mint a szóval: szűkön!

Kell-e hinni az álomnak?

Futó árnyékon kapdos, zúgó szél után fut, aki az álom után jár. Egy ember azt álmodta, hogy ne higgyen az álomnak. Ez ha hitt volna, úgy nem hitt volna ennek az ő álmának, ha nem hitt volna ismét, úgy hitt volna.

Minek vagyon igen könnyű útja?

Pokolnak: szembehunyva is azt megtalálják az utazók.

Mil nem lehet titkolni?

Hitet, szeretetet, tüzet, hurutot, csizmába esett kövecskét, zsákban levő vaszeget.

Csendesen hogy lehet együtt lakni a házásoknak?

Ha a férfi süket, a feleség vak legyen. Ne lásson a feleség mindent, amit a férje csinál, ne hallja a férfi feleségének minden gyanús-zugolódását és mérges dorombolását.

Milyen a kedvetlen házasság?

Olyan mint a varsa, melybe a halak, melyek kívül vannak, bémenni kívánnak, amelyek pedig benne vagynak, ki kívánkoznak. Az V. Károly császár a vásott, szilaj ifjakról szokta volt mondani: Bárcsak felesége volna!

Micsoda becsülete vagyon az ipja házában lakó vőnek?

Valaki így szolt: Mindent megfontolván, semmi könnyebbet nem találtam a korpánál, de alábbvaló az ipja házában lakó vő a korpánál is.

Mihez hasonlítják a fősvényt?

A kövér disznókhöz, mert életében senkinek nem használ, hanem csak halála után. De az irigy ennél is gonoszabb, aki sem életében, sem halálában használni nem tud.

Bod Péter: Szent Hilárius
1760-ból.

A szerkesztő vallomása.

Tíz esztendeje, hogy D. Kapi Béla püspök úrtól megbízatást kaptam az evangélikus egyház naptárának szerkesztésére. Szorongva vállalkoztam rá, de nem bántam meg. Sok munkát jelentett, de öröme is sok volt. Az első évfolyamot két hét múlva második kiadásban meg kellett ismételni. A kalendáriumok történetében ez — tudtommal — páratlan eset. A példányszám évről-évre nőtt s elérte a negyvenezret. Ezzel a Harangszó Naptár a legnagyobb publicitású magyar evangélikus sajtótermék lett. 1945-ben az egyetlen hazai naptár volt s polgári hatóságok, másvallásúak is ezt vették.

Magam is csak most látom, hogy a naptár kezemen észrevétlenül átalakult. Elmaradt a százéves naptár, meg Herschel időjárási jóvendölése. Némelyek hiányolták, de megbocsátották. S lám a végére elmaradt a vásárjegyzék, gazdasági rovat, az üzleti hirdetés, sőt az elmúlt év halottainak pantheonja is. A szokványos kalendáriumból evangélikus egyházi évkönyv lett. Ha e változás helytelen, vissza lehet változtatni.

A szerkesztő most e *tizedik* naptárral hálásan elköszön. Munkatársaknak és olvasóknak egyképpen sokkal tartozom. Köszönöm a sok támogatást és megértő szeretetet. Ugyanezt kérem utódaim részére is.

Amikor naptárszerkesztői megbízatásomat visszateszem püspököm kezébe, Naptárunk további szolgálatára az Anyaszentegyház Urának áldását kérem.

Erős vár a mi Istenünk!

Győr, 1946. december 1.

Szabó József

72L
20c

Lefolyt éltemből egy óra
Már közel'bb van halálom
Egy órával, mint azelőtt.
Ébressz fel, óh Krisztusom.
Egy óra-é, vagy csak fertály
Hátramaradt életem,
Nem tudom, hát néked élek
S néked halok, Istenem!

Az Új Zengedező Mennyei Kar
éneke óraütésre.

BAROSS-NYOMDA
KONCZ JÓZSEF
(Harangszó
nyomdája)
GYŐR
Andrássy-út 24.